

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav hudební vědy

Disertační práce

**Antonín Dvořák: SLOVANSKÉ RAPSODIE op. 45 B 86
(návrh nové kritické edice)**

**Antonín Dvořák: SLAVONIC RHAPSODIES op. 45 B 86
(Proposal for the New Critical Edition)**

část I.

Obecná teorie a dějiny umění a kultury
Hudební věda

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jarmila Gabrielová, CSc.

Tereza Kibicová

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Tereza Lichnerová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především paní prof. PhDr. Jarmile Gabrielové, CSc., bez jejíhož trpělivého vedení, cenných rad a připomínek by tato práce stěží mohla vzniknout. Dále bych chtěla poděkovat Bavorskému ministerstvu pro vědu, výzkum a umění (*Bayerisches Staatsministerium für Wissenschaft, Forschung und Kunst*) za udělení ročního stipendia. V roce 2003/4 mi umožnilo rozvíjet studijní zkušenosti na *Ludwig-Maximilians-Universität* v Mnichově (mj. v rámci doktorandského semináře vedeného prof. Dr. Hartmutem Schickem) a konzultovat ediční problematiku s Dr. Klausem Dögem.

Další poděkování patří všem institucím, kde jsem mohla studovat prameny. Jmenovitě chci poděkovat paní Mgr. Zuzaně Petráškové z hudebního oddělení Národní knihovny České republiky, Mgr. Janě Navrátilové z hudebního oddělení Městské knihovny v Praze, PhDr. Jarmile Tauerové a PhDr. Janu Dehnerovi z Národního muzea – Českého muzea hudby – Muzea Antonína Dvořáka, Mgr. Pavlíně Landové z hudebního archivu České filharmonie a pracovníkům Knihovny a archivu Pražské konzervatoře.

Dále chci poděkovat Mgr. Janu Kachlíkovi, PhD. a Mgr. Kamilu Bartoňovi za jejich podněty a doporučení ohledně jazykové stylizace.

V neposlední řadě patří velký dík mým rodičům, kteří mě po celou dobu práce na disertaci podporovali a povzbuzovali, a mé rodině – Pavlovi Dvořákovi, naší malé Elišce a její babičce, paní Janě Dvořákové – za velkou dávku pochopení a tolerance při dokončování této práce.

Motto: *Dvořákovy „Slovanské rhapsodie“ jsou z hudebně
nejpůsobivějších i nejosobitějších děl skladatelových.*

(Otakar Šourek)

Obsah

Část I. Textová část	
Obsah	5
Úvod	6
Antonín Dvořák: <i>Slovanské rapsodie</i> op. 45 B 86. Stav bádání	12
Rok 1878 v životě a tvorbě Antonína Dvořáka	31
<i>Slovanské rapsodie</i> op. 45 B 86. Geneze díla a stav pramenné základny	45
<i>Slovanské rapsodie</i> op. 45 B 86. Analýza autografů	67
<i>Slovanské rapsodie</i> op. 45 B 86. Provozování a recepce díla	78
Antonín Dvořák: <i>Slovanské rapsodie</i> op. 45 B 86. Kritická zpráva	
Seznam zkratk a sigel	96
Chronologický přehled	97
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,1	100
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,2	111
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,3	120
Revizní zpráva	
Obecné poznámky	129
Jednotlivé poznámky	
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,1	130
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,2	139
<i>Slovanská rapsodie</i> op. 45,3	147
Závěrečné shrnutí	155
Přílohy	158
Seznam pramenů a literatury	182
Resumé	193

Úvod

Téma předkládané disertační práce vyplynulo ze souběhu následujících okolností: za prvé, ve studijním roce 1996–1997 se mi v rámci semináře „Antonín Dvořák“, který probíhal na ÚHV FFUK v Praze a který vedla prof. PhDr. Jarmila Gabrielová, CSc., naskytla první příležitost k tomu, abych se mohla pokusit o analytické zpracování Dvořákovy jednověté orchestrální kompozice z roku 1874 – *Rapsodie* neboli *Symfonické básně* a moll op. 14, jejíž vznik *Slovanské rapsodie* op. 45 časově o čtyři roky předcházela. Rovněž téma diplomové práce bylo zvoleno z oblasti jednovětých orchestrálních kompozic a soustředilo se zejména na Dvořákovu ouverturu *Domov můj* op. 62, která byla součástí divadelní hudby ke hře Josef Kajetán Tyl od Františka Ferdinanda Šamberka (vznikala na přelomu let 1881–1882). Jelikož se postupně získané studijní zkušenosti jeví jako vhodná základna pro další badatelské rozvíjení, bylo jako předmět disertačního zpracování zvoleno téma Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45. Za druhé, zásadní důvod k volbě tématu z oblasti dvořákovské problematiky souvisel se zahájením edičního projektu, jehož ambicí je postupně směřovat k novému kritickému vydání veškerých Dvořákových děl. Ediční projekt *The New Dvořák Edition*, vedený prof. PhDr. Jarmilou Gabrielovou, CSc., je dnes na české půdě zaštitěn pracovištěm Etnologického ústavu AVČR. Jeho iniciaci předcházelo mnoho odborných disputací, při nichž byly dokládány nedostatky prvního *Souborného vydání děl Antonína Dvořáka* a zdůvodňována potřeba vydání nového.¹

¹ Především se v dané věci jednalo na mezinárodním muzikologickém semináři *Antonín Dvořák – stav souborného kritického vydání*, který se konal v Praze 28.–29. května 1999. Příspěvky z tohoto semináře byly publikovány in: *Hudební věda*, č. 37, 1–2/2000, s. 2–59.

Vznik zde předkládaného návrhu kritické edice *Slovanských rapsodií* op. 45 provázela kromě systematického heuristického výzkumu také intenzivní historicko-analytická práce, jejíž výsledky posléze usnadňovaly jednotlivá editorská rozhodování. Některé z nich byly v průběhu přípravy edice příležitostně předneseny a/nebo publikovány.² Za jeden z nejcennějších vedlejších produktů, za nějž vděčíme vzniku této edice, považujeme zveřejnění diplomatického prepisu do té doby nepublikovaného souboru Dvořákových dopisů, dopisnic a dopisových obálek zasílaných jeho příteli Aloisi Göbloví v průběhu let 1879–1899. Vlastníkem tohoto souboru je dnes České muzeum hudby – Muzeum Antonína Dvořáka.³

Předkládaná kritická edice Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45 zároveň v nepatrně modifikované podobě aspiruje na pozici prvního svazku třetí série nového souborného vydání Dvořákova díla (III/C/1, *Orchestrální skladby a úpravy, The New Dvořák Edition*) s cílem nahradit předcházející první kritické vydání Dvořákova op. 45 z roku 1959.⁴ Oproti tehdejšímu edičnímu pojetí dochází v předkládané kritické edici k výraznému posunu

² Srov. např. KIBICOVÁ, T., *Slovanství v tvorbě Antonína Dvořáka z pohledu současnosti* in: *Sociálně vědy a humanistika očami mladých*, Bratislava 2006, s. 274–280; KIBICOVÁ, T., *Zur Editionsproblematik der Slawischen Rhapsodien op. 45. Dvořáks Autorenrevison in der Slawischen Rhapsodie D–Dur op. 45,1* in: *The Work of Antonín Dvořák (1841 – 1904). Aspects of Composition – Problems of Editing – Reception*, Proceedings of the International Musicological Conference, Prague, September 8–11, 2004, ed. GABRIELOVÁ, J. – KACHLÍK, J., Prague 2007, s. 284–289; KIBICOVÁ, T., *Wann ist die Komposition beendet? Zum Entstehungsprozess von Dvořáks Slawischen Rhapsodien op. 45* (předneseno na mezinárodním symposiu *Das Schaffen Antonín Dvořáks aus der Perspektive der heutigen Musikphilologie – Werk, Aufführung, Überlieferung* v Mohuči 27. června 2008).

³ KIBICOVÁ, T., *Antonín Dvořák nejbližšímu příteli II. Dosud nepublikovaná korespondence Antonína Dvořáka adresovaná Aloisi Göbloví* in: *Hudební věda*, 3–4/2007, s. 391–402.

⁴ BARTOŠ, F. – POKORNÝ, A. – ŠOLC, K. (ed.), *Antonín Dvořák, Rhapsodie. Rhapsodien. op. 14, 45, Partitury*, Kritické vydání podle skladatelova rukopisu, Praha 1959.

metodologických parametrů, které jsou definovány v *Edičních zásadách Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka*.⁵ Nejzásadnější rozdíl v tomto směru představuje rozšíření výchozí pramenné základny, do níž byly po předchozí pečlivé kolaci s autografy a tištěnými partiturami všech tří děl a po následujícím historicko-filologickém posouzení všech evidovaných pramenů zařazeny také tištěné nástrojové hlasy. Historický průzkum totiž dokládá, že při vynechání tištěných nástrojových hlasů v pramenné základně by při přípravě kritické edice chyběl významný pramen, vycházející z provozovací praxe (a navíc posléze Dvořákem autorizovaný).

V porovnání s předchozí edicí z roku 1959 usiluje tato zde předkládaná edice o to, aby byla přísně kritickou edicí, v níž je do hlavního pramene zasahováno pouze v editorsky objektivně odůvodněných případech a v níž není v notovém textu prováděn bez vyznačení žádný zásah bez toho, že by zároveň nebyl komentován, resp. vysvětlen v revizní zprávě. Pokud se tomu tak v několika minimálních případech děje, jsou tyto editorské doplňky odlišeny v ostatním notovém textu předkládané edice buď uvedením v hranatých závorkách nebo pomocí přerušovaných čar. Z hlediska těchto premis, které moderní kritické edice považují za samozřejmé,⁶ první „kritické“ vydání Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45 z roku 1959 v mnoha ohledech dnes již nevyhovuje. Tato starší edice *Slovanských rapsodií* obsahuje totiž velké množství doplňků a úprav, které sice z hlediska praktického hudebníka mohou mít svá opodstatnění (nicméně i z jeho pozice

⁵ Srov. GABRIELOVÁ, J., *Ediční zásady Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka, (třetí návrh)* in: *Hudební věda*, č. 40, 2–3/2003, s. 247–263. Aktualizované ediční zásady jsou průběžně zveřejňovány na webových stránkách redakčního centra NDE www.antonindvorak.org.

⁶ Srov. např. APPEL, B. R. (ed.) – VEIT, J. (ed.), *Editionsrichtlinien Musik*, Kassel 2000.

mohou být rovněž považována za redundantní), nenalézají se však v žádném z relevantních pramenů a tudíž není možné jejich existenci v kritické edici obhájit. Navíc editoři prvního kritického vydání své zásahy do pramenů, které vyhodnotili jako prameny hlavní (ve všech třech případech jednotlivých rapsodií se jednalo o první tištěná vydání z roku 1879), pouze výběrově komentovali ve *Vydavatelských poznámkách*.⁷

Odišné stanovisko zaujali tehdejší editoři i k autografům Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45, a to s ohledem na čtení jednotlivých vrstev skladatelova zápisu. V rámci svých *Vydavatelských poznámek* otiskli i přepisy úseků, které autor v průběhu komponování *Slovanských rapsodií* zrušil, a sice přeškrtnal, a které buď zcela vypustil nebo nahradil takty novými.⁸ V předkládané kritické edici jsme nepovažovali za přínosné doslovné přebírání celkového znění autografních pramenů (tyto prameny nebyly ani v případě kritické edice z roku 1959 vyhodnoceny jako prameny hlavní), ale shledávali jsme smysl v jejich pečlivém dešifrování a interpretaci. Podrobná analýza autografů k *Slovanským rapsodiím* op. 45 totiž prokázala, že skladatel při jejich komponování neměl v úmyslu řešit „problematická“ místa více variantami, nýbrž že se u všech vyškrabaných, přeškrtnutých či přelepených míst jednalo

⁷ Srov. BARTOŠ, F. (ed.) – POKORNÝ, A. (ed.) – ŠOLC, K. (ed.): *Antonín Dvořák, Rhapsodie. Rhapsodien. op. 14, 45, Partitury*, Kritické vydání podle skladatelova rukopisu, Praha 1959, vydavatelské poznámky na konci edice nejsou paginovány.

⁸ Jedná se v autografu první *Slovanské rapsodie* D dur o úsek devíti Dvořákem škrtnutých taktů mezi t. 157 a 158, úsek deseti Dvořákem škrtnutých taktů mezi t. 341 a 342, úsek deseti Dvořákem škrtnutých taktů mezi t. 367 a 368 a úsek osmi Dvořákem škrtnutých taktů mezi t. 402 a 403. V případě druhé *Slovanské rapsodie* g moll otiskli tehdejší editoři ve vydavatelských poznámkách také jedenáct taktů zaznamenaných na listu notového papíru, který Antonín Dvořák v průběhu práce z autografu vyjmul (folio je dnes uloženo v Hudebním oddělení Národní knihovny České republiky v Praze pod signaturou 59 R 2153/III).

o postupné fáze vzniku díla. Z hlediska edičních zásad NDE tedy není žádný důvod k tomu, aby tyto starší vrstvy autografního zápisu byly zahrnuty do kritické edice jako alternativy.⁹

Detailní heuristická práce okolo *Slovanských rapsodií* op. 45 ve svém konečném důsledku přispívá i k určité relativizaci dosavadních výkladů o díle Antonína Dvořáka. Pokoušíme se zde o prosvětlení některých souvislostí mezi historickými fakty a především o věcné a zároveň reflektující čtení všech pramenů (nejen notových) takovým způsobem, aby předkládaná kritická edice mohla vzniknout v prohloubeném historickém kontextu.

Textová část předkládané disertační práce je členěna do osmi kapitol. V první z nich si klademe za cíl postihnout celkový stav bádání o *Slovanských rapsodiích* op. 45 a sledovat, jak se vyvíjel pohled na tato díla v hudebně historické literatuře. V následující kapitole se pokoušíme shrnout přehled zásadních událostí v Dvořákově životě během roku 1878, které souvisely či mohly souviset s jeho uměleckým růstem. Třetí kapitola je zaměřena na podrobné sledování pramenů k *Slovanských rapsodií* op. 45 od samých prvopočátků jejich vzniku až k tištěným vydáním u firmy N. Simrock. Čtvrtou kapitolu, která částečně vychází z příspěvku předneseného na mezinárodním symposiu *Das Schaffen Antonín Dvořáks aus der Perspektive der heutigen Musikphilologie – Werk, Aufführung, Überlieferung*,¹⁰ jsme zařadili zcela záměrně. Zahrnuje totiž velký počet obrázků dokumentujících jednotlivé vrstvy zápisu v Dvořákových autografech k *Slovanským rapsodiím* op. 45, které napomáhají lépe porozumět popisu pramenů v šesté kapitole (*Kritické zprávě*) této práce. V páté

⁹ V žádném z případů se nejedná se ani o variantu, ani o verzi, resp. o dílčí verzi daného úseku. Srov. GABRIELOVÁ, J., *Ediční zásady Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka, (třetí návrh)* in: *Hudební věda*, č. 40, 2–3/2003, s. 258.

¹⁰ Předneseno v Mohuči dne 27. června 2008

kapitole se soustředíme na provozování a recepci *Slovanských rapsodií*, neboť obojí je živou a nedílnou součástí hudebního díla, může se spolupodílet na jeho dotváření a náleží tedy plně k jeho historii. Šestá kapitola – *Kritická zpráva* – se snaží splňovat standardní nároky moderní kritické edice. Obsahuje stručný chronologický přehled hlavních událostí, které souvisejí s historií *Slovanských rapsodií* op. 45, popis jednotlivých pramenů ke všem třem rapsodiím a grafické znázornění jejich vztahů (tzv. stemma). Naposledy následuje vždy posouzení těchto pramenů, které jsou zde podle jejich závažnosti pro kritickou edici vyhodnoceny jako prameny hlavní, vedlejší, pomocné a jako tzv. prameny referenční. Sedmá kapitola obsahuje jednotlivé poznámky k notovému textu kritické edice a v osmé kapitole jsou shrnuty výsledky této práce. Druhá část této práce obsahuje notový text kritické edice *Slovanských rapsodií* op. 45.¹¹

¹¹ Za spolupráci při přípravě notové části kritické edice děkuji ostravskému notografickému studiu *Ritornel*. Pro účely disertační práce byla použita čtvrtá korektura, v níž jsou ručně opraveny tiskové chyby.

Antonín Dvořák: *Slovanské rapsodie op. 45 B 86*¹

Stav bádání

Slovanské rapsodie op. 45 představují tři samostatné orchestrální skladby, které Antonín Dvořák komponoval v průběhu roku 1878. Předcházela jim ještě jedna skladba podobného názvu, a sice *Rapsodie a moll op. 14* (posléze skladatelem přejmenovaná na *Symfonickou báseň*). Na této orchestrální kompozici začal Dvořák pracovat někdy v průběhu srpna 1874, dokončil ji 12. září 1874 a hned 19. září 1874 zveřejnila redakce časopisu následující zprávu:

Antonín Dvořák, jehožto nová zpěvohra „Král a uhlíř“ již brzo se počne připravovati k provozování, dokončil právě rapsodii pro velký orchestr, která, jakožto veškeré práce tohoto velenadaného skladatele, opět vyniká unášejícím vzletem i neobyčejnou silou výrazu. Velmi šťastně podařilo se skladateli uhoditi zejména ve střední větě na národní ton slovanský. – Nyní hodlá přistoupiti k většímu cyklu slovanských rapsodií pro velký orchestr v tom způsobu as, jakým proslavil F. Liszt svými rapsodiemi národní písně uherské. Myšlenka to zajisté velmi šťastná i můžeme se vším právem od skladatele tak bohatě nadaného nadíti v novém tomto oboru jeho plodivosti darů nejkrásnějších.²

Úmysl komponovat *Slovanské rapsodie* byl tedy v pražském tisku avizován již o čtyři roky dříve, než došlo k jeho realizaci. O tom, že Antonín Dvořák počátkem 70. let obdivoval tvorbu Franze Liszta, existují také další písemné doklady. Již

¹ Toto číslo (B 86) odkazuje na pořadí *Slovanských rapsodií op. 45* v tematickém katalogu Jarmila Burghausera. Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák, Tematický katalog*, Praha 1996, s. 171–172.

² Srov. *Dalibor*, 1878, č. 38, s. 303. Text se nalézá v rubrice *Zprávy z Prahy a z venkova*.

v roce 1873 podával skladatel pražskému podpůrnému spolku *Svatobor* žádost o udělení stipendia, které by mu umožnilo navštívit Liszta v Německu. V žádosti ze 14. května 1873 vysvětloval Antonín Dvořák jeden ze dvou důvodů, proč žádal o stipendium, následujícími slovy:

Na radu čelnějších autorit zdejšího světa hudebního, jako pp. Krejčího, dr. Procházky, dr. Hostinského, rád bych vydal se na cesty za tím účelem, abych mistry oboru, jež jsem si obral, seznal, a tak z pramene samého bezprostředně čerpal, zvláště Liszta ve Výmaru bych navštívil, radu s ním a poučení chtěje od něho bráti, což ale za příkladem přčetných jeho ctitelů, nejlépe za letního jeho pobytu ve Výmaru státi se může, neboť tu pak nejhlavněji provozují se nejkrásnější jeho díla.³

Stipendium Dvořákovi uděleno nebylo, nicméně lze důvodně předpokládat, že ke studiu Lisztových děl si skladatel našel jinou cestu. Oba názvy první Dvořákovy rapsodie z roku 1874: *Rapsodie* i *Symfonická báseň* op. 14 zřetelně odkazují k inspiraci F. Lisztem. Také analýza této skladby dosvědčuje, že zde skladatel sledoval kompoziční principy, proklamované Lisztem a přívrženci novoněmecké školy.⁴

Dvořákovy *Slovanské rapsodie* op. 45 z roku 1878 však ve své konečné podobě nemají s hudebním řešením Lisztových *Uherských rapsodií* (ani jiných dobových kompozic podobného typu) mnoho společného.⁵ Odlišují se i od hudebního řešení

³ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, Praha 1987, s. 120.

⁴ Srov. např. KIBICOVÁ, T., *Antonín Dvořák: Rhapsodie a moll (Symfonická báseň) op. 14*, in: *Antonín Dvořák a současníci*, Příbram 1998, s. 29–45.

⁵ Pro rapsodie v 19. století bylo víceméně charakteristické zpracovávání stávajících písňových či tanečních melodií. V době mezi vznikem Dvořákovy první *Rapsodie/Symfonické básně* a *moll* op. 14 a jeho *Slovanských rapsodií* op. 45 se v nabídce skladeb objevily na tehdejšímu hudebnímu trhu čtyři orchestrální *Norské rapsodie* op. 17, op. 19, op. 21, op. 22 Johana Severina Svendsena (vydané postupně v letech 1877–1878 v nakladatelství Carl

Dvořákovy rapsodie z roku 1874, která svým pojetím a obsahem odpovídá spíše symfonické básni. Všechny čtyři Dvořákem realizované rapsodie byly navíc na rozdíl od Lisztových původně klavírních rapsodií hned od svého počátku zamýšleny a komponovány jako rozsáhlé orchestrální skladby.

Antonín Dvořák uvažoval ve svém životě o kompozicích s názvem rapsodie ještě třikrát. Svědčí o tom jeho dopis Fritzi Simrockovi z 21. prosince 1888, v němž píše: „Auch hätte ich Lust, eine oder zwei ‚Slawische Rhapsodien‘ zu schreiben, aber noch mehr lustig und recht brillant.“⁶ Tento záměr zůstal nenaplněn, a to zřejmě i proto, že Dvořáka odradila Simrockova nepřiliš povzbuzující odpověď na jeho návrh, evidentně ovlivněná tehdejším politickým napětím ve střední Evropě: „Rhapsodien wollen Sie machen! [...] Bitte sagen Sie jedenfalls nicht Slawische, sondern einfach Rhapsodien, es ist besser.“⁷

Poté následovaly ještě dva Dvořákovy pokusy o komponování rapsodií v roce 1893 během jeho pobytu ve Spojených státech amerických, které se dochovaly v druhém tzv. *Americkém skicáři*. Jedná se o nedatovaný 28-taktový náčrt k *Rhapsodii A dur*⁸ a rozsáhlejší náčrt k *Rapsodii f moll*,⁹ který nese na začátku datum „7. October“. Obě tyto rapsodie však zůstaly v zárodku a svého kompozičního dopracování se nedočkaly. Důvodem bylo nejspíše skladatelovo tehdejší velké pracovní vytížení.

Pokud jde o stav bádání o Dvořákových *Slovanských rapsodiích* op. 45, zmiňují je autoři slovníkových hesel o tomto

Wahrmuth v tehdejší Christianii), v nichž jejich autor citoval a adaptoval melodický materiál převzatý ze sbírky *Ældre og nyere Norske Fjeldmelodier Samlede og bearbejdede for Pianoforte* Ludwiga Mathiase Lindemana.

⁶ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 2, Praha 1988, s. 346.

⁷ Srov. dtto, sv. 6, Praha 1997, s. 185.

⁸ Srov. *Americký skicář 2, Pnm-MAD S 76/1674*, f. 21.

⁹ Srov. dtto, f. 49–51.

skladateli většinou v popisu příslušného tvůrčího období a standardně v seznamu skladatelových děl. I v těchto dalo by se říci jednoznačných údajích se však od sebe autoři jednotlivých hesel do určité míry odchyľují. Vladimír Helfert¹⁰ např. zařadil *Slovanské rapsodie* op. 45 mezi díla programní, přestože se ve skutečnosti o programní skladby nejedná, resp. neexistuje žádný důkaz o tom, že by tato díla byla komponována na mimohudební námět. Dále Helfert uvedl jako datum zahájení práce na první *Slovanské rapsodii* D dur 19. února 1878,¹¹ ačkoli podle data uvedeného na průběžném náčrtu byla tato skladba započata již 13. února 1878.¹² Helfert však v době, kdy na svém hesle pracoval, pravděpodobně o existenci zmíněného náčrtu nevěděl, neboť ten se tehdy nalézal ve Švédsku.¹³ Ještě s jedním datem v Helfertově hesle nemůžeme souhlasit, a sice s údajem o premiéře třetí *Slovanské rapsodie* As dur: „Praha, 29. III. 1880“.¹⁴ Je sice pravda, že toho dne se skladba poprvé hrála v Čechách, nicméně k jejímu prvnímu provedení došlo již 24. září roku 1879 v Berlíně. Helfert zmínil „3 slovan. rapsodie“ ještě v souvislosti s obdobím, během něhož bylo pro Dvořáka údajně příznačné úsilí o vytvoření „slovanské“ hudby. V hesle je uvedeno, že Dvořákovi v tomto směru byly oporou „lidová píseň česká, moravská a ruská, oblíbenou formou se stává dumka podle vzoru maloruského“.¹⁵ Skutečnost je ovšem taková, že *Slovanské rapsodie* op. 45 sice nesou v názvu ono označení „slovanské“, avšak není v nich možné identifikovat žádné uchopitelné prvky či alespoň náznaky výše zmíněných zdrojů.

¹⁰ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: Pazdírkův hudební slovník naučný, II., část osobní, sv. první, Brno 1937, s. 218–223.

¹¹ Srov. dtto, s. 221.

¹² Srov. *Pu* 59 R 2153/Ir.

¹³ Srov. kapitolu *Antonín Dvořák: Slovanské rapsodie op. 45. Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 50–52.

¹⁴ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: Pazdírkův hudební slovník naučný, II., část osobní, sv. první, Brno 1937, s. 222.

¹⁵ Srov. dtto, s. 218.

Josef Bachtík považoval *Slovanské rapsodie* op. 45 za díla příznačná pro Dvořákovo čtvrté tvůrčí období, které rovněž označil jako slovanské. Tuto etapu Dvořákovy tvorby charakterizoval užitím lidového tance a lidové písně české, moravské a ruské a dále užitím rytmických prvků a rázu „tanců slovenských (odzemek), polských (mazur, polonéza), ruských (dumka) a jihoslovanských (srbské kolo)“.¹⁶ Ačkoli lze v každé ze tří *Slovanských rapsodií* vystopovat určitý taneční rytmus,¹⁷ prvky ani jednoho z výše zmíněných slovanských tanců v nich uplatněny nejsou. Opět tedy vidíme, že *Slovanské rapsodie* příliš neodpovídají autorově charakteristice vymezeného období Dvořákovy tvorby a danou tvůrčí etapu reprezentují spíše svým názvem než vlastním obsahem.

V seznamu děl zařadil Bachtík *Slovanské rapsodie* do kategorie „e) rapsódie, symf. básně“ a časově vymezil vznik první rapsodie D dur stejně jako Helfert daty 19. února až 17. března 1878 (ani on zřejmě ještě neznal průběžný náčrt k tomuto dílu, jenž se v té době již nacházel v Čechách v majetku Václava Talicha).¹⁸ Rovněž u třetí rapsodie As dur uvedl Bachtík až datum české premiéry (29. března 1880) a nikoli datum prvního provedení v Berlíně, jinými slovy tyto údaje v podstatě bez větších odchylek převzal od svého předchůdce.

Paul Nettl ve svém hesle o Antonínu Dvořákovi ve třetím svazku encyklopedie *Die Musik in Geschichte und*

¹⁶ Srov. heslo *Dvořák Antonín* in: Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 1, Praha 1963, s. 227.

¹⁷ V první *Slovanské rapsodii* D dur lze doložit užití dvoučtvrtové polky (nástup v t. 158), ve druhé *Slovanské rapsodii* g moll je uplatněn tříčtvrtový rytmus valčíku (od t. 105) a od t. 129 se objevuje prvek furiantu a ve třetí *Slovanské rapsodii* As dur je identifikovatelná opět dvoudobá polka (od t. 41).

¹⁸ Srov. kapitolu *Antonín Dvořák: Slovanské rapsodie op. 45. Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 50–52.

*Gegenwart*¹⁹ zmínil *Slovanské rapsodie* op. 45 mezi hlavními díly, která Dvořákovi přinesla světové ocenění, a to hned na druhém místě za *Moravskými dvojzpěvy*. V seznamu děl nalezneme u Nettle op. 45 zařazen do skupiny orchestrálních kompozic a dobu vymezující vznik jednotlivých rapsodií tak, jak je zaznamenána v jejich autografech. To znamená, že u čísla 1 jsou uvedena data 19. 2.–17. 3. 1878, u čísla 2 data 26. 8.–18. 9. 1878. U čísla 3 je ovšem uvedeno nesprávné datum zahájení práce na partituře, a to 27. [!] 9. 1879, zatímco v autografu se nachází zřetelně zaznamenané datum 22. 9. 1878.

John Clapham se *Slovanským rapsodiím* op. 45 věnoval ve druhé části svého hesla *Dvořák, Antonín*, nazvané *From the first recognition to international fame, 1873-84*.²⁰ Na rozdíl od výše zmíněných českých autorů slovníkových hesel nevymezil tuto etapu slovanstvím, nýbrž Dvořákovými skladatelskými úspěchy na domácí i zahraniční půdě. Clapham ostatně soustředil ve svých výzkumech velkou pozornost na provozování Dvořákových děl v zahraničí a v jeho hesle nalezneme i data významných zahraničních provedení všech tří rapsodií. Ačkoli ke druhé a ke třetí rapsodii přinesl Clapham data jejich zahraničních premiér, u první *Slovanské rapsodie* D dur nabídnul až datum jejího prvního provedení na americkém kontinentu (Baltimore, 21. 2. 1880),²¹ zatímco dílo bylo již předtím uvedeno v několika evropských městech.²² Drobnou chybu zde nalézáme v seznamu Dvořákových

¹⁹ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. 3, Kassel 1954, sl. 1014–1023.

²⁰ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 5, 1980, s. 766.

²¹ Srov. dtto, s. 766.

²² Srov. kapitulu *Slovanské rapsodie op. 45. Provozování a recepce díla* v této práci, s. 90.

děl, kde je ve skupině *Other Orchestral Works* uvedena jako tónina třetí *Slovanská rapsodie* as moll a nikoli tónina As dur.²³

Rovněž Klaus Döge se v novém vydání encyklopedie MGG zaměřil na Dvořákovy první mezinárodní úspěchy, s nimiž *Slovanské rapsodie* úzce souvisejí.²⁴ Mezi městy, v nichž byly rapsodie provedeny krátce po jejich vydání v nakladatelství N. Simrock, uvedl Dresden, Berlin, Wien, Budapest, Lugano a Baltimore, ovšem ani jeho výčet není úplný.²⁵ V přehledu děl zařadil Döge *Slovanské rapsodie* do skupiny orchestrálních děl vymezené jako serenády, rapsodie, tance, pochody, suity a různé. K jednotlivým rapsodiím zde nalezneme přesná data premiér, zatímco údaj o jejich vzniku se omezuje pouze na rok 1878 a není blíže specifikován. Na rozdíl od ostatních autorů slovníkových hesel ale Döge neopomněl uvést také dedikaci op. 45 (*Dem Baron Paul von Dervies zugeeignet*).

V hesle *Dvořák, Antonín* v novém vydání slovníku *The New Grove* (autorem je rovněž Klaus Döge) již nalezneme v přehledu děl v kategorii *Other Orchestral Works* u *Slovanských rapsodií* op. 45 uvedena přesnější data vzniku, tj. 13. 2. – 3. 12. 1878.²⁶

V chronologickém soupisu prvního tematického katalogu děl Antonína Dvořáka od Otakara Šourka figurují *Slovanské rapsodie* op. 45 pod číslem 54. Šourkovy informace zahrnují kompoziční data, která jsou zaznamenána v jednotlivých partiturách, dedikaci, data premiér (u třetí rapsodie i datum české

²³ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 5, 1980, s. 783.

²⁴ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Personenteil 5, 2001, sl. 1741.

²⁵ Opět srov. kapitolu *Slovanské rapsodie op. 45. Provozování a recepce díla* v této práci, s. 90–95.

²⁶ Srov. heslo *Dvořák, Antonín* in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 7, 2001, s. 800.

premiéry) a jméno nakladatele s rokem prvního tištěného vydání.²⁷ V tematickém soupisu řazeném podle opusových čísel dále Šourek přinesl vedle hudebních incipitů těchto tří děl podrobnější informace o prvním tištěném vydání včetně plotnových čísel, počtu stran v jednotlivých partiturách, přehledu vydaných nástrojových hlasů a dokonce i sumu, za níž v dané době nakladatelství tištěné noty nabízelo. Neopomněl zde zmínit ani tištěná vydání klavírních úprav.²⁸

Jarmil Burghauser při práci na svém tematickém katalogu z roku 1960 již věděl o existenci průběžných náčrtů, resp. jejich dochovaných částí. Proto uvedl u první *Slovanské rapsodie* vymezení doby vzniku podle datace na jejím náčrtu, tj. od 13. 2. do 17. 3. 1878. Chybný údaj ale přinesl ke druhé rapsodii, na jejímž začátku se v autografní partituře nalézá datum: „26. 8. 1878“.²⁹ Burghauser namísto toho uvedl datum 20. 8. 1878, což bylo velmi pravděpodobně způsobeno nesprávným čtením číslice 6. Listy notového papíru, na nichž je zapsán autograf op. 45,2, byly totiž dodatečně ořezány (nejspíše muzejními pracovníky) a datace v pravém horním rohu autografní strany se tak stala špatně čitelnou. Skici, resp. průběžné náčrty a vyňatý list z partitury druhé *Slovanské rapsodie* byly v té době podle slov Jarmila Burghausera ještě v majetku Václava Talicha.³⁰

V revidovaném a podstatně rozšířeném vydání tematického katalogu díla Antonína Dvořáka z roku 1996 Burghauser opakuje výše uvedenou chybu, pokud se jedná o datum

²⁷ Srov. ŠOUREK, O., *Dvořák's Werke, Dvořákovy skladby, Ein vollständiges Verzeichnis in chronologischer, thematischer und systematischer Anordnung, Úplný seznam chronologický, tematický a systematický*, Berlin 1917, s. XXIII.

²⁸ Srov. dtto, s. 26–27.

²⁹ BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Praha 1960, s. 192–193.

³⁰ Srov. dtto, s. 193; k tomu dále srov. kapitulu *Antonín Dvořák: Slovanské rapsodie op. 45. Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 50–51.

zahájení Dvořákovy práce na druhé *Slovanské rapsodii*.³¹ K dochovaným náčrtům a vyňatému listu z autografní partitury druhé rapsodie již tento katalog přináší odkaz na signaturu Hudebního oddělení Národní knihovny v Praze, kde jsou tyto prameny uloženy od roku 1961.³² V druhém vydání tematického katalogu nesouhlasí ještě jeden údaj, a sice v přehledu literatury odkaz na stranu 404 v *Allgemeine Musikalische Zeitung* z roku 1878, kde se však k op. 45 nenachází žádná informace.³³ Obě vydání Burghauserova katalogu obsahují také zmínku o kritickém vydání *Slovanských rapsodií* op. 45 z roku 1959.³⁴ Dále v obou katalozích nalezneme informace o autografech a manuskriptu čtyřručních klavírních úprav ke všem třem rapsodiím, které byly v roce 1960 již uloženy stejně jako autografní partitury v Národním muzeu v Praze.³⁵

Dvořákův životopisec Otakar Šourek charakterizoval období, v němž vznikly *Slovanské rapsodie*, jako periodu, „kdy Dvořák pocítil možnost proniknout v cizinu, a kdy jej zaujala touha, učinit tak jako umělec slovanský. Chtěl representovat na půdě národnostně cizí především umění slovanské a předvést v idealisovaném útvaru jeho nejcharakterističtější typy“.³⁶ S tímto názorem nelze zcela souhlasit, jsme-li si vědomi toho, jakým způsobem byl Dvořák vyzýván ze strany německých nakladatelů ke komponování *Slovanských tanců* nebo jiných děl s podobnými názvy (např. *böhmische Volkslieder* nebo *Nationaltänze*). Připomeňme zde některé dopisy, které Dvořák obdržel v roce 1878.

³¹ Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Praha 1996, s. 171.

³² Srov. dtto a dále kapitulu *Antonín Dvořák: Slovanské rapsodie op. 45. Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 50–52.

³³ Srov. dtto, s. 172.

³⁴ Srov. katalog 1960: s. 192, katalog 1996: s. 171.

³⁵ Srov. katalog 1960: s. 362, katalog 1996: s. 365.

³⁶ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, Praha 1955, s. 30.

Např. 6. března 1878 psal majitel nakladatelství N. Simrock Fritz Simrock Dvořákovi následující slova:

Ich möchte Sie fragen, ob Sie nicht Lust hätten, mir eine Anzahl, sagen wir zum Beispiel 2 Hefte ‚Böhmische‘ und ‚Mährische Tänze‘ für Klavier zu 4 Händen (in der Art wie die ‚Ungarischen‘ von Brahms) zu schreiben und zwar unter Verwendung Ihnen passend dünkender national originaler Melodien, durchflossen von Ihrer eigenen Erfindung und damit verknüpft?³⁷

V dopisu z 18. března 1878 Fritz Simrock pokračoval slovy:

[...] ich meine nicht, daß es wörtlich ‚Tänze‘ sein sollen zum Tanzen, sondern mehr in der Weise, wie Brahms die ‚Ungarischen‘ bearbeitet hat, wohl etwas leichter, jedoch nicht kinderleicht, brillant, effektiv, wechselnd in der Stimmung und der Farbe, wechselnd in der Empfindung und nicht zu kurz. Sie können’s auch ‚Slawische Tänze‘ nennen – der Begriff ist reicher und ausdehnbarer – und eilen Sie nicht damit, suchen Sie recht hübsche, ‚unvergeßliche‘ (!) Melodien, Sie finden gewiß solche im ‚Slawischen‘ und in sich selbst? Oder wenn Sie einen passenderen Titel wie ‚Tänze‘ haben, so ist mir das auch recht – slawische Hausmusik [...].³⁸

Vidíme zde, že Dvořák obdržel od německého nakladatele poměrně podrobný návod (včetně návrhu názvu), jak by měl jeho opus 46 vypadat. Jinými slovy dílo, které stojí na počátku Dvořákova tzv. prvního slovanského období³⁹ a jež patří mezi první opusy, které skladateli přinesly světovou popularitu

³⁷ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák, Korespondence a dokumenty*, sv. 5, Praha 1996, s. 96–97.

³⁸ Srov. dtto, s. 98.

³⁹ Srov. DÖGE, K., heslo *Dvořák, Antonín* in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 7, 2001, s. 786.

(samozřejmě také díky kvalitnímu tištěnému vydání u věhlasného evropského nakladatele), nebylo psáno výhradně z Dvořákova přesvědčení, že by „chtěl representovat na půdě národnostně cizí především umění slovanské“ (jak tvrdí Šourek), ale také – ne-li především – proto, že bylo v této podobě z Německa přímo objednáno. S tím do jisté míry koresponduje i další Šourkovo sdělení, že: „Slovanský charakter svého díla vyjádřil Dvořák především již ve vnějším označení skladeb [...]“.⁴⁰ Z předchozích úryvků z dopisů je patrné, že právě i tyto typy označení byly nakladatelem vyžádány, jelikož mu posléze zajistily dobrý odbyt.⁴¹

Pokud jde o kompoziční data, znal Šourek v době práce na třetím vydání své monografie již i dochované průběžné náčrty k první a třetí *Slovanské rapsodii* (v té době se, jak již bylo zmíněno, nacházely v majetku Václava Talicha) a tudíž přesněji vymezil dobu jejich vzniku. Zatímco však nemáme nejmenší doklad o tom, že by Dvořák komponoval *Slovanské rapsodie* s vědomím nějakých mimohudebních programů či alespoň představ, Šourek se domníval, že Dvořák „[...] podal ve svých ‚Rhapsodiích‘ určité náladové obrazy, v nichž s měkkostí a naivní vřelostí starých dřevorytů zrcadlí se různé charakteristické výseky jednotlivých dob české minulosti.“⁴² První rapsodii D dur chápe Šourek jako projev „idylismu, v jehož světle vidíme dnes nejstarší doby naší minulosti.“ Hlavní téma podle Šourka „výstižně opěvuje šťastný idylismus mírumilovných zemědělců doby Čechovy a Libušiny.“ Obsah druhé rapsodie má údajně „vyprávět o krvavých půtkách a

⁴⁰ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, Praha ³1955, s. 31.

⁴¹ K tomu srov. dále DÖGE, K., *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Atlantis, Zürich und Mainz, 1997, s. 185–186 nebo KIBICOVÁ, T., *Slovanství v tvorbě Antonína Dvořáka z pohledu současnosti* in: *Sociálně vedy a humanistika očami mladých*, Bratislava 2006, s. 274–280.

⁴² Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, Praha ³1955, s. 33.

pohnutých bojích“,⁴³ třetí rapsodie podle Šourka „opěvá lesk a slávu rytířstva i jeho bojovnou rekovnost, líčí jeho slavnostní hry, turnaje a rušné honby po lesích, jeho galantní erotiku, sladké touhy a milostná dobrodružství i jeho rozmařilost a zálibu v bouřlivě veselých plesech a radovánkách.“⁴⁴

Přestože oceňujeme zásluhy Otakara Šourka na poli dvořákovského bádání, musíme konstatovat, že v těchto výkladech pracoval výlučně se svými vlastními asociacemi, které *Slovanským rapsodiím* podsunul. V každém případě se nikde nenalézá ani sebemenší Dvořákova zmínka o tom, že by měl při komponování svého op. 45 něco podobného na mysli. Proto je třeba tento Šourkův komentář chápat jako poněkud beletristické zpracování, k němuž neexistují žádné pramenné podklady.

Stejně tak považujeme i Šourkovo přirovnání druhého tématu rapsodie g moll k prvnímu taktu Škroupovy písně „Kde domov můj“ (původně v tónině E dur) za víceméně vágní asociaci,⁴⁵ i když přitom nepopíráme, že ambitus a diastematické kroky obou melodií k sobě mají do určité míry blízko.

Za cenná naopak považujeme Šourkova data o prvních provedeních *Slovanských rapsodií*, která povětšinou načerpal ze zdrojů dostupných periodik. Jediný údaj, který je zřejmě nesprávný, se týká třetí rapsodie a jejího raného provedení v Drážďanech (ještě před známým vídeňským uvedením díla 16. listopadu 1879). Na omyl poukázal posléze John Clapham, který se provozováním Dvořákova díla v zahraničí podrobně zabýval.⁴⁶

⁴³ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, sv. 2, Praha 31955, s. 33.

⁴⁴ Srov. dtto, s. 34.

⁴⁵ Srov. dtto, s. 34.

⁴⁶ Srov. CLAPHAM, J., *Dvořáks Aufstieg zum Komponisten von internationalem Rang, Einige neue Entdeckungen*, in: *Die Musikforschung*, seš. 1, Bärenreiter, Kassel 1977, s. 48. Šourek velmi pravděpodobně převzal tento chybný údaj o provedení třetí rapsodie v Drážďanech z dopisu samotného Dvořáka

V publikaci *Dvořákovy skladby orchestrální* vydané v roce 1944 Otakar Šourek podotknul, že „rhapsodie je v základě útvar čisté hudební a zůstává jím, i když je možno mysliti si ji s určitým námětem“. A dále uvedl, že u *Slovanských rapsodií* op. 45 „skladatel sám nijak nenaznačil, že by při jejich náladě a stavbě byl veden nějakým mimohudebním programem [...]“.⁴⁷ Přesto však zejména u první a třetí *Slovanské rapsodie* Šourek víceméně zopakoval svůj „programní“ výklad z předchozích dvou vydání výše uvedené monografie.⁴⁸ Po formální stránce přisoudil Šourek rapsodiím „základní formu rondovou“, které se jednotlivé rapsodie zmocňují – „a při tom každá jinak“.⁴⁹ Tento názor ostatně vyjádřil již v roce 1912 i Emanuel Chvála, když ve své stati *Symfonické skladby Dvořákovy* napsal, že „Slovanské rhapsodie Dvořákovy přikloňují se k formám rondovým; hudební jich proud vyvěrá z thematu hlavního, k němuž vrací se vždy zase, prošed větami vedlejšími.“⁵⁰ Z našeho hlediska je však v jednotlivých rapsodiích uplatněna v základních rysech spíše forma sonátová, pouze u druhé rapsodie bychom alternativně mohli uvažovat o uplatnění formy sonátového rondo.⁵¹

Pokud jde o formové řešení jednotlivých *Slovanských rapsodií*, podobně jako Chvála a Šourek uvažoval i Hermann Sirp, když napsal, že Dvořák zde „begnügt sich mit wenigen Themen, die

z 23. listopadu 1879, adresovaném Aloisu Göblovi, kde stojí psáno: „Tato třetí rapsodie se nejvíce hraje: až dosud se hrála v Berlíně, Drážďanech [...]“. Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák, Korespondence a dokumenty*, sv. 1, Praha 1987, s. 188.

⁴⁷ Srov. ŠOUREK, O., *Dvořákovy skladby orchestrální*, sv. I, Praha 1944, s. 69.

⁴⁸ K první rapsodii srov. ŠOUREK, O., *Dvořákovy skladby orchestrální*, sv. I, Praha 1944, s. 71, k třetí rapsodii s. 77–78. Druhý svazek Šourekovy monografie *Život a dílo Antonína Dvořáka* byl do té doby vydán v Praze již v roce ¹1917 a ²1928.

⁴⁹ Srov. ŠOUREK, O., *Dvořákovy skladby orchestrální*, sv. I, Praha 1944, s. 72.

⁵⁰ Srov. CHVÁLA, E., *Symfonické skladby Dvořákovy* in: *Antonín Dvořák, sborník statí o jeho životě a díle*, Praha 1912, s. 158.

⁵¹ Srov. přehledové tabulky k jednotlivým rapsodiím v *Přílohách* č. 10, I–III v této práci, s. 179–181.

rhythmischen und melodischen Veränderungen unterliegen und rondoähnlich miteinander wechseln.“ Na rozdíl od první rapsodie neboli symfonické básně z roku 1874 jsou dle slov Sirpa „diese drei Stücke organisch aufgebaut.“⁵² Šourkův postřeh, že druhé téma rapsodie g moll upomíná „poněkud na první takt Škroupovy písně ‚Kde domov můj?‘“,⁵³ však Sirp převzal zcela a napsal dokonce, že: „Das zweite Thema ist gebildet aus einem Motiv des in der Tschechoslowakei weit verbreiteten Liedes ‚Kde domov můj?‘ (Wo ist meine Heimat?), gedichtet von J. K. Tyl, vertont von Fr. Škroup.“⁵⁴ Tímto Sirp posunul Šourkovu asociativní poznámku do roviny věcného sdělení, které ovšem nebylo pramenně podloženo. Sirpovo sdělení navíc vykazuje známky anachronizmu, jelikož v době Dvořákova života ještě neexistovalo Československo a naopak za existence Československa nebyla již Tylova/Škroupova píseň jen široce rozšířenou písní, ale státní hymnou.⁵⁵

Na tomto místě je třeba se ještě stručně zmínit o předmluvě k prvnímu kritickému vydání *Slovanských rapsodií* op. 45 z roku 1959 (přestože mu bude později věnována širší pozornost v kapitole zaměřené na stav pramenů). Jiří Berkovec „s použitím dat Otakara Šourka“ zde správně vymezil kompoziční data rapsodií a přinesl přesný přehled údajů o jejich premiérách. Dále uvedl, že pro ráz všech *Slovanských rapsodií* byla „svrchovaně významná“ první řada *Slovanských tanců* op. 46.⁵⁶ To by ovšem

⁵² Srov. SIRP, H., *Anton Dvorak*, Potsdam 1939, s. 66.

⁵³ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, Praha 1955, s. 34.

⁵⁴ Srov. SIRP, H., *Anton Dvorak*, Potsdam 1939, s. 66.

⁵⁵ Je třeba si uvědomit, že Sirpova monografie byla publikována v roce vyhlášení protektorátu Böhmen und Mähren a počátku druhé světové války. Nelze sice vysloveně tvrdit, že by veškeré informace, které autor uvedl ke *Slovanským rapsodiím*, byly nacionalisticky zaujaté, avšak autorův pohled na zpracovávanou látku byl přesto dobovou politickou situací ovlivněn.

⁵⁶ Srov. *Antonín Dvořák, Rhapsodie op. 45*, Kritické vydání podle skladatelova rukopisu, Praha 1959, s. VI.

znamenal, že první rapsodie D dur měla být podle Berkovce ovlivněna vznikem *Slovanských tanců* zpětně, což se nám z kompozičního hlediska zdá být málo pravděpodobné.

John Clapham ve své monografii o Antonínu Dvořákovi z roku 1966 poznamenal zajímavý postřeh, že je možné, že u *Slovanských rapsodií* Dvořák „used the word ‚Slavonic‘ in order to give the Rhapsodies a wider appeal than they would be likely to have if labelled simply ‚Czech‘.“⁵⁷ Právě jejich název velmi pravděpodobně souvisí s tehdejší velkým zájmem ve světě o hudbu, která byla ‚slovanská‘. Od Jarmila Burghausera převzal Clapham chybný údaj o zahájení práce na autografu druhé *Slovanské rapsodie g moll* (opět uvedl 20. 8. a nikoli 26. 8. 1878).⁵⁸ A stejně jako Sirp zopakoval i Clapham sdělení, že druhé téma rapsodie g moll má spojitost s počáteční melodií české národní hymny. Myšlenku však vyjádřil věcněji a tím i objektivněji těmito slovy „The moderato theme [...] includes the first four notes of ‚Kde domov můj?‘, the Czech national anthem.“⁵⁹ Přesto však zůstává příbuznost obou melodických útvarů velmi vzdálená.

Clapham soustředil na *Slovanské rapsodie* i svůj analytický pohled. Pokusil se vymezit formální půdorys jednotlivých rapsodií. První rapsodii charakterizoval jako skladbu s rozsáhlou trojdílnou strukturou s kodou, druhou rapsodii jako určitý typ ronda, pouze třetí rapsodii označil jako dílo, jehož formu není možné jednoznačně stanovit.⁶⁰ Dále charakterizoval hlavní témata a všiml si zajímavostí v harmonickém průběhu skladeb. Od Šourka převzal Clapham jeho asociativní návrh mimohudebních programů a částečně jej interpretoval.⁶¹

⁵⁷ CLAPHAM, J., *Antonín Dvořák, Musician & Craftsman*, Faber and Faber, London 1966, s. 130.

⁵⁸ Srov. dtto, s. 131.

⁵⁹ Srov. dtto, s. 133.

⁶⁰ Srov. dtto, s. 132–133.

⁶¹ Srov. dtto, s. 133.

Ve své pozdější monografii z roku 1979 přinesl Clapham cenné údaje ohledně pronikání *Slovanských rapsodií* na pódia světových koncertních sání.⁶² Uvedl též, že Simrock, povzbuzený první předzvěstí úspěchu po vydání Dvořákových *Moravských dvojzpěvů a Slovanských tanců*, se „quickly decided to buy the orchestral version and piano duet arrangement of the three *Slavonic Rhapsodies* [...]“⁶³ Ačkoli je Claphamova dedukce správná, právě o jednání mezi Dvořákem a Simrockem ohledně vydání op. 45 nemáme bohužel dochovány žádné zprávy. Cenná je Claphamova informace o významu recenze Eduarda Hanslicka na vídeňské provedení třetí rapsodie *As dur* (*Neue freie Presse*, 23. listopadu 1879),⁶⁴ která byla záhy zveřejněna v anglickém překladu v periodikách na anglickém i americkém kontinentu, a která podle Claphama pomohla Dvořákovi otevřít cestu do těchto zemí.⁶⁵

Dalším významným Dvořákovým monografistou je Klaus Döge, jehož práce *Dvořák. Leben, Werke, Dokumente* z roku 1991 byla o šest let později vydána v mírně upravené a rozšířené podobě znovu u jiného nakladatele.⁶⁶ Pokud se týče prvního osobního jednání Antonína Dvořáka s nakladatelem Fritzem Simrockem, během něhož mohlo pravděpodobně dojít i k podpisu smlouvy o vydání *Slovanských rapsodií* op. 45, Döge se domnívá, že „vermutlich schon bei seinem ersten Besuch in Berlin Ende

⁶² Srov. CLAPHAM, J., *Dvořák*, London 1979, s. 44–47; v této monografii autor využil také výsledky svého výzkumu publikované ve studii *Dvořáks Aufstieg zum Komponisten von internationalem Rang, Einige neue Entdeckungen*, in: *Die Musikforschung*, seš. 1, Bärenreiter, Kassel 1977, s. 47–55.

⁶³ Srov. CLAPHAM, J., *Dvořák*, London 1979, s. 44.

⁶⁴ Koncert, na němž provedli třetí *Slovanskou rapsodii* *As dur* *Wiener Philharmoniker* za řízení Hanse Richtera, se konal 16. listopadu 1879.

⁶⁵ Recenze byla zveřejněna 2. prosince 1879 in: *Musical Review*, New York, s. 141–3, 3. ledna 1880 in: *Dwight's Journal of Music*, Boston, s. 2 a v roce 1880 in: *The Musical Standard*, London, xviii, new series, s. 58.

⁶⁶ Srov. první vydání DÖGE, K., *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Schott, Mainz, Piper, München, 1991 a druhé vydání: DÖGE, K., *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Atlantis, Zürich und Mainz 1997.

November 1878 hatte er Simrock das Alleinvertretungsrecht für seine Werke zugesprochen.⁶⁷ Döge zároveň připomněl rovněž velký zájem o Dvořákovy kompozice „auf böhmische Weisen“, o „böhmische Volkslieder“ a „Nationaltänze“ ze strany zahraničních nakladatelů (Steingraber, Schlesinger, Hermann Erler, Ernst Eulenburg, André)⁶⁸ z doby po úspěšném vydání *Moravských dvojzpěvů* a první řady *Slovanských tanců* u firmy N. Simrock. V kapitole *...und der liebe Gott wird mir schon auch einige Melodien zuflüstern. Bemerkungen zum Schaffensprozeß Antonín Dvořák* věnoval Döge pozornost též analýze první *Slovanské rapsodie* D dur op. 45.⁶⁹ Správně vyhodnotil její formální půdorys jako sonátovou formu s kodou a vymezil v jejím rámci úseky taktů připadající na expozici, provedení a reprízu.⁷⁰ Dvořákův kompoziční postup v této rapsodii popsal jako „die Verkettung von Bindung und Freiheit“ a vysvětlil jej jako „das Ergebnis jenes Dvořákschen Nachdenkens und Überlegens“.⁷¹

Analýzu *Slovanských rapsodií* op. 45 Klaus Döge přednesl mnohem detailněji ještě před publikací své monografie v Praze na konferenci *Dvořákova tektonika, Dvořák a Vídeň* konané v roce 1987.⁷² Poznamenal tehdy, že přestože nejvyšším stavebním principem „sei in der Rhapsodie das Moment des Kontrastierens, der bunte Wechsel von Melodien, Rhythmen und

⁶⁷ Srov. DÖGE, K., *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Atlantis, Zürich und Mainz 1997, s. 186. Je velmi pravděpodobné, že Dvořák při své listopadové návštěvě v Berlína jednal i s Fritzem Simrockem, přímé zprávy o tom ovšem nejsou dochovány.

⁶⁸ Srov. dtto, s. 186–187.

⁶⁹ Srov. dtto, s. 406–409.

⁷⁰ S Dögeho vymezením se zcela neztotožňujeme, pokud jde o nástup provedení. Zatímco podle Dögeho začíná provedení v taktu 316, podle naší analýzy nastupuje provedení již v taktu 263. Srov. tabulkový přehled analýzy první *Slovanské rapsodie* v této práci, Příloha č. 10-I, s. 179.

⁷¹ Srov. dtto, s. 407–409.

⁷² DÖGE, K., *Dvořák und die "freie Form"*. *Bemerkungen zu den "Slawischen Rhapsodien"* op. 45, referát z konference *Dvořákova tektonika, Dvořák a Vídeň*, nepubl., Praha 1987.

Koloriten“, znamenalo komponování rapsodie „eben immer auch kompositorisches Mittel zu finden, um im scheinbar ungebundenen Beziehungen, Logik und Zusammenhalt herstellen zu können.“⁷³ Döge konstatoval, že v jednotlivých rapsodiích lze sledovat omezení na malý počet témat (v první rapsodii jde o dva samostatné tematické komplexy, ve druhé a třetí rapsodii jsou obsaženy tři centrální tematické myšlenky), přičemž tato témata mezi sebou na první pohled kontrastují, avšak vykazují i mnohé souvislosti.⁷⁴ Tyto souvislosti posléze umožňují kontrapunktické propojení některých z nich. Požadované pestrosti je podle Dögeho v op. 45 dosaženo díky rozvinuté variační technice, která podrobuje jednotlivé tematické myšlenky nejdalekosáhlejším rytmickým, diastematickým a tempovým změnám, aniž by byl zcela zrušen jejich vztah k originálu. Za typické pro *Slovanské rapsodie* op. 45 považoval Döge „das Prinzip des offenen Themenendes“, „die Technik des versteckten Vorzitates“,⁷⁵ dále tzv. „kompositorisches Ausklingenlassen“ a s ním související „Doppelpunktkomponieren“ a v neposlední řadě tzv. „Steigerungsverfahren“.⁷⁶ K první *Slovanské rapsodii* D dur nabídnul totéž analytické řešení, které publikoval ve své pozdější monografii. Pokud jde o formální uchopení druhé a třetí rapsodie, omezil se Döge v referátu na konstatování, že rapsodie g moll „wesentlich lockerer und rhapsodischer gebaut ist als ihre Vorgängerin“, a že v rapsodii As dur by jako nadřazující organizační myšlenka mohla fungovat „die Polarität von hellem und dunklem Ton“.⁷⁷

⁷³ Srov. DÖGE, K., *Dvořák und die "freie Form". Bemerkungen zu den "Slawischen Rhapsodien"* op. 45, referát z konference *Dvořákova tektonika, Dvořák a Vídeň*, nepubl., Praha 1987, s. 1 a 2–3.

⁷⁴ Srov. dtto, s. 3.

⁷⁵ Srov. dtto, s. 5.

⁷⁶ Srov. dtto, s. 6.

⁷⁷ Srov. dtto, s. 7.

Na základě výsledků naší analýzy lze ve všech třech *Slovanských rapsodiích* identifikovat hlavní rysy sonátové formy (v druhé rapsodii případně i rysy sonátového ronda), která však pro Dvořáka znamenala určitý pružný skelet, který naplnil vlastními důkladně promyšlenými kompozičními prostředky.⁷⁸

⁷⁸ Srov. tabulkový přehled analýz *Slovanských rapsodií* op. 45 v *Přílohách* č. 10, I–III v této práci, s. 179–181.

Rok 1878 v životě a tvorbě Antonína Dvořáka

Rok 1878 představoval v tvorbě i v životě Antonína Dvořáka období, které skladateli přineslo pracovní úspěchy i rodinné štěstí. V tomto roce Dvořák obdržel od vídeňského ministerstva kultu a vyučování již po čtvrté státní stipendium, tentokrát již ve výši 600 zlatých rakouské měny, které skladateli a jeho rodině pomáhaly zajistit dostatečné materiální podmínky k práci a k živobytí.¹ V listopadu roku 1877 se Dvořákovi přestěhovali do domu v Žitné ulici č. 564, kde měl skladatel k dispozici pohodlnou pracovnu a kde také bydlel s rodinou až do konce života.² Počátek června roku 1878 přinesl manželům Dvořákovým radostnou událost, jíž bylo narození dcery Otilie.³ Všechny tyto okolnosti nepochybně přispívaly k Dvořákově vnitřní spokojenosti a klidu a odrážely se ve skladatelově kompoziční produktivitě.

V průběhu roku 1878 Dvořák nejprve 6. ledna dokončil Sborové písně pro mužské hlasy *Z Kytice národních písní slovanských* op. 43 na texty ze sbírky Františka Sušila, mezi 4. a 18. lednem komponoval *Serenádu* d moll op. 44 pro dechové nástroje a v následujících dnech se věnoval komponování první *Slovanské rapsodie* D dur op. 45.⁴ V této souvislosti se v prvním

¹ O stipendium na rok 1878 požádal Dvořák 26. července 1877. Hodnotící komise podepsala doporučující zprávu pro ministra kultu a vyučování 18. listopadu 1877 a ten ji potvrdil dekretem 21. prosince 1877, což bylo Dvořákovi oznámeno v dopise 8. ledna 1878. Srov. KUNA, M., *Umělecká stipendia Antonína Dvořáka*, s. 308–311 a *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 9, s. 197–216.

² Srov. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 572. Zpočátku bydlela Dvořáková rodina v zadním traktu domu v Žitné ulici č. p. II/564, v květnu 1880 se pak Dvořákovi přestěhovali do bytu v předním traktu tohoto objektu.

³ Otilie Dvořáková se narodila 6. června 1878. Srov. např. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 574.

⁴ Srov. Bm A 45.118 (= autograf sborových písní *Z kytice národních písní slovanských* op. 43), Pnm-MAD, inv. č. S 76/1522 (= autograf *Serenády* op. 44) a Pnm-MAD, inv. č. S 76/1523/1 (= autograf *Slovanské rapsodie* op. 45,1).

květnovém čísle časopisu *Hudební a divadelní věstník* objevila následující zpráva:

Pan Ant. Dvořák, sotva že dokončil některé ze svých větších konceptů, velké symfonické básně, kvartetta a nové serenady pro nástroje dechové, započal s novou prací, jež bude prvním číslem jistě zajímavých to slovanských rhapsodií orchestrálních.⁵

Vzápětí po dokončení partitury první *Slovanské rapsodie*, mezi 18. březnem a 7. květnem 1878 pracoval Dvořák na *Slovanských tancích* op. 46 pro čtyřruční klavír objednaných Fritzem Simrockem, které tohoto roku zároveň instrumentoval pro orchestr.⁶ Pro poněkud neobvyklé obsazení smyčcových nástrojů s harmoniem, jež odpovídalo složení hráčů při hudebních setkáních u Dvořákova přítele Josefa Srba Debrnova, složil skladatel mezi 1. a 12. květnem pět kratších kousků nazvaných *Maličkosti* op. 47, ve dnech 14. až 27. května 1878 následovala práce na *Smyčcovém sextetu* A dur op. 48 a krátce poté, v červnu 1878, zkomponoval Dvořák houslové *Capriccio* s doprovodem klavíru.⁷ O přesném sledu Dvořákovy práce v letních měsících nemáme zcela detailní přehled, víme však, že 14. srpna 1878 skladatel složil na Sychrově *Hymnus k Nejsvětější Trojici* s. op., zhruba o týden později 22. srpna dokončil instrumentaci první řady *Slovanských tanců* a třetí z písní na texty novořecké lidové poezie

⁵ Zpráva byla otištěna v rubrice *Domácí zprávy hudební a dopisy*, jejíž autor se podepsal šifrou -f-; srov. *Hudební a divadelní věstník. Časopis věnovaný zájmům církevní hudby, pěveckých a divadelních jednot českoslovanských*, roč. II, 1. května 1878, č. 1, s. 4.

⁶ Na konci orchestrální partitury (*Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1513) stojí datum 22. srpna 1878, ke klavírní verzi srov. *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1621.

⁷ Srov. *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1569 (= autograf *Maličkostí* op. 47) a S 76/1594 (= autograf *Smyčcového sextetu* A dur op. 48). Autograf *Capriccia* s. op. je neznámý, Jarmil Burghauser uvádí dále dva opisy, z nichž jeden se nachází v pozůstalosti Otakara Šourka. Na jeho titulním listu podle stál Burghausera v první vrstvě název: *Rhapsodie / pro housle s průvodem piana / op. 49*. Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 164.

Tři novořecké básně op. 50 a mezi 29. květnem a 25. zářím vznikly dva klavírní *Furianty* op. 42.⁸

Během července dirigoval Dvořák tři představení své opery *Šelma sedlák* op. 37, vzniklé v předchozím roce. Jednalo se o provedení ve dnech 7., 16. a 20. července 1878 ve smíchovském dřevěném divadle Aréna.⁹ Na přelomu července a srpna si Antonín Dvořák dopřál i trochu aktivního odpočinku a s přáteli Ferdinandem Lachnerem a Josefem Srbem Debrnovem podnikli výlet na Šumavu. Ani zde však Dvořák nepřerušil kompoziční činnost a 1. srpna 1878 započal na hoře Špičák instrumentaci sedmého *Slovanského tance* op. 46.¹⁰ Po návratu z hor navštívil ještě přítele Aloise Göbla na zámku Sychrov, kde složil a společně s Göblem při příležitosti svátku Nanebevzetí Panny Marie premiéroval výše zmíněný *Hymnus k Nejsvětější Trojici*.¹¹

Po návratu do Prahy začal Antonín Dvořák 26. srpna 1878 vypracovávat partituru druhé *Slovanské rapsodie* g moll op. 45, kterou dokončil 18. září. Bezprostředně poté (v závěru dochované části náčrtu a na počátku partitury stojí psáno 22. září 1878) navázal s komponováním poslední *Slovanské rapsodie* As dur op. 45, v jejíž partituře je na konci zaznamenáno datum 3. prosince 1878. Téhož roku stačil ještě Dvořák upravit pro sbor dvě irské národní písně *Drahý konnor* a *Návštěva*,¹² složit *Pět sborů*

⁸ Srov. *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1513 (= autograf orchestrální verze *Slovanských tanců* op. 46), *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1530 (= autograf *Tří novořeckých básní* op. 50) a S 76/1595 (= autograf *Furiantů* op. 42). Autograf *Hymnu k Nejsvětější trojici* s. op. je dnes bohužel neznámý.

⁹ Srov. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 574.

¹⁰ Na fol. 65a stojí Dvořákovou rukou psáno: „V Šumavě“ / Na „Špicberku“ / dne 1. srpna 1878; srov. *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1513.

¹¹ K tomuto provedení, při němž Antonín Dvořák hrál na varhany a Alois Göbl zpíval, došlo 15. srpna 1878, srov. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 165.

¹² První píseň je dochována pouze v opisu (srov. *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1728). Autograf druhé písně je uložen rovněž v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1692 a nese zaznamenané datum dokončení 24. října 1878.

pro mužské hlasy op. 27 na texty litevských národních písní¹³ a v neposlední řadě 25. prosince 1878 zahájit práci na *Smyčcovém kvartetu* Es dur op. 51, který si od něj objednal primarius Florentinského kvarteta Jean Becker.¹⁴

Z přehledu jednotlivých děl vidíme, že si Antonín Dvořák v roce 1878 již mohl dovolit věnovat se převážně komponování.¹⁵ V této kapitole nemáme v úmyslu zabývat se veškerými podněty, které iniciovaly vznik jednotlivých děl. Chceme však zmínit jeden zásadní mezník v Dvořákově skladatelské dráze, jímž se stala spolupráce s německým vydavatelem Fritzem Simrockem. Dvořákovu hudbu doporučil Simrockově firmě Johannes Brahms, člen vídeňské komise pro udělování výše zmiňovaných ročních stipendií.¹⁶ Tiskem vydané *Moravské dvojzpěvy*,¹⁷ které Dvořák přiložil spolu s dalšími skladbami k žádosti o udělení stipendia na rok 1878, poslal Brahms společně s doporučujícím dopisem Fritzovi Simrockovi do Berlína s dotazem, zda by neměl zájem o jejich nové vydání.¹⁸ Nakladateli Simrockovi

¹³ Autograf, který je uložen v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1638, nese v závěru Dvořákův přípis „Komponováno na cestě z Prahy do Vídně dne 12. prosince 1878“.

¹⁴ Srov. první notované folio autografu díla uloženého v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1572. O *Smyčcovém kvartetu* Es dur op. 51 se F. Simrock v dopise Dvořákovi z 27. ledna 1879 vyjádřil jako o kvartetu slovanském: „Wenn Sie Ihr slawisches Streichquartett für Jean Becker fertig haben [...]“; srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 136–137.

¹⁵ Svá předchozí zaměstnání Dvořák v 70. letech mohl ukončit. Členství v orchestru Prozatímního divadla, kde Dvořák působil jako violista od roku 1862, uzavřel v červenci 1871 a funkci varhaníka v kostele sv. Vojtěcha přestal vykonávat v únoru 1877.

¹⁶ V archivu Pražské konzervatoře je pod sign. V 29/34 uložen fotografický portrét Antonína Dvořáka, který nechal skladatel (podle otištěného razítka) pořídit v Praze na Václavském náměstí. Na fotografii vepsal Dvořák věnování: *Herrn Simrock...* a dále na ni zaznamenal datum 28. listopadu 1878. K zaslání fotografie Simrock zřejmě Dvořáka sám vyzval. Zpět do Prahy se pak podobenka dostala nejspíš společně s notovými prameny na počátku 30. let 20. století.

¹⁷ *Moravské dvojzpěvy* op. 29 a op. 32 vyšly poprvé v Praze v roce 1876 u Emanuela Starého.

¹⁸ „Bei Gelegenheit des Staatsstipendiums freue ich mich auch schon mehrere Jahre über Sachen von Anton Dvořák (spr. Dworschak) aus Prag. Dies Jahr nun schickt er unter anderen ein Heft (10) ‚Duette für 2 Soprane mit Pf.‘, das mir gar zu hübsch und praktisch für den Verlag vorkommt.“ Brahms zaslal Simrockovi

se *Moravské dvojzpěvy* zamlouvaly, oceňoval na nich zejména Dvořákovo národně poetické cítění a smyslové kouzlo, a za předpokladu, že texty budou přeloženy do německého jazyka, souhlasil s jejich vydáním.¹⁹ V lednu 1878 začal Simrock s Dvořákem o dané věci vyjednávat a v průběhu spolupráce dostal nápad, aby Dvořák k dvojzpěvům složil ještě čtyřruční tance pro klavír s podobným názvem a obsahem, čímž podnítil vznik Dvořákových *Slovanských tanců* op. 46, a to jak v jejich klavírní, tak v orchestrální podobě.²⁰

S *Moravskými dvojzpěvy* op. 32 a *Slovanskými tanci* op. 46 zahájil Dvořák dlouholetou spolupráci s nakladatelstvím, které vydalo tiskem nejvíce jeho děl a které se tak spolupodílelo na proniknutí Dvořákovy hudby nejen na německou, ale vůbec na světovou půdu.²¹ V průběhu let 1878–1904 vydalo nakladatelství N. Simrock zhruba 80 Dvořákových děl a ve vydávání jeho děl se zde pokračovalo i po skladatelově smrti.²²

O úspěch prvních Dvořákových skladeb vydaných Simrockem se v nemalé míře zasloužila také vysoce pozitivní

zásilku někdy před 12. prosincem 1877 (toto datum připsal na dopis jeho příjemce). Srov. ALTMANN, W., *Antonín Dvořák im Verkehr mit seinem Verleger Fritz Simrock*, in: *Die Musik*, roč. 10, seš. 23, Berlin 1910/1911, s. 260.

¹⁹ Simrock odpověděl J. Brahmovi v dopise 28. prosince 1877: „Dvořák hat mir recht gefallen – es weht ein eigentümliches ‚Volkstümliches‘ darin, nationalpoetische Empfindung und ein anziehender sinnlicher Reiz. [...] Drucken will ich's jedenfalls und für ihn wünschen, daß es einschlägt“; srov. STEPHENSON, K., *Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft*, Hamburg 1961, s. 117. Simrockovo nakladatelství vydalo 13 *Moravských dvojzpěvů* A. Dvořáka pod názvem *Mährische Duette* a opusovým číslem 32.

²⁰ „Ich möchte Sie fragen, ob Sie nicht Lust hätten, mir eine Anzahl, sagen wir zum Beispiel 2 Hefte ‚Böhmische‘ und ‚Mährische Tänze‘ für Klavier zu 4 Händen (in der Art wie die ‚Ungarischen‘ von Brahms) zu schreiben und zwar unter Verwendung Ihnen passend dünkender national originaler Melodien, durchflossen von Ihrer eigenen Erfindung und damit verknüpft“; srov. Simrockův dopis z 6. března 1878, in: KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 96–97.

²¹ K tomu srov. též CLAPHAM, J., *Dvořáks Aufstieg zum Kompositionen von internationalen Rang. Einige neue Entdeckungen* in: *Die Musikforschung*, Heft 1, 30. Jahrgang, Januar/März 1977, s. 47–54.

²² Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematischer Katalog*, 1996, s. 793–795.

recenze Louise Ehlerta, zveřejněná 15. listopadu 1878 v berlínských novinách *Berliner National-Zeitung* a o dva dny později pak také v Čechách v listu *Politik*. Ve stejný den byla pak otištěna v českém překladu Otakara Hostinského také v *Národních listech*.²³ Téhož dne, tj. 17. listopadu 1878, se v Praze konal první koncert, jehož program byl sestaven pouze z Dvořákových děl, která také skladatel sám dirigoval.²⁴ Lze tedy říci, že Ehlertova recenze poprvé nejen výrazně upozornila na Dvořákovu hudbu publikum v Německu, ale současně s tím se v překladu O. Hostinského dostala i do povědomí české (pražské) veřejnosti. Vzhledem k tomu, že tento český překlad Ehlertova článku bývá v literatuře uváděn pouze úryvkovitě, považujeme za vhodné jej zde ocitovat v plném znění:²⁵

Kdo za posledních třicet let [...] sledoval rozvoj současné hudby, v tom budí se délkou času zvláštní teskný pocit, totiž onen pocit, jak velevzácným úkazem jest svěží celý talent! Jest nám tu tolik činiti s „osminovými“ a „šestnáctinovými“ talenty, že tu konečně ztratí člověk všechnu důvěru ku každému novému zjevu. Mrzutě seděl jsem jednoho dne zahrabán v haldě novinek; již oko i duch můj zápasily s umdlením, jež v nás tak snadno povstává následkem prázdne, bezvýznamné hudby, když tu náhle dvě díla od neznámého mi dosud skladatele veškerou mou pozornost na se upoutala: „Slovanské tance“ pro klavír na čtyry ruce a „Moravské dvojzpěvy“ pro soprán a alt od Antonína Dvořáka. Skladatel jest

²³ Srov. *Národní listy*, č. 278, s. 3. Překlad Ehlertovy recenze je zde signován šifrou: -ý., kterou používal Otakar Hostinský.

²⁴ Na koncertě zazněly tyto Dvořákovy skladby: *Slovanská rapsodie* op. 45,1, *Tři novořecké básně* op. 50 pro baryton s průvodem orchestru, *Serenáda d moll* op. 44 pro dechové nástroje, violoncello a kontrabas, *Furianty* op. 42, *Slovanská rapsodie* op. 45,2. Jednalo se ve všech případech o premiéry těchto děl; barytonové sólo ve *Třech novořeckých básních* op. 50 zpíval Josef Lev, na klavír ho doprovázel Karel ze Slavkovských. Srov. faksimile koncertního programu v *Příloze* č. 4 v této práci, s. 166.

²⁵ Přestože Hostinský v úvodu ke svému překladu píše, že sděluje „článek ve výtahu“, jedná se o překlad kompletního znění recenze L. Ehlerta, jak byla publikována 15. listopadu 1878 v *Berliner National-Zeitung*. Srov. *Národní listy*, č. 278, 17. listopadu 1878, s. 3.

Čechem, žije v Praze, a byl ještě před několika lety prvním violistou při tamější opere. Dosud pramálo věcí uveřejnil, má prý však množství skladeb v psacím stolku, mezi nimi i kvarteta a symfonie. To jest vše, čeho jsem se posud o něm dopátrati mohl. Abych věc krátce pověděl: zde jest konečně opět jednou celý, a sice zcela přirozený talent. Považuji „Slovanské tance“ za dílo, jež právě tak projde celým světem, jako uherské tance Brahmsovy. O napodobení jakémsi není tu řeči; nejsouť ani v nejmenším Dvořákovy tance brahmsovské. Rajská nenucenost (Eine himmlische Natürlichkeit) proudí se tou hudbou, pročez jest úplně populární. Nic v ní není mudrlantského ni strojeného. Partitura k tomu ihned by se dala napsati;²⁶ tak působivě a barevně jest vše sazeno. Co z národní hudby české v skladbách těch jest přejato a zpracováno, nevím; vždyť jest to také lhostejno. Kdož se ptá při Schubertově skladbě „Divertissement à l'hongrois“, která maďarská píseň v tom vězí! Máme tu co činiti s dokonale uměleckými pracemi, nikoli pak s nějakým pasticcio, jež z národních ohlasův náhodou jest slepeno. Jako vždy při znamenitějších talentech, jest humor i v Dvořákově hudbě hojně zastoupen. On píše tak veselé a působivé basy, že řádnému hudebníku srdce v těle skáče. Dvojzpěvy ku překrásným moravským písním rovněž tak se vyznamenávají milou svěžestí. Mně bylo při jejich pročítání, jakoby krásná děvčata sobě pohrávala s květnými letorostmi, na nichž ještě rosa se třpytí.

Nepřavím, že bychom tu měli před sebou již kus genia, k tomu musíme počkati na další skladby, v každém ohledu však máme tu před sebou zjev velmi pozoruhodný. A toho jest nám velmi zapotřebí. Mužové, kteří nás v hudebním ohledu v přítomné době nejvíce zajímají, jsou tak strašlivě vážní! Musíme je studovat, a když jsme je byli prostudovali, musíme si honem koupiti revolver, abychom své mínění o nich mohli uhájiti. Myslím, že by to bylo krásné, kdyby opět jednou přišel hudebník,

²⁶ Partitura orchestrální verze *Slovanských tanců* op. 46 v té době již existovala. Byla dokončena, jak bylo již zmíněno v této kapitole, 22. srpna 1878.

o němž bychom se právě tak málo potřebovali hádati jako o milém jaru.

Kdo na veřejné silnici najde nějaký skvost, jest povinnen nálezný svůj ohlásiti. Z toho stanoviska přál bych si, aby se na tuto mou notickou pohlíželo, a ještě z jiného. Kdo ví, jak nesnadno jest obrátit pozornost obecnosti na umělce, jenž dosud žádného jména nemá, ten má, pokud síly jeho stačí, pozornost tuto buditi. Jak protivna jest reklama, tak v plném právu jest pokus, jenž by přispěl k tomu, aby skutečnému talentu co možná nejvíce se zkrátila ona chmurná doba neslávy.²⁷

Dvořák po zveřejnění této recenze poděkoval Louisi Ehlertovi dopisem zasláným do Wiesbadenu; který je však dnes nezvěstný. Svědčí o něm pouze slova Ehlertovy odpovědi z 27. listopadu 1878, v níž kritik reagoval na toto Dvořákově poděkování a na zasláné informace o jeho dosavadním životě. Zároveň Dvořáka vyzýval, aby mu nadále posílal i další podobné zprávy a také ho žádal o podobenku. Svou fotografii Dvořák zřejmě Ehlertovi poslal téměř obratem, protože mu za ni Ehlert poděkoval již 8. prosince 1878.²⁸

Nelze však v žádném případě tvrdit, že by zvýšený zájem o Dvořákovu hudbu v Německu způsobila pouze Ehlertova kritika. Nakladatelé Eduard Bote a Gustav Bock (firma Bote & Bock) oslovili Dvořáka se zájmem o vydání některých jeho skladeb již 8. října 1878. Stalo se tak poté, co vyslechli jeho čtyřruční *Slovanské tance* op. 46:

²⁷ Srov. *Národní listy*, č. 278, 17. listopadu 1878, s. 3. Kompletní znění Ehlertovy recenze cituje i Otakar Šourek ve své monografii, ovšem ve svém vlastním překladu. Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, Praha 1955, s. 42–44.

²⁸ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 113–114 a s. 118.

Wir hörten vor einiger Zeit Ihre vierhändigen „Slawischen Tänze“ (Op. 46), die uns so wohlgefielen, daß wir den Wunsch hegen, einige Sachen von Ihnen verlegen zu können.²⁹

Dvořák jejich nabídku přijal a na dopis reagoval 11. října 1878, o čemž svědčí slova z dopisu zaslaného Dvořákovi z tohoto nakladatelství 15. října 1878:

Wir besitzen Ihr w[erstes] Schreiben vom 11. Oktober und bitten Sie, alle Kompositionen, gleichviel welcher Natur, die Sie demnächst für die Öffentlichkeit bestimmt haben, uns gütigst zur Einsicht zuschicken zu wollen.³⁰

O této a ještě i jiné nabídce se Dvořák zřejmě zmínil redakci časopisu *Světovzor*, neboť zde byla 18. října zveřejněna tato zpráva:

Ant. Dvořák těší se od vydání „Slovanských tanců“ a „Moravských dvojzpěvů“ u berlínské firmy Simrockovy neočekávanému uznání v cizině. Právě nyní došla ho žádost jiné firmy berlínské, aby jí odstoupil některé rukopisy své k vydání a zároveň dostal list intendance dvorního divadla mecklenbursko-zvěřínského, v němž se mu oznamuje, že jeho skladby jsou tam nyní nejoblíbenějšími, a žádá se za propůjčení některé opery Dvořákovy ku provozování.³¹

Také Dvořákův první koncert sestavený z vlastních děl byl plánován již někdy od poloviny léta a od té doby několikrát avizován. Ze zprávy uveřejněné 10. října 1878 v časopise *Hudební a divadelní věstník* plyne, že zhruba pět týdnů před konáním

²⁹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 107.

³⁰ Srov. dtto, s. 108.

³¹ Srov. *Světovzor*, roč. XII, č. 42, 18. října 1878, s. 527. Druhý zmíněný dopis zaslal Dvořákovi J. Stocks z dvorního divadla ve Schwerinu 13. října 1878; srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 107.

koncertu Dvořák ještě nebyl zcela rozhodnut o přesném složení koncertního programu, neboť ve zmíněné zprávě se uvádí:

Oblíbený národní náš skladatel, pan A. Dvořák, uspořádá budoucího měsíce tak dalece svůj samostatný koncert, že v něm provede nejnovější práce svoje a skladby orkestrální a vokální. Uslyšíme mezi jiným serii nových písní jeho a pak z četnějších prací pro klavír a orchestr zvláště jednu [!] ze zajímavých téhož autora „rhapsodií slovanských“. Orkestr filharmonický bude zesílen množstvím ochotníků hudebních a ponejvíce přátel a ctitelů vynikajícího tohoto umělce českého.³²

Další ohláška Dvořákova listopadového koncertu byla zveřejněna 18. října 1878 v časopisu *Světozor*. Zde uvedený program se již začínal blížit konečné podobě:

Koncert Ant. Dvořáka (17. listopadu) obsahovati bude dvě z jeho velikolepých slovanských rhapsodií pro veliký orchestr, tři ballády barytonové s průvodem orchestru (p. Jos. Lev)[.] některé klavírní furianty české (p. Sladkovský [!]) a druhou serenádu pro dechové nástroje (do G-moll [!]).³³

Ohlášení Dvořákova koncertu bylo zveřejněno i v periodiku *Pokrok* dne 12. listopadu 1878, tj. pět dnů před konáním koncertu, a to v rámci rozsáhlejšího pojednání o skladatelově umělecké osobnosti. Autor stati Václav Vladimír Zelený zde ovšem neuváděl podrobný přehled o programu. Zmínil pouze v podčarové poznámce, že na koncertu budou uvedeny Dvořákovy „furianty a balady“:

³² Zpráva byla uveřejněna v rubrice *Domácí zprávy hudební a dopisy*, kterou její autor opatřil šifrou -r. Srov. *Hudební a divadelní věstník. Časopis věnovaný zájmům církevní hudby, pěveckých a divadelních jednot českoslovanských*, roč. II, č. 17, 10. října 1878, s. 131–132.

³³ Srov. text v rubrice *Hudba* časopisu *Světozor*, roč. XII, č. 42, 18. října 1878, s. 527.

Koncert, jež Dvořák dne 17. listopadu pořádá, aby obecenstvo poznati mohlo větší počet skladeb jeho, pocházejících vesměs z nejnovější doby, bude uměleckou slavností národní. Naše obecenstvo, jež nyní čím dále tím živěji vítá pokroky české hudby, užije této příležitosti, aby poznalo svého velikého umělce a prokázalo mu zaslouženou poctu.³⁴

Koncem listopadu 1878, přesněji mezi 20. – 25. listopadem 1878, podnikl Antonín Dvořák svou první cestu do Berlína. Jednal zde v nakladatelství Bote & Bock o vydání *Serenády* E dur op. 22 pro smyčcový orchestr (její čtyřruční klavírní úpravu vydal předtím v roce 1877 v Praze Emanuel Starý) a dvou klavírních *Furiantů* op. 42, což dokládá dopis zástupce nakladatelství Hermanna Wolffa z 26. listopadu 1878:

Wir hoffen Sie glücklich nach Prag retourniert und bitten Sie, heute einliegenden Brief, von dessen Inhalt Sie gef[älligt] Kenntnis nehmen wollen, an Herrn Starý gut[jigt] sofort abgeben zu wollen. [...] Noch einmal bitten wir Sie, wenn Sie irgend etwas fertig haben, senden Sie es uns, wenn's irgend geht, nehmen wir es. Sie versprochen uns die komplettierenden „Furianten“.³⁵

K přesnějšímu časovému vymezení této Dvořákovy cesty napomáhá dále obsah dopisu Wilhelma Munelese z 20. listopadu 1878, kterého skladatel předtím kontaktoval a prosil ho, aby mu byl k dispozici v době jeho pobytu ve velkoměstě, které se chystal navštívit poprvé v životě. V kritické edici Dvořákovy korespondence a dokumentů je tento dopis obsažen

³⁴ Srov. *Pokrok*, č. 275, Praha, 12. listopadu 1878, s. 2.

³⁵ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 112–113. O Dvořákově pobytu v Berlíně se 8. prosince 1878 zmiňuje v dopise adresovaném Dvořákovi také Louis Ehlert: „Daß Sie in Berlin gewesen sind, hat mir Bock geschrieben [...]“; srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 118.

pouze v podobě regestu,³⁶ na tomto místě proto citujeme jeho plné znění:

Berlin, 20/11 78.

Sehr geehrt, sowie erfreut durch Ihre herzlichen Zeilen, welche mir die freudige Nachricht, Ihrer Ankunft bringen, bemühe ich mich dieselben so würdig, als möglich zu beantworten.

Es wird mir zur großen Ehre gereichen Gebrauch, von Ihrer gütigen Erlaubniss Sie erwarten zu dürfen, zu machen und bitte ich Sie mir Ihre Ankunftsstunde mittels Depesche unter der Adresse: „Joseph Cohn, Berlin, Spandauerstrasse Muneles“, in dessen Hause ich angestellt bin, anzuzeigen.

Ich werde mir alle Mühe geben, das Vertrauen, das Sie, verehrter Meister, in mich setzen, zu rechtfertigen und stelle ich mich während Ihres hiesigen Aufenthaltes, soweit es mir möglich zur gesl. Disposition.

Indem ich Ihnen sehrgeehrter Herr noch eine recht angenehme Fahrt wünsche, freue ich mich gänzlich Sie bald persönlich wieder begrüßen zu dürfen und verbleibe in dieser angenehmen Erwartung, als Ihr

hochachtungsvoll

Ergebener

Wilhelm Muneles.³⁷

³⁶ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 111.

³⁷ Dopis je uložen v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/848. Faksimile dopisu srov. v *Příloze* č. 5 v této práci, s. 167. V překladu autorky této práce zní obsah dopisu takto: „Velevážený pane! vysoce poctěn, jakož i potěšen Vašimi srdečnými řádky, které mi přinášejí tu radostnou zprávu o Vašem příjezdu, snažím se na ně odpovědět tak důstojně, jak je to možné. Bude mi velkou ctí, že mohu být užitečný a smím Vás díky Vašemu laskavému svolení očekávat, a prosím Vás, abyste mi oznámil prostřednictvím depeše hodinu Vašeho příjezdu na adresu: „Joseph Cohn, Berlin, Spandauerstrasse Muneles“, v jehož domě jsem zaměstnán. Vynasnažím se ospravedlnit důvěru, kterou ve mě, ctěný mistře, vkládáte, a dávám se Vám během Vašeho zdejšího pobytu, jak jen mi to bude možné, k dispozici. Tímto Vám velectěný pane ještě přeji co nejpříjemnější cestu, těším se zcela, že Vás brzy budu moci opět smět pozdravit a setrvávám v tomto příjemném očekávání, jako Váš s veškerou úctou oddaný Wilhelm Muneles.“

Bližší údaje o osobě Wilhelma Munelese vyjma toho, že se jednalo o zaměstnance berlínské firmy Joseph Cohn (jak ostatně vyplývá z dopisu), se nám bohužel nepodařilo zjistit. Z Munelesových slov však vyplývá, že choval k Dvořákovi velkou úctou a že byl tudíž pravděpodobně předem obeznámen s tím, že se jedná o významného skladatele, jemuž je třeba se věnovat s maximální pozorností.

Vzhledem k výše zmíněným okolnostem je třeba zmínit, že 22. listopadu 1878 podepsal Dvořák firmě N. Simrock tzv. cesi neboli potvrzení nakladatelských práv na *Serenádu* d moll op. 44 (včetně klavírní úpravy), tři *Slovanské rapsodie* op. 45 (včetně klavírních úprav) a *Maličkosti* op. 47 v úpravě pro čtyřruční klavír. Pokud jde o finanční odměnu, požadoval Dvořák od nakladatele za *Serenádu* d moll 400 říšských marek, za *Slovanské rapsodie* 1000 marek a za *Maličkosti* 300 marek. Uvážíme-li, že někdy v době mezi 20. a 25. listopadem 1878 podnikl skladatel cestu do Berlína a zpět, zdá se více než pravděpodobné, že cesi z 22. listopadu 1878 podepsal buď těsně před odjezdem do Berlína nebo přímo v Berlíně. Zmínky o předběžných jednáních A. Dvořáka s firmou N. Simrock o vydání *Slovanských rapsodií* a dalších dvou děl, na něž je tato cesi podepsána, nejsou nikde doloženy. Tato skutečnost nás vyzývá k pokusu o zodpovězení otázky, zda a kdy k takovým jednáním došlo či mohlo dojít.³⁸ Můžeme se právem domnívat, že k projednání přípravy vydání opusů 44, 45 a 47 došlo během Dvořákova výše zmíněného pobytu v Berlíně na konci listopadu 1878 a že skladatel tehdy kromě firmy Bote & Bock navštívil i firmu N. Simrock – nebo se přinejmenším setkal s jejím majitelem Fritzem Simrockem. O Dvořákově předchozím úmyslu nabídnout Simrockovi *Slovanské rapsodie*

³⁸ Srov. např. dopisy F. Simrocka z 19. ledna 1878, 6. března 1878, 18. března 1878 a 4. dubna 1878 adresované Dvořákovi in: KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 93–94, 96–97, 98–99, 104–105.

op. 45 k vydání svědčí i nedatovaný a dnes bohužel nedochovaný Dvořákův dopis adresovaný Jindřichu Kàanovi z Albéstů, v němž Dvořák píše:

Die Rhapsodien will ich Dir gern geben und Dir dankbar dafür sein; nur müßte ich beim Simrock anfragen, ob er sie drucken will.³⁹

Podle vysvětlení Milana Kuny patrně Jindřich Kàan z Albéstů Dvořákovi sám nabídl, že pořídí ke *Slovanským rapsodiím* klavírní výtahy.⁴⁰ K tomu však nakonec nedošlo, protože klavírní úpravu první a třetí *Slovanské rapsodie* op. 45 vypracoval sám Antonín Dvořák a úpravu druhé rapsodie pořídil jiný Dvořákův přítel, Josef Zubatý.

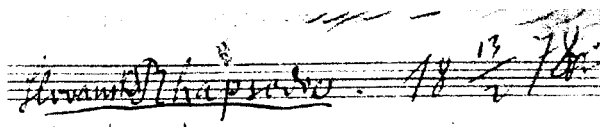
³⁹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 147.

⁴⁰ Srov. dtto.

Slovanské rapsodie op. 45 B 86

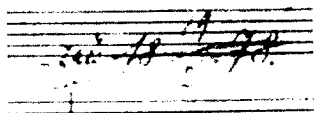
Geneze díla a stav pramenné základny

Tři *Slovanské rapsodie* op. 45 vznikaly v průběhu roku 1878, a to zřejmě bez výjimky v Praze. Antonín Dvořák začal na první z nich, tj. na *Slovanské rapsodii* D dur, pracovat 13. února 1878, jak vyplývá z data zaneseného v horní části prvního folia průběžného náčrtu k této kompozici:

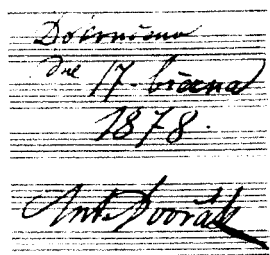

název a datum zanesené
na fol. 1^r pramene
uloženého v *Pu* pod
sign. 59 R 2153/I¹

Práci na partituru zahájil Dvořák o šest dnů později, tj. 19. února 1878, a dokončil ji v příštím měsíci, 17. března 1878:

datum zanesené na fol. 1^v autografní partitury
op. 45,1 uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1523/1

datum a podpis zanesené na fol. 32^v autografní partitury
op. 45,1 uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1523/1

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, několik dnů po dokončení partitury *Slovanské rapsodie* D dur vyšlo v časopisu *Hudební a divadelní věstník* v rubrice *Hudební novinky* oznámení, že „pan Ant. Dvořák [...] započal s novou prací, jež bude prvním

¹ Na výřezu fotokopie je patrné, že adjektivum *Slovanská* připsal Dvořák k názvu skladby až dodatečně.

číslem jistě zajímavých to slovanských rhapsodií orkestrálních.² K první *Slovanské rapsodii* vypracoval Antonín Dvořák také čtyřruční klavírní úpravu. Její autograf však není datován a je tudíž obtížné určit přesnou dobu vzniku.³

V každém případě se Dvořákova práce na této klavírní úpravě zřejmě odrazila zpětně též na autografu partitury. Z dochovaných pramenů je totiž zřejmé, že se skladatel v průběhu této práce odhodlal k revizi druhého tématu skladby.⁴ Zatímco v autografu partitury vykazují stopy po pozdějších razurách a opravách veškerá opakování druhého tématu,⁵ v autografu klavírní úpravy nesou tyto stopy pouze jeho první čtyři uvedení.⁶ Proto se domníváme, že k rozhodnutí provést tuto (především rytmickou) modifikaci druhého tématu dospěl Dvořák právě v průběhu práce na klavírní úpravě.⁷

Na další *Slovanské rapsodii* začal Antonín Dvořák pracovat až v srpnu roku 1878. Ke *Slovanské rapsodii* g moll op. 45 se sice nedochoval průběžný náčrt, jako je tomu u rapsodie předchozí, jeho někdejší existenci lze však důvodně předpokládat. Svědčí o tom fakt, že dochovaný neúplný náčrt k první *Slovanské rapsodii* D dur postrádá závěr, zatímco u rovněž fragmentárně

² Srov. *Hudební a divadelní věstník, Časopis věnovaný zájmům církevní hudby, pěveckých a divadelních jednot českoslovanských*, roč. II, č. 1, 1. května 1878, s. 4.

³ Srov. *Pnm-MAD* S 76/1524/1; k tomu podrobněji srov. *Popis pramenů* v kapitole *Kritická zpráva* v této práci, s. 104–106.

⁴ Poprvé hrají druhé téma klarinety v taktech 162–167.

⁵ Druhé téma zazní v průběhu skladby celkem 15x (jeho jednotlivá opakování nastupují v plné šestitaktové podobě v taktech 168, 174, 180, 199, 212, 218, 263, 269, 303, 309, 368, 374 a 378, dále nastupuje v taktu 403 druhé téma v neúplné podobě, kde Dvořák pracuje pouze s prvními čtyřmi takty tématu.

⁶ Srov. nástup tématu v taktech 162, 168, 174 a 180.

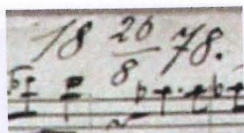
⁷ K tomu srov. KIBICOVÁ, T., *Zur Editionsproblematik der Slawischen Rhapsodien op. 45. Dvořáks Autorensrevison in der Slawischen Rhapsodie D-Dur op. 45,1* in: *The Work of Antonín Dvořák (1841 – 1904). Aspects of Composition – Problems of Editing – Reception*, Proceedings of the International Musicological Conference, Prague, September 8 – 11, 2004, GABRIELOVÁ, J. (ed.) – KACHLÍK, J. (ed.), Prague 2007, s. 284–289. Dále srov. *Popis pramenů* v kapitole *Kritická zpráva* v této práci, s. 103–104, 106.

dochovaného průběžného náčrtu k třetí *Slovanské rapsodii* As dur chybí naopak podstatná část, čítající úvodních 251 taktů kompozice.

Můžeme tedy uvažovat o tom, že chybějící úseky náčrtů první a třetí rapsodie byly zaznamenány na listech, jež kromě toho obsahovaly také záznam průběžného náčrtu k druhé *Slovanské rapsodii* a mohly se tedy ztratit společně s nimi. Tuto hypotézu zde zmiňujeme proto, abychom do jisté míry relativizovali přesné datum zahájení Dvořákovy práce na druhé rapsodii. Na první straně autografní partitury datoval Dvořák druhou *Slovanskou rapsodii* g moll 26. srpnem 1878, což znamená, že na náčrtu k této rapsodii by začal pracovat pravděpodobně o několik dnů dříve. Skutečnosti se možná nejvíce přiblížil Jarmil Burghauser, který v obou vydáních svého tematického katalogu uvedl jako datum zahájení práce na druhé *Slovanské rapsodii* 20. srpen 1878.⁸ Odkud však zjistil právě toto datum, není z pramenné situace k op. 45,2 zřejmé. Jelikož v nejstarším katalogu Dvořákových děl, jež by případně mohl odrážet ještě stav kompletní pramenné situace, datoval Otakar Šourek počátek vzniku Dvořákovy druhé *Slovanské rapsodie* g moll datem 26. srpna 1878,⁹ domníváme se (jak už bylo zmíněno v jedné z předchozích kapitol), že Jarmil Burghauser nepřečetl datum na prvním notovaném foliu Dvořákovy partitury správně. Na notovém materiálu Dvořákova autografu je totiž patrné, že byl později částečně ořezán, takže záznam na okrajích jednotlivých folií dnes není všude dobře čitelný.

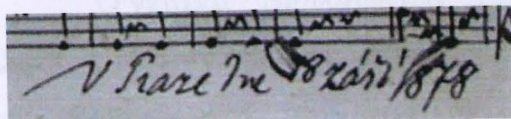
⁸ Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Praha 1960; s. 192; Praha ²1996, s. 171.

⁹ Srov. ŠOUREK, O., *Dvořák's Werke, Ein vollständiges Verzeichnis in chronologischer, thematischer und systematischer Anordnung*, s. XXIII.

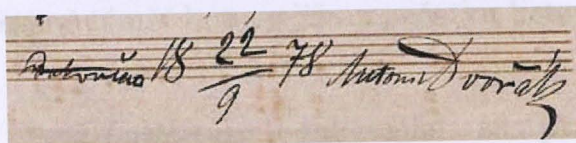
datum zaznamenané na fol 1^r autografní partitury op. 45,2
uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1523/2

Za jisté můžeme ale považovat datum dokončení této partitury – 18. září 1878, které je v nepatrně rozmazané, ale přesto dobře čitelné podobě zaznamenané na jejím konci.

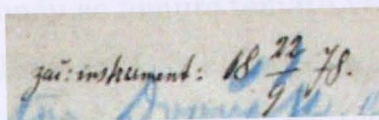

místo a datum dokončení
zanesená na fol 1^r autografní
partitury op. 45,2 uložené v *Pnm-*
MAD pod inv. č. S 76/1523/2

Třetí *Slovanská rapsodie* As dur op. 45 začala vznikat zřejmě bezprostředně po dokončení rapsodie druhé. V závěru fragmentárně dochovaného průběžného náčrtu k této skladbě nalézáme datum 22. září 1878.¹⁰ Dvořák však na něm velmi pravděpodobně pracoval již v předchozích dnech. Stejně datum totiž stojí psáno i v úvodu autografní partitury této rapsodie a znamená tedy zároveň započetí její instrumentace.

datum zanesené na
fol. 1^r průběžného
náčrtu op. 45,3
uloženého v *Pu*
pod sign. 59 R 2153/IV

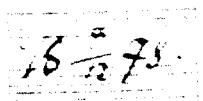

datum zanesené na fol. 1^r autografní
partitury op. 45,3 uložené v *Pnm-MAD*
pod inv. č. S 76/1523/3

Zatímco u předchozích dvou *Slovanských rapsodií* op. 45 můžeme uvažovat o tom, že v rozmezí dat uvedených v autografních partiturách Dvořák na těchto skladbách průběžně pracoval, u třetí *Slovanské rapsodie* nasvědčují tato data – 22. září

¹⁰ Srov. *Pu* 59 R 2153/IV, f^v.

a 3. prosinec 1878 – spíše tomu, že se v této době Dvořák věnoval ještě jiným aktivitám, o čemž částečně pojednává předchozí kapitola této práce.

datum dokončení zanesené na fol. 28^r autografní partitury
op. 45,3 uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1523/3

O vzniku *Slovanských rapsodií* op. 45 a o stavu Dvořákovy práce na tomto opusu poskytuje svědectví Václav Vladimír Zelený v již zmiňovaném „feuilletonu“, který vyšel 12. listopadu 1878, v němž Zelený reflektoval skladatelovu dosavadní tvorbu. *Slovanským rapsodiím* jsou zde věnována následující slova:

Naposledy vykročiv z mezí přísné formy dal nejmohutnější výraz tomu, co kryje se v nitru jeho, velikolepými orchestrálními Rhapsodiemi slovanskými, jichž bude celý cyklus. Již nyní [!] napsány jsou tři.¹¹

Z tohoto tvrzení vyplývá, že všechny tři kompozice byly zřejmě téměř hotovy již na počátku listopadu 1878.

Literatura, zabývající se prameny k *Slovanským rapsodiím* op. 45 Antonína Dvořáka, není příliš početná. Podrobněji se tomuto tématu věnoval Milan Kuna ve své diplomové a posléze také doktorské práci *Dílo Antonína Dvořáka druhé poloviny sedmdesátých let (otázky slovanství, stylové problémy, furiant a dumka)*, kterou obhájil na FF UK v Praze v roce 1954. V pořadí druhou kapitolu věnoval Kuna obecně Dvořákovým souvislým náčrtům,¹² zatímco prameny k op. 45,1 částečně

¹¹ Srov. *Pokrok*, roč. 1878, č. 275, s. 1.

¹² Srov. *II. Dvořákovy náčrty – všeobecná část*, s. 79–95.

pojednal také v třetí kapitole své práce.¹³ Náhled Milana Kuna na tyto dvořákovské prameny vyplýval z jeho přednostního zájmu o skladatelovy náčrty.

Z přehledu Dvořákových skic a náčrtů, tak jak jej Kuna podal v druhé kapitole své práce, zjišťujeme, že k roku 1954 byly evidovány pouze náčrty k první a k třetí *Slovanské rapsodii* op. 45.¹⁴ Oproti současné situaci se však nacházely na jiném místě. Zatímco dnes jsou tyto prameny uloženy v Hudebním oddělení Národní knihovny v Praze, v padesátých letech minulého století ještě vlastnil oba náčrty proslulý dirigent prof. Václav Talich.

Předchozí osudy těchto Dvořákových náčrtů jsou ovšem z větší části známy. Podle slov Otakara Šourka se v letech 1875–1885 Antonín Dvořák intenzivněji stýkal s pražským učitelem klavíru Jacobem Emilem Hockem (1823–1908), který byl zároveň vášnivým sběratelem hudebnin.¹⁵ Milan Kuna, který ve své práci z roku 1954 částečně cituje Šourkovo svědectví, uvádí:

Veškeré [!] náčrty vzniklé před Dimitrem jsou zachovány jen náhodou, většinou díky vášnivému sběratelství pana Hocka, židovského učitele klavíru, který „v této vášni vymámil patrně také na Dvořákovi celou řadu různých rukopisných náčrtů, na něž náš mistr po vypracování nekladl pak tehdy zvláštní váhy.“¹⁶

Po Hockově smrti zdědil majetek svého svobodného a bezdětného strýce Karel Bach (též Carl Bauch), který se narodil v Praze a v letech 1879–1882 studoval na Pražské konzervatoři hru na violoncello, avšak později žil ve Švédsku, kde působil jako

¹³ Srov. III. *Stylová problematika*, s. 128–129.

¹⁴ Srov. dtto, II. *Dvořákovy náčrty – všeobecná část*, s. 89–90.

¹⁵ Srov. ŠOUREK, O., *Švédský nález Dvořákových rukopisů* in: *Z Dvořákovy cesty za slávou*, 1949, s. 74–77 (článek byl poprvé zveřejněn in: *Národní listy*, 19. a 20. 2. 1937).

¹⁶ Srov. KUNA, M., *Dílo Antonína Dvořáka druhé poloviny sedmdesátých let (otázky slovanství, stylové problémy, furiant a dumka)*, ÚHV FFUK, Praha 1954, s. 83–84. (V úvodu této věty by byla vhodnější formulace: „Veškeré dochované náčrty“.)

violoncellista v orchestru stockholmské královské opery.¹⁷ Ve Stockholmu se s Karlem Bachem a jeho dvořákovskými prameny během svého tamějšího působení seznámil Václav Talich, který mu v roce 1936 nabídl, že od něj tyto cennosti odkoupí, což se mu nakonec také podařilo.¹⁸ Tím se tedy zmíněné dvořákovské prameny dostaly ze Švédska zpět do Čech.

Po Talichově smrti prodali jeho potomci v roce 1961 uvedené Dvořákovy náčrty k *Slovanským rapsodiím* (spolu s dalšími dvořákovskými prameny) Státní knihovně ČSR (dnes Národní knihovna České republiky), a to za cenu 8.960,- Kčs. Tyto prameny byly Státní knihovně předány v obálce, na níž se nalézají údaje jejího původního majitele. Na vrchní straně obálky jsou uvedeny jméno a místo doručení adresátovi J. E. Hockovi a na spodní straně obálky je zaznamenán soupis položek, jež do ní byly posléze vloženy.¹⁹ Domníváme se, že pořizovatelem tohoto (z větší části německy psaného) soupisu byl některý z prvních dvou majitelů, tj. buďto Jacob Emil Hock, nebo jeho synovec Karel Bach. Později a jinou rukou (drobnějším písmem) byly k tomuto soupisu česky připsány ve spodní části obálky ještě další zpřesňující údaje, pocházející s největší pravděpodobností od Václava Talicha.²⁰ Pokud jde o náčrty k *Slovanským rapsodiím* op. 45, jsou v tomto

¹⁷ Srov. LOMNÁS, B. und E. – STRAUB, D., *Auf der Suche nach der poetischen Zeit*. Band 1, Saarbrücken 1999, s. 203. Pozůstalost po Karlu Bachovi (nebo též Carlu Bauchovi) obsahující mnohé cenné prameny k českým hudebním dějinám druhé poloviny 19. století, je uložena ve švédském muzeu Stiftelsen Musikkulturens främjande ve Stockholmu; dtto, s. 12.

¹⁸ Srov. ŠOUREK, O., *Švédský nález Dvořákových rukopisů* in: *Z Dvořákovy cesty za slávou*, 1949, s. 73–74.

¹⁹ Na této straně obálky se nachází také poštovní razítko s údajem *Prag / 26. 5. 1892 / Praha*. Jako adresa je uvedena *Prag / Florenzgasse*. Zároveň jsou na obálce uvedena (a posléze škrtnuta) tato podtržená slova: *Einleitung zur Ausgabe der / Compositionen der Kaiser ferd. III. / Leop. I. Joseph. I von / Prof. G Adler / Photographie des Künstlerpaares Rée*.

²⁰ Srov. *Přílohu* č. 1 v této práci, s. 158. Text psaný drobnějším písmem dole na obálce jsme porovnali s faksimili Talichových rukopisných textů otištěných in: KUNA, M.: *Václav Talich*, 1980 na s. 104, 177 a 213. Dospěli jsme k závěru, že se jedná o jednu a tutéž ruku.

Hockově (?) soupisu zmíněny pouze náčrty k první a k třetí rapsodii (rozsahem se již při pořizování tohoto soupisu jednalo pouze o 3 folia), z čehož vyvozujeme to, že pokud tedy existoval náčrt k druhé *Slovanské rapsodii* g moll, k rukám Jacoba Emila Hocka se v uvedených letech nejspíše nedostal.

V 50. letech minulého století se pramenům ke *Slovanským rapsodiím* op. 45 věnovali také editoři prvního souborného kritického vydání Dvořákova díla.²¹ Ve výčtu pramenů k edici *Slovanských rapsodií* op. 45 ovšem tehdejší editoři František Bartoš, Antonín Pokorný a Karel Šolc zmíněné průběžné náčrty neuvedli.

Do pramenné základny byly v této edici u všech tří rapsodií jako prameny a) zahrnuty autografní partitury, uložené tehdy v hudebním oddělení Národního muzea v Praze pod inv. č. 821/52 a 822/52, a jako prameny b) původní tištěná vydání partitur u firmy N. Simrock v Berlíně z roku 1879, jež byla vzata „za základ [...] vydání“.²² U první *Slovanské rapsodie* D dur navíc editoři uvedli jako pomocný pramen c) původní tištěné vydání čtyřruční klavírní úpravy rovněž od firmy N. Simrock z roku 1879. Zaráží nás, že originální vydání klavírních úprav nepoužily tehdejší editoři jako pomocné prameny také k edici partitur ostatních dvou *Slovanských rapsodií*, nebo přinejmenším k edici třetí z nich, jejíž klavírní úpravu pořizoval (stejně jako v případě první *Slovanské rapsodie*) Antonín Dvořák.

Popis autografních partitur *Slovanských rapsodií* uvedený v prvním kritickém vydání díla odpovídá pravidlům vnější kritiky pramenů. Z našeho hlediska se zde nalézají cenné informace o tom, že autografy první a druhé *Slovanské rapsodie*

²¹ Srov. BARTOŠ, F. (ed.) – POKORNÝ, A. (ed.) – ŠOLC, K. (ed.), *Antonín Dvořák. Rhapsodie. Rhapsodien. Op. 14, 45, Partitury*, 1959, s. 311–313.

²² Srov. dtto, s. 312, 313.

byly v době přípravy tohoto vydání, tj. před rokem 1959 a v tomto roce, svázaný ve společný svazek v polokožené vazbě a stejně tak autograf třetí *Slovanské rapsodie* byl rovněž svázan v polokožené vazbě. V tomto směru se současný stav těchto pramenů odlišuje, jelikož nyní jsou autografní partitury archivovány v podobě samostatných volně ložených folií. Jelikož, jak bylo již dříve zmíněno, vykazují stopy po dodatečném oříznutí (čímž byl evidentně zmenšen jejich původní rozměr), nelze vyloučit, že k oříznutí došlo právě při odstraňování zmíněných polokožených vazeb.

Popis prvních tisků *Slovanských rapsodií* op. 45 v prvním kritickém vydání z roku 1959 je velmi stručný. Obsahuje sice údaje o nakladateli, plotnových číslech a roku vydání, ale vyjma dedikace postrádá např. diplomatický přepis titulních listů, údaje o počtu stran a případné další informace. O dochovaných autografech a o Dvořákem autorizovaném manuskriptu čtyřručních klavírních úprav, ani o původních tištěných vydáních nástrojových hlasů *Slovanských rapsodií* op. 45 se ve vydavatelské zprávě k prvnímu kritickému vydání těchto děl žádné informace nedovídáme.

Vraťme se však k autografním partiturám. Editoři prvního kritického vydání uvádějí pouze u první *Slovanské rapsodie* D dur s jistotou fakt, že její autograf byl použit jako notorytecká předloha,²³ a to zřejmě z toho důvodu, že pouze v tomto autografu je na první notované straně (fol. 1^v) zaneseno plotnové číslo. K autografu druhé rapsodie se vyjadřují tak, že: „podle různých poznámek modrou tužkou, které nepocházejí od Dvořáka, lze souditi, že rukopis sloužil jako předloha k rytí.“²⁴ V popisu autografu třetí *Slovanské rapsodie* As dur v původním

²³ Srov. BARTOŠ, F. (ed.) – POKORNÝ, A. (ed.) – ŠOLC, K. (ed.), *Antonín Dvořák. Rhapsodie. Rhapsodien. Op. 14, 45, Partitury*, 1959, s. 312.

²⁴ Srov. dtto, s. 313.

kritickém vydání zcela chybí údaj o tom, zda pramen sloužil či nesloužil jako notorytecká předloha, přestože i tento autograf obsahuje mnoho doplňků dodatečně zaznamenaných modrou pastelkou, které jasně potvrzují první alternativu.

Z našeho průzkumu pramenů k *Slovanským rapsodiím* vyplývá, že jako tiskové předlohy byly Antonínem Dvořákem poskytnuty berlínskému vydavatelství N. Simrock všechny tři výše zmíněné autografní partitury, protože obsahují vrstvu doplňků, zanesenou modrou pastelkou s největší pravděpodobností nakladatelským lektorem. A dále to s největší pravděpodobností byly autografní klavírní úpravy první a třetí rapsodie, manuskript klavírní úpravy druhé rapsodie a nástrojové hlasy k první a druhé *Slovanské rapsodii* op. 45. Převzetí Dvořákových notoryteckých podkladů k rapsodiím dokládají slova Fritze Simrocka z několika jeho dopisů zaslaných skladateli. Již 6. prosince 1878 píše Simrock Dvořákovi: „Besten Dank für die famosen Rhapsodien.“²⁵ Dále 28. prosince téhož roku sděluje Simrock autorovi: „[...] eben erhielt ich Manuskripte. Es fehlen [...] aber vierhändigen Klavierauszug der 3. Rhapsodie. Senden Sie dieses, bitte, bald?“²⁶ A konečně můžeme uvést Simrockova slova z dopisu psaného Dvořákovi 30. prosince 1878: „Lieber Herr Dvořák, verzeihen Sie, es ist alles in Ordnung; es fehlen jetzt nur noch die Stimmen zur dritten Rhapsodie und diese kommen wohl bald nach.“²⁷

²⁵ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 117.

²⁶ Srov. dtto, s. 122.

²⁷ Srov. dtto, s. 124. Jelikož Dvořák odeslal partituru své třetí *Slovanské rapsodie* někdy po 3. prosinci 1878 (anebo po 7. prosinci společně s klavírní úpravou pro čtyři ruce), nemohl již v tomto čase nechat nástrojové hlasy pořídit. Před odesláním partitury do nakladatelství neměl Dvořák důvod nechávat nástrojové hlasy z partitury opisovat, neboť na rozdíl od první a druhé rapsodie nebyla třetí *Slovanská rapsodie* do té doby orchestrálně provedena. Odeslané nástrojové hlasy k první i k druhé *Slovanské rapsodii* jsou dnes nezvěstné.

Notorytecké podklady tedy nakladatelství obdrželo od Dvořáka zřejmě během prosince roku 1878. Pro skutečnost, že se jednalo o výše zmíněné autografní partitury a klavírní úpravy (a dále také rukopisné nástrojové hlasy k první a druhé *Slovanské rapsodii*²⁸), svědčí kromě již zmíněných indicií (plotnové číslo v autografu první *Slovanské rapsodie* D dur, lektorská korektura zanesená modrou pastelkou ve všech třech autografních partiturách *Slovanských rapsodiích*, obsahující německé příписy) ještě další dvě skutečnosti.

O více než 19 let později, dne 10. února 1898 zaslal Antonín Dvořák Fritzovi Simrockovi do Berlína dopis s následující prosbou:

Schon oft habe ich Ihnen in einer Angelegenheit schreiben wollen, aber immer vergaß ich darauf. Diese Angelegenheit betrifft meine älteren Manuskripte, die ich jetzt gern haben möchte und sie in meine Bibliothek aller meiner Werke hinzufügen wünsche. Die Werke, die ich namentlich erwähne, sind: Die drei Rhapsodien für Orchester [...].²⁹

V pokračujícím výčtu Dvořák dále uvedl autografy pěti svých dalších děl, o jejichž zpětné zaslání žádal. Simrock mu je však neposlal a prameny byly zachráněny před pozdějším válečným požárem zřejmě jen díky tomu, že je na počátku 30. let minulého století odkoupilo do státního vlastnictví tehdejší Ministerstvo školství a národní osvěty Československé republiky.³⁰ Získané autografy byly poté dočasně deponovány v archivu Státní

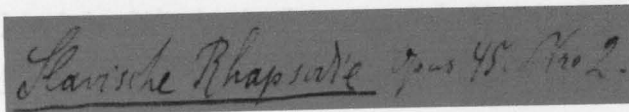
²⁸ Skutečnost, že Dvořák odeslal do Berlína i tyto nástrojové hlasy, potvrzuje mj. i zmínka v jeho dopise F. Simrockovi z 26. ledna 1879, v němž psal: „Ich habe von der I. Rhap[sodie] die Triangelstimme vergessen. Es sind ein paar Takte, wollen Sie sie also kopieren lassen.“ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 155.

²⁹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 4, s. 118.

³⁰ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, sv. 4, 1957, s. 283.

konzervatoře v Praze, což také vysvětluje, proč jsou v nich zanesena kulatá razítka této instituce.³¹

Pokud jde o klavírní úpravy, píšeme v této práci o autografech a o manuskriptu. Důvodem je již zmíněná skutečnost, že čtyřruční klavírní výtahy k první a třetí *Slovanské rapsodii* (B 506)³² vypracoval Antonín Dvořák sám, zatímco klavírní úpravu druhé rapsodie pouze autorizoval. Upravovatelem druhé *Slovanské rapsodie* g moll byl (zřejmě na žádost skladatele, jehož tížila časová situace) Dvořákův přítel Josef Zubatý.³³ Dvořák pak jeho manuskript pouze korigoval a opatřil vlastnoručně psaným titulem.

název zanesený na fol. 1 v autografní klavírní úpravě op. 45,2 uložené v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/1715

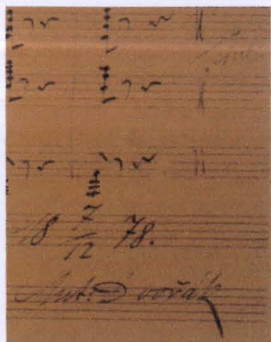
Nelze vyloučit ani to, že Dvořák zanesl do rukopisu klavírní úpravy Josefa Zubatého některé doplňky. Jejich identifikace je však vzhledem k obtížně diferencovatelným rozdílům písma v notovém zápisu téměř nemožná.

Jak bylo výše zmíněno, klavírní úpravy první a druhé rapsodie nejsou datovány. Jediný datační údaj se nalézá v závěru klavírní úpravy třetí *Slovanské rapsodie* As dur, a to 7. prosince 1878.

³¹ Jedná se o prameny uložené v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/1523/1,2,3, S 76/1524/1,2 a S 76/1715.

³² V tematickém katalogu Jarmila Burghausera jsou tyto autografy čtyřručních klavírních úprav k *Slovanským rapsodiím* op. 45 zařazeny pod katalogové číslo 506. Srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák, Tematický katalog*, Praha 1996, s. 365.

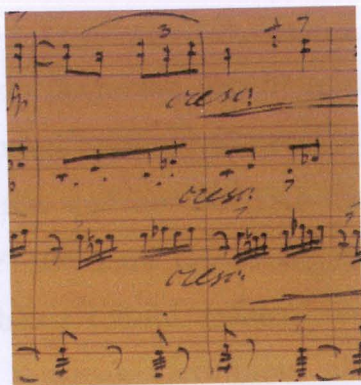
³³ Josef Zubatý (20. 4. 1855 – 21. 3. 1931), profesor staroindické filologie a srovnávacího jazykozpytu na Universitě Karlově, upravil pro klavír řadu Dvořákových skladeb. Napsal též první skladatelův životopis (*Anton Dvořák. Eine biografische Skizze*, Leipzig 1886).

datum ukončení zaznamenané na fol. 17^v autografní klavírní úpravy op. 45,3 uložené v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/1524/3

Tuto klavírní úpravu tedy Dvořák dokončil čtyři dny po dohotovení partitury. Josef Zubatý po více než třiceti letech uvedl v dopise adresovaném Otakarů Šourkovi ve výčtu Dvořákových děl, k nimž pořizoval klavírní úpravy, i část třetí rapsodie *As dur*.³⁴ Této skutečnosti však v Dvořákově autografu nic nenasvědčuje. Celý čtyřruční klavírní výtah je psán Dvořákovou rukou a zdá se nám nepravděpodobné, že by snad Dvořák eventuální část úpravy Josefa Zubatého vlastnoručně přepisoval. Autograf klavírní úpravy třetí *Slovanské rapsodie As dur* kromě toho vykazuje – podobně jako Dvořákova úprava první rapsodie – jistou nesrovnalost, pokud jde o celkový počet taktů. Zatímco definitivní počet taktů v autografní partituře třetí rapsodie činí 568 taktů, Dvořákovu klavírní výtah jich obsahuje pouze 566, tedy o dva takty méně. Došlo k tomu tak, že Antonín Dvořák v autografu klavírního výtahu vynechal v porovnání s autografem partitury mezi 60. a 61. taktem (fol. 3^v) dva takty.

³⁴ Jedná se o výčet děl v dopisu Josefa Zubatého z 6. února 1912 adresovaném Otakarů Šourkovi. Zubatého zmínka o *Slovanských rapsodiích* zní: „Op. 45 (Rhaps: g-moll, z části *As d.*)“. Originál dopisu je uložen v Pnm-MAD pod inv. č. S 226/801, faksimile dopisu je otištěno in: ŠOUREK, O., *Antonín Dvořák přátelům doma*, Praha 1941, mezi s. 16–17. O Dvořákově autorství u autografu klavírní úpravy třetí *Slovanské rapsodie As dur* nepochybuje ani Otakar Šourek ve své dvořákovské monografii, který uvádí, že rapsodie byly „[...] velmi živě přijaty i v úpravě pro čtyřruční klavír, kterou při první a třetí Rhapsodii zpracoval sám Dvořák.“ Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, Praha 1955, s. 38.

takty 60 a 61 na fol. 3^v autografní klavírní úpravy op. 45,3 uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1524/3, mezi nimiž Dvořák 2 takty vynechal

Podobnou odchylku nacházíme i v první rapsodii, kde Dvořákova klavírní úprava čítá 511 taktů oproti 510 taktům autografní partitury. Nachází se zde tedy naopak o jeden takt více. Stalo se to tím, že 252. takt partitury zapsal Dvořák do autografu klavírního výtahu dvakrát.

takty 252 a 253 na fol. 9^v autografní klavírní úpravy op. 45,1 uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1524/1; takt 253 je zde navíc

Odlíšný počet taktů v klavírních úpravách první a třetí *Slovanské rapsodie* ve srovnání s partiturami se odrazil i v počtu taktů tištěných vydání těchto úprav, jež odpovídají jejich autografním předlohám. Josef Zubatý, který pořizoval úpravu druhé *Slovanské rapsodie*, se v tomto smyslu – na rozdíl od skladatele – žádné podobné odchylky nedopustil.

Původní tištěná vydání Dvořákových *Slovanských rapsodií* pocházejí, jak bylo již dříve zmíněno, z května roku 1879. Oznámení o této Simrockově novince bylo zveřejněno hned v prvním květnovém čísle časopisu *Signale für die musikalische Welt*,³⁵ nicméně lze předpokládat, že na trh se tisky dostaly až v průběhu tohoto měsíce. Na konci ledna tohoto roku, kdy psal Fritz Simrock Dvořákovi ohledně vydání čtyřruční úpravy jeho *Maličkostí* op. 47, se totiž v dopise zmínil o následující zvyklosti:

„Die Bagatellen“ sind allerdings als erschienen angezeigt, aber ich habe noch keine Exemplare, und das wird noch bis zum 1. – 2. Februar dauern, bis ich sie erhalte. Ich zeige immer etwas früher an.³⁶

U Simrocka vyšly k *Slovanským rapsodiím* op. 45 současně tištěné partitury, nástrojové hlasy i čtyřruční klavírní výtahy. Titulní listy originálních vydání byly provedeny v atraktivní černo-červené grafické úpravě. Jejich diplomatický přepis zní takto:

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / No. 1. Pr. Mk. 15_n.
No. 2. Pr. Mk. 15_n. No. 3. Pr. Mk. 15_n. / Ent^d Stat. Hall. /
Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK IN BERLIN. / 1879. /
Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.³⁷*

³⁵ „Im Verlage von N. Simrock in Berlin erschienen soeben: [...] Anton Dvorzák: Op. 45. [...] Drei slavische Rhapsodien f. Orchester: No. 1, D dur, No. 2, G moll, No. 3, As dur. Preis für jede Nummer: Partitur 15 M. Stimmen 15 M. Vierhändiger Clavier-Auszug 4. M 50 Pf.“ Srov. *Signale für die musikalische Welt*, Nr. 32, Mai 1879, Bartholff Senff, Leipzig, s. 512. Během května 1879 vyšlo v Lipsku ještě další čtyři čísla tohoto nepravidelně vycházejícího časopisu, z čehož lze usuzovat, že inzerát o *Slovanských rapsodiích* op. 45 byl publikován hned na počátku měsíce.

³⁶ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 136.

³⁷ Srov. *Přílohu* č. 9-I v této práci, s. 172.

Diplomatický přepis titulních listů klavírních úprav
zní obdobně:

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für Pianoforte zu
vier Händen. / No. 1. Pr. Mk 4,50 No. 2. Pr. Mk 4,50 No. 3. Pr. Mk
4,50 / Ent^d Stat. Hall. / Verlag und Eigenthum / von /
N. SIMROCK IN BERLIN / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder,
Leipzig.³⁸*

V obou případech byla v horní části titulních listů uvedena dedikace baronu Paulu von Dervies, o níž se ještě později podrobněji zmíníme. Na diplomatický přepis titulních listů originálního vydání však v tuto chvíli poukazujeme z jiného důvodu: *Slovanské rapsodie* byly totiž v nakladatelství N. Simrock posléze vydány ještě nejméně třikrát. Odchytky od prvních tisků se u těchto pozdějších vydání projeví právě na titulních listech, zatímco notový text v pozdějších vydáních podle všeho nepodlehli žádným změnám ani úpravám.

U partitur máme evidovány tři další typy titulních listů pozdějších vydání Dvořákova op. 45, z nichž první se od tisku z roku 1879 liší jednak uvedením zkratky *G. m. b. H.* v názvu nakladatelství, a jednak údajem o londýnském copyrightu u Alfreda Lengnicka:

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / No. 1. Pr. Mk. 15_n.
/ No. 2. Pr. Mk. 15_n. / No. 3. Pr. Mk. 15_n. / Aufführungsrecht
vorbehalten Ü Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK, G. m.*

³⁸ Srov. Přílohu č. 9-V v této práci, s. 176.

b. H. in BERLIN. / *Copyright for the British Empire by Alfred Lengnick London* / 1879 / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.³⁹

Titulní list druhého pozdějšího vydání se od prvního vydání rovněž liší uvedením zkratky *G. m. b. H.* v názvu nakladatelství a údajem o londýnském copyrightu u Alfreda Lengnicka, kromě toho však ještě dvojnásobným uvedením cen (v německých markách a anglických šilincích):

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / №. 1. Pr. Mk. 15_n.
/ sh 20/ _n. / №. 2. Pr. Mk. 15_n. / sh 20/ _n. / №. 3. Pr. Mk.
15_n. / sh 20/ _n. / Aufführungsrecht vorbehalten / Verlag u.
Eigenthum / von / N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN. /
Copyright for the British Empire by Alfred Lengnick London /
1879 / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.⁴⁰*

Třetí pozdější vydání vykazuje méně zdobnou strukturu titulní strany, a proto působí na první pohled modernějším dojmem. Obsahově odpovídá zhruba výše zmíněnému prvnímu typu pozdějšího vydání, kromě toho má však ještě v závorce uveden údaj o ceně nástrojových hlasů. Nejzávažnějšími změnami je to, že toto vydání neobsahuje ani dedikaci, ani údaj o lipské litografické firmě Carla Gottlieba Rödera:

*Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / №. 1. Pr. Mk. 15_n.
/ №. 2. Pr. Mk. 15_n. / №. 3. Pr. Mk. 15_n. / (Die
Orchesterstimmen zu jeder № kosten Mk. 15,-) / Aufführungsrecht
vorbehalten. / Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK, G. m.*

³⁹ Srov. Přílohu č. 9-II v této práci, s. 173.

⁴⁰ Srov. Přílohu č. 9-III v této práci, s. 174.

b. H. in BERLIN. / Copyright for the British Empire by Alfred Lengnick London / 1879.⁴¹

U klavírních výtahů evidujeme kromě prvního tisku pouze dvě pozdější vydání, která lze připojit k prvnímu a druhému pozdějšímu vydání partitur. Kromě toho, že je na všech těchto titulních listech pochopitelně uvedeno to, že se jedná o klavírní výtahy, obsahují obě pozdější vydání také přesnou adresu londýnské firmy vydavatele Alfreda Lengnicka.⁴² Od pozdějších vydání partitur se tato vydání klavírních úprav dále liší tím, že na jejich titulních listech již není uveden rok prvního tištěného vydání (1879).

Diplomatický přepis titulního listu prvního pozdějšího vydání klavírní úpravy pro čtyři ruce zní:

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für Pianoforte zu
vier Händen. / No. 1. Pr. Mk 4,50 No. 2. Pr. Mk 4,50 No. 3. Pr. Mk
4,50 / Ent^d Stat. Hall. / Verlag und Eigenthum / von /
N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN. / Copyright for the British
Empire by ALFRED LENGNICK, / 14. Berners Street, /
LONDON, W. / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.⁴³*

Druhé pozdější vydání klavírní úpravy pro čtyři ruce se od předchozího liší rovněž uvedením cen v anglické měně a drobnou změnou v adrese sídla londýnské firmy Alfreda Lengnicka:

⁴¹ Srov. Přílohu č. 9-IV v této práci, s. 175.

⁴² Alfred Lengnick si otevřel v londýnské Great Portland St. vydavatelský závod v roce 1893. Zhruba po třech letech úspěšného působení přestěhoval svůj podnik do větších prostor v Berners Street. Krátce po jeho smrti v roce 1904 převzala na základě rozhodnutí vdovy po Alfredu Lengnickovi vedení závodu firma Schott & Co. Srov. <http://www.complete-music.co.uk/midlengnickhistory.htm>.

⁴³ Srov. Přílohu č. 9-VI v této práci, s. 177.

*Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet.
/ Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von /
ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für Pianoforte zu
vier Händen. / №. 1. Pr. Mk 4,50 / sh 9/_ / №. 2. Pr. Mk 4,50 /
sh 9/_ / №. 3. Pr. Mk 4,50 / sh 9/_ / Ent^d Stat. Hall. / Verlag
und Eigenthum / von / N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN. /
Copyright for the British Empire by ALFRED LENGNICK, / 58.
Berners Street, / LONDON, W. / Lith. Anst. v. C. G. Röder,
Leipzig.⁴⁴*

Datovat tato pozdější vydání je poměrně obtížné, neboť příručka zahrnující roky vydání hudebnin publikovaných v německých nakladatelstvích – *Handbuch der musikalischen Literatur* Friedricha Hofmeistersa – obsahuje pouze údaje o prvních vydáních hudebních děl.⁴⁵

V každém případě lze soudit podle zkratky G. m. b. H. (= Gesellschaft mit beschränkter Haftung), která se vyskytuje na všech pozdějších vydáních, že tyto pozdější dotisky byly vydány nejdříve v roce 1901. Teprve od tohoto roku, kdy vedení firmy převzal Simrockův synovec Johann Baptist Simrock, totiž nakladatelství N. Simrock začalo fungovat jako společnost s ručením omezeným.⁴⁶

Třetí typ titulního listu pozdějšího vydání partitur nebyl u klavírních úprav evidován. Domníváme se proto, že při tomto posledním vydání nebyly již klavírní výtahy součástí nákladu.

⁴⁴ Srov. Přílohu č. 9-VII v této práci, s. 178.

⁴⁵ K prvnímu vydání Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45 srov. HOFMEISTER, F., *Handbuch der musikalischen Literatur oder Verzeichnis der im deutschen Reiche und in den angrenzenden Ländern erschienenen Musikalien auch musikalischen Schriften, Abbildungen und plastischen Darstellungen mit Anzeige der Verleger und Preise*, sv. 8, Leipzig 1881, s. 118.

⁴⁶ „Gemäß Verfügung von Fritz Simrock wurde der Verlag nach dessen Tod [† 20. 8. 1901] in eine GmbH umgewandelt.“ Srov. NIEFIND, L., *N. Simrock* in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. 15, Kassel 2006, sl. 837.

Pokud jde o Dvořákovu dedikaci baronu Paulu von Dervies, která je uvedena na původním vydání a na dvou pozdějších vydáních partitur i klavírních úprav, měla samozřejmě svůj důvod. V dopise z 1. února 1879 psal Dvořák Simrockovi do Berlína o svém následujícím úmyslu:

Es wird Sie vielleicht interessieren, wenn ich Ihnen sage, daß die ‚Tänze‘ in Nizza (Baron Dervies) vorige Woche einen großen Enthusiasmus hervorgerufen haben. Beinahe alle Nummern mußten wiederholt werden. Ich will dem Baron schreiben und ihm die Rhapsodien widmen. Es kann für mich von großem Nutzen sein, denn Baron Dervies ist ein sehr reicher Mann und ein großer Musikliebhaber und ist den größten Künstler der Welt bekannt.⁴⁷

Baron Paul von Dervies financoval orchestr a sbor, s nímž během svého pobytu ve francouzském přístavním městě Nice provedl 17. ledna 1879 dirigent Karl Müller-Berghaus výběr z Dvořákových *Slovanských tanců* op. 46.⁴⁸ Milan Kuna se domnívá, že o úspěchu tohoto koncertu informoval Dvořáka jeho přítel Karel Bendl, který od října 1878 působil u barona von Dervies jako sbormistr.⁴⁹ Skladatel se pak obrátil na barona von Dervies s prosbou o přijetí dedikace *Slovanských rapsodií* 5. února 1879 těmito slovy:

Es ist mir mitgeteilt worden, daß meine „Slawischen Tänze“ durch Ihre eben so berühmte wie ausgezeichnete Kapelle

⁴⁷ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 157.

⁴⁸ Srov. např. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Praha 1996, s. 576.

⁴⁹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 159. Bendlovo sdělení není doloženo. Otakar Šourek se však domnívá, že Dvořák své *Slovanské rapsodie* dedikoval baronu von Dervies „nepochybně také z podnětu Bendlova“. Srov. ŠOUREK, O., *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, Praha 1955, s. 38.

zu Gehör gebracht wurden. Ich fühle mich daher verpflichtet, Ihnen, hochverehrter Herr Baron, meinen herzlichsten Dank für die meinem Werke geschenkte Aufmerksamkeit hiemit auszusprechen; und aus diesem Anlasse möchte ich mir erlauben, Euer Hochwohlgeboren zu bitten, von mir die Dedikation meiner neuen „Slawischen Rhapsodien“, die in nächster Zeit in Berlin erscheinen werden, annehmen zu wollen.⁵⁰

Potvrzení o tom, že baron Dervies dedikaci přijal, poskytl Dvořákovi Karel Bendl v dopise z března 1879:

[...] jsem si jist, že Ti již Srb sdělil, co jsem mu psal, totiž že baron dedikaci Tvých rapsodií přijímá. Sdělil mi to baron sám.⁵¹

Bendl navíc poslal Dvořákovi tři návrhy, jak by věnování mohlo znít:

Seiner Exzellenz / Dem hochwohlgebornen Herrn / Herrn Paul von Dervies aneb francouzsky: À son excellence / Baron Paul von Dervies totiž přijde-li to nad titul – přijde-li to ale asi takhle, tedy by to bylo následovně: Slawische Rhapsodien / für großes Orchester / komponiert und / Seiner Exzellenz / Dem hochwohlgebornen Herrn / Paul von Dervies / gewidmet / von A. D. To ti vůbec v tiskárně nejlépe uspořádají.⁵²

Problém s věnováním v nakladatelství skutečně vyřešili. Návrh dedikace ve znění: „Dem Baron Paul von Dervies ehrfuchtswoll zugeeignet“ zaslal Dvořákovi v dopise 27. března 1879 Balduin Dörffel a žádal ho o rychlou odpověď, zda s jeho zněním dedikace souhlasí.⁵³ Na titulních listech *Slovanských*

⁵⁰ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 158–159.

⁵¹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 165.

⁵² Srov. dtto, s. 165.

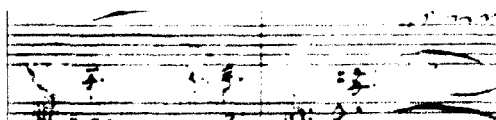
⁵³ Srov. dtto, s. 162.

rapsodií vidíme, že věnování bylo nakonec v definitivní podobě ještě o něco zkráceno.

Slovanské rapsodie op. 45 B 86

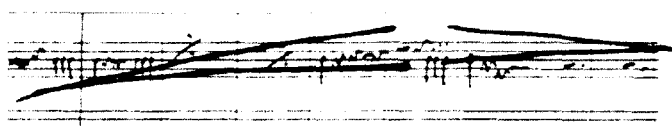
Analýza autografů

Jako psací náčiní použil Dvořák ve všech třech partiturách *Slovanských rapsodiích* černý inkoust, přičemž zřejmě již v první fázi zápisu prováděl časté změny (původní vrstvu vyškral, eventuálně škrtl a nahradil vrstvou novou).

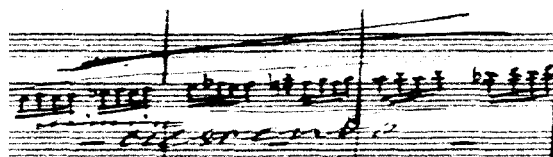
autograf partitury *Slovanské rapsodie* 45,1,
Cl I-II, t. 38–39, *Pnm-MAD*,
inv. č. S 76/1523/1

O něco později (kdy přesně nám není známo) Dvořák svůj notový text ještě dále doplnil, opět za použití černého inkoustu. Tuto pozdější vrstvu však mnohde nelze snadno odlišit od vrstvy původní. Jednalo se především o doplnění dynamických značek, zejména crescendových a decrescendových vidlic.

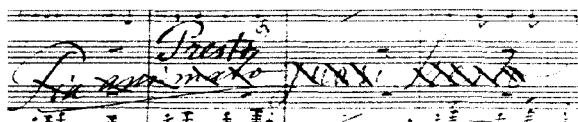
autograf partitury
Slovanské rapsodie
op. 45,1, Timp, t. 489–497

Jiný příklad představují tři takty z partitury třetí *Slovanské rapsodie* As dur, kde skladatel dodatečně změnil dynamický průběh a původní *dimin.* zaměnil za *crescendo*. V partituře však z první vrstvy zůstala nevymazaná decrescendová vidlice.

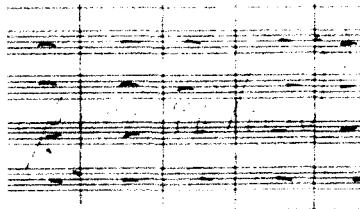
autograf partitury *Slovanské rapsodie*
op. 45,3, VI I, t. 152–154, *Pnm-MAD*,
inv. č. S 76/1523/3

V taktech 220–223 první rapsodie můžeme v zápisu dynamického údaje rozluštit dokonce tři vrstvy: černý inkoust, obyčejnou tužku a opět černý inkoust. Prvotní *Più animato* bylo ve druhé vrstvě podtrženo a doplněno přípisem *quasi Presto*. V konečné fázi však Dvořák celý tento předpis škrtl a nahradil přípisem *Presto*.

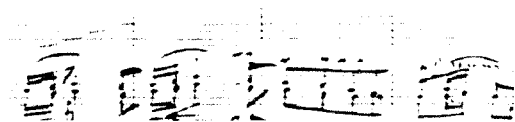
autograf partitury *Slovanské rapsodie* op. 45,1, tempový údaj, t. 220–223

Další autografní vrstva byla tedy zaznamenána obyčejnou tužkou. Jedná se opět zejména o tempové údaje. Vedle toho Dvořák navíc obyčejnou tužkou zrušil některé takty nebo dokonce celé strany a doplňoval dynamická znaménka.

autograf partitury *Slovanské rapsodie* op. 45,3, tempový údaj, t. 445–449

Dynamika zanesená v další kompoziční fázi obyčejnou tužkou se nalézají také v partituře první *Slovanské rapsodie*.

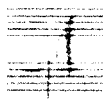

autograf partitury *Slovanské rapsodie* op. 45,1, CI I-II, t. 162

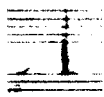
Přestože k sobě jednotlivé *Slovanské rapsodie* mají dobou svého vzniku velmi blízko, lze v jejich autografních partiturách nalézt určité difference. Pozorujeme například, že zatímco v první rapsodii vyznačil Dvořák škrty celých stran již zmíněnou obyčejnou tužkou nebo modrou pastelkou, v partituře druhé rapsodie řešil tento problém přelepováním.

Na straně 18^v této partitury Dvořák přelepil posledních pět taktů novým papírem s novým notovým textem a stejně tak jsou novým listem notového papíru přelepena obě poslední folia v partituře. V autografech první a třetí *Slovanské rapsodie* se naproti tomu žádné přelepy nenalézají.

Dále zanesl Dvořák do partitur některé doplňky modrou pastelkou. Pouze podle barvy by však nebylo možné tuto Dvořákovu vrstvu beze zbytku identifikovat, neboť totéž psací náčiní použil ke své korektuře také nakladatelský lektor. Proto je třeba obě tyto vrstvy posuzovat podle jejich obsahu. Dvořák zcela jistě zaznamenal do partitur první, druhé a částečně také třetí *Slovanské rapsodie* modrá orientační písmena (do partitury třetí *Slovanské rapsodie* zaznamenal Dvořák orientační písmena *A* a *B* černým inkoustem) a stejně tak tempové údaje a některé další poznámky ve všech třech rapsodiích.

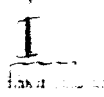
Slovanská rapsodie op. 45,1, t. 47

Slovanská rapsodie op. 45,2, t. 29, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1523/2

Slovanská rapsodie op. 45,3, t. 67

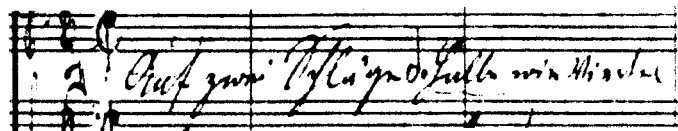

Slovanská rapsodie op. 45,3, t. 373–375

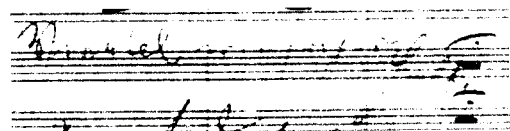
V autografních partiturách *Slovanských rapsodií* se nalézají také záznamy v německém jazyce, které pocházejí od Antonína Dvořáka a které bezpochyby souvisely s přípravou autografů pro tisk (jako tiskových předloh). Titulní strana autografu třetí *Slovanské rapsodie* obsahuje dokonce i název skladby připsaný v německém jazyce samotným skladatelem.

Můžeme se domnívat, že Dvořák zanesl do autografů *Slovanských rapsodií* tyto německé přípisy poté, co jednal se zástupcem firmy N. Simrock a podepsal cesi na jejich vydání, tj. po 22. listopadu 1878.¹

Jedná se především o upřesnění metrických údajů, jako např. na začátku první rapsodie „Auf zwei Schläge Halbe wie Viertel“ nebo o přípis „Viertel wie früher Halbe“ ve třetí rapsodii.

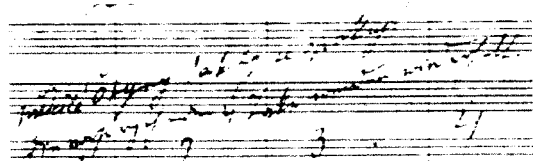

Slovanská rapsodie op. 45,1,
t. 1–3

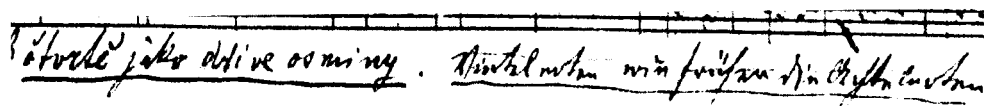

Slovanská rapsodie op. 45,3, t. 557–559

Dále jsou zde Dvořákovy německé překlady poznámek, které předtím zaznamenal do not česky. Jedná se např. o údaj, vysvětlující původní způsob zápisu v první rapsodii „die vorhergehenden 4 takte werden wiederholt“ („předěšlé čtyry takty se opakují“) nebo podobně ve druhé rapsodii „Viertel wie früher die Achtelnoten“ („čtvrtě jako dříve osminy“).

Slovanská rapsodie op. 45,1, t. 423–426

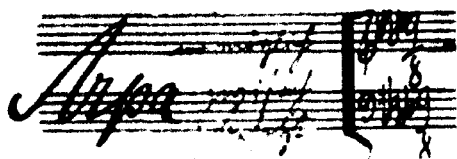

Slovanská rapsodie op. 45,2, t. 424–434

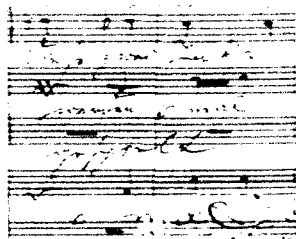
Na první notované straně třetí rapsodie stojí před hlasem harfy psáno „wo möglichen zweifach besetzt“ a ke dvěma taktům 539–540 zde Dvořák připsal černým inkoustem „diese 2

¹ Srov. kapitolu *Rok 1878 v životě a tvorbě Antonína Dvořáka* v této práci, s. 42–44.

Takte werden 6mal gespielt“ (k tomu je zde navíc obyčejnou tužkou doplněno „6 mal“).

Slovanská rapsodie op. 45,3, t. 1

Slovanská rapsodie op. 45,3, t. 539-540

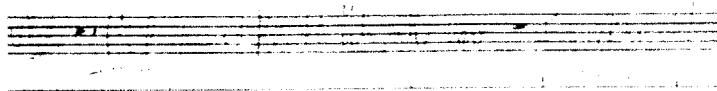
Téměř všechny Dvořákovy německy psané poznámky a pokyny jsou zaznamenány černým inkoustem. Vyjma názvu třetí rapsodie jsou psány povětšinou kurentem, což bylo pro Dvořáka při psaní v německém jazyce typické. Domníváme se, že většina z těchto německy připsaných doplňků představuje jednu z posledních autografních vrstev či dokonce zcela poslední Dvořákovu vrstvu zaznamenanou do autografů. Německy psaný název skladby byl přitom Dvořákem přidán pouze do autografní partitury třetí rapsodie, zatímco v autografech jeho klavírních úprav k první a třetí rapsodii ani v manuskriptu klavírní úpravy ke druhé *Slovanské rapsodii* od Josefa Zubatého se čeština vůbec nevyskytuje.

Zhruba v tomto stavu odeslal Dvořák autografní partituru a čtyřruční klavírní výtahy *Slovanských rapsodií* op. 45 do nakladatelství. Z hlediska doslovně chápaného pravidla „poslední ruky“ bychom mohli tvrdit, že kompozice byly v tomto stadiu již hotovy. V autografech se však vyskytují ještě další vrstvy zápisu, které výsledný notový text v mnoha ohledech modifikují.

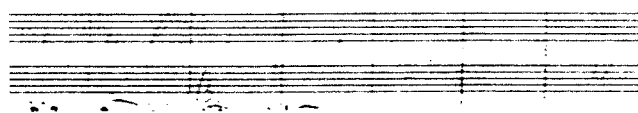
V berlínském nakladatelství byly do autografních partitur zaneseny přinejmenším další dvě vrstvy psané modrou pastelkou a červeným inkoustem. V autografu první rapsodie se

jednalo dokonce o vrstvy tři, neboť se zde v nepatrném množství nalézají také přípisy psané oranžovou pastelkou (jedná se o otazníky připsané v několika nejasných taktech).

První vrstva doplněná do autografu modrou pastelkou patřila ruce nakladatelského lektora, jímž byl s největší pravděpodobností Robert Keller.²

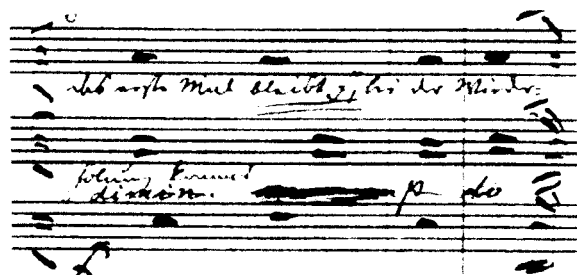

Slovanská rapsodie
op. 45,1, t. 14–18

Slovanská rapsodie op. 45,2,
t. 455–461

Další vrstva zaznamenaná červeným inkoustem, která obsahuje drobné doplňky, škrty a upřesnění, patří s jistotou rovněž ruce Roberta Kellera.³

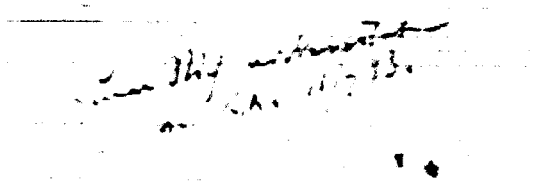
Slovanská rapsodie op. 45,2,
t. 342–345

Také v pozdějších Dvořákových orchestrálních dílech, která byla vydána firmou N. Simrock, nalezneme Kellerův typický drobný rukopis. Nikdy se však nejedná o přípisy zaznamenané

² George S. Bozarth eviduje nejstarší zprávu o spolupráci Fritze Simrocka s Robertem Kellerem jako nakladatelským lektorem na podzim roku 1871. Srov. *The Brahms-Keller Correspondence*, London 1996, s. xxv. Bozarth *Slovanské rapsodie* op. 45 mezi díly A. Dvořáka, na jejichž přípravě k vydání se podle něj Keller podílel, neuvádí. Důvodem je nejspíše to, že se při svém výčtu opírá pouze o zmínky těch Dvořákových děl, u nichž je Kellerova spolupráce na přípravě díla k tisku doložena v dochované korespondenci.

³ Na tomto místě Dvořák použil pro čtyři opakující se takty repetiční znaménka. Keller zde připsal „das erste Mal bleibt f, bei der Wiederholung kommt dimin. p“. Srov. dále pozn. č. 1 v kapitole *Kritická zpráva* v této práci, s. 102.

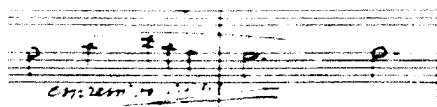
modrou pastelkou. Např. do autografní partitury ouvertury *Můj domov (Mein Heim)* op. 62, vydané v roce 1882, jsou Kellerovy korektury velmi pečlivě zaneseny obyčejnou tužkou. Naproti tomu najdeme červené písmo shodné s písmem z autografu druhé *Slovanské rapsodie* i v autografní partituře díla, které nebylo vydáno tiskem v nakladatelství N. Simrock. Jedná se o partituru *Scherza capricciosa* op. 66, v jejímž autografu nalezneme na titulní straně červeným inkoustem napsáno „zum Stich vorbereitet von R. K. 11/7 1883“. Toto dílo však vyšlo v roce 1884 u berlínské firmy Bote & Bock.

Scherzo capriccioso op. 66, fol. 1^r (Pnm-MAD, inv. č. S 76/1530)⁴

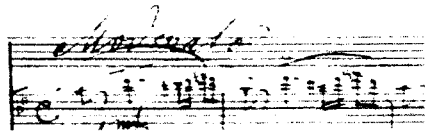
Konečnou podobu tiskových předloh k *Slovanským rapsodiím* však rozhodujícím způsobem ovlivnila především vrstva psaná modrou pastelkou. Do jaké míry se tak stalo, můžeme nejlépe sledovat tím, že se pokusíme v příslušných pramenech číst pouze text zaznamenaný rukou skladatele:

1) Nejproblematictější se zde jeví Dvořákovy legatové obloučky, které na mnoha místech nejsou ukončeny (sahají kamsi „do prázdna“) nebo dokonce nemají ani přesný začátek. Při přípravě tisku byly vesměs upraveny modrou pastelkou tak, aby v notovém textu dávaly smysl a vykazovaly v rámci partitury určitý horizontální a vertikální řád.

Slovanská rapsodie op. 45,1, Vc, t. 138–139

⁴ V tematickém katalogu Antonína Dvořáka je uvedeno nesprávné inventární číslo tohoto autografu 1525. Srov. BURGHAEUSER, J., *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Praha 1996, s. 227.

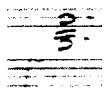

Slovanská rapsodie op. 45,2, Fl I, t. 58–60

Slovanská rapsodie op. 45,3, VI I,
t. 386–388

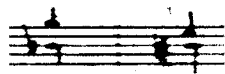
2) Dále jsou tu doplněny chybějící dynamické značky a ligaturové obloučky.

Slovanská rapsodie op. 45,1, Cor I-II, t. 17

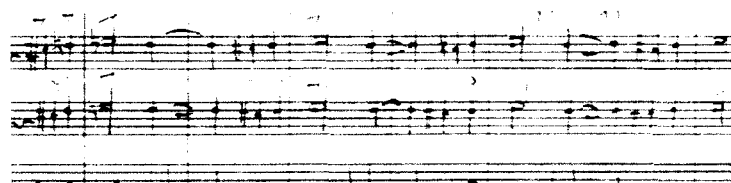

Slovanská rapsodie op. 45,2, VI I, t. 323–321

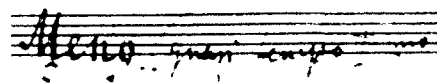
Slovanská rapsodie op. 45,2, Cl II, t. 284–285

3) Další „modré“ korektury se týkají artikulace.

Slovanská rapsodie op. 45,2, Cor I-II, t. 519–526

4) Příležitostně byly korigovány také tempové údaje, např. „Meno quasi Tempo Imo“ v první rapsodii bylo dodatečně doplněno slovem „mosso“. Toto čtení se nalézá také v tištěných nástrojových hlasech; v klavírní úpravě však na tomto místě žádný tempový údaj není, možná z důvodu nedostatku místa v jejím autografu.

Slovanská rapsodie op. 45,1, t. 212–213

Všechny tyto korektury, jejichž příklady jsme zde zmínili, byly posléze převzaty do prvních tisků partitur a nalézají se také v tištěných nástrojových hlasech. Je proto možné, že tato čtení byla do tištěných partitur a hlasů doplněna podle rukopisných nástrojových hlasů, které obdrželo nakladatelství spolu s partiturami (tyto hlasy jsou dnes nezvěstné).

Antonín Dvořák obdržel někdy krátce po 18. březnu 1879 tzv. „revize“ neboli korekturní obtahy k *Slovanským rapsodiím*. Tohoto dne totiž napsal Dvořákovi zaměstnanec Simrockovi firmy Balduin Dörffel dopis, v němž mj. zmínil následující informaci: „[...] in Kürze übersende ich Ihnen die Revision zu der Serie 3 der Rhapsodien, ich darf wohl schon heute um alsdann baldige Rücksendung ersuchen.“⁵ Korekturní obtahy odeslal Dvořák zpět do Berlína 7. dubna 1879. Dokládá to jeho dopis Fritzi Simrockovi z 8. dubna 1879, v němž skladatel uvedl:

Diesen Brief schreibe ich nicht einmal zu Hause, soeben beim Klavierspiel, wo ich eine Symfonie, die fürchterlich ist, von Tschaikowski spiele, fällt mir ein, daß ich Ihnen die Metronombezeichnungen in den Rhapsodien anzuzeigen gestern versäumt habe.⁶

Protože mezi doplněnými a korigovanými autografy a tištěnými partiturami nadále zůstává velký počet rozdílů, jsme nuceni se ptát, do jaké míry četl Dvořák korekturní obtahy pečlivě a jaké eventuální změny do nich zanesl. Korekturní obtahy, které by dokumentovaly toto stadium přípravy děl k tisku, patří dnes bohužel rovněž k pramenům nezvěstným.

⁵ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 160.

⁶ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 170.

V předložené analýze autografů jsme se snažili o postižení veškerých vrstev, které byly postupně zaznamenány do autografů, ať už pocházely od skladatele nebo od dalších osob v nakladatelství. Pouhým čtením těchto pramenů bychom ovšem opominuli jeden z důležitých faktorů, který se posléze promítnul do prvních tisků, a sice Dvořákovu korespondenci. Jak naznačuje úryvek z výše uvedeného Dvořákova dopisu, skladatel si uvědomil, že do odeslaných korekturních obtahů zapomněl doplnit metronomické údaje. O tomto záměru ostatně zpravoval nakladatele Simrocka již 26. ledna 1879, kdy mu v dopise psal:

[...] Auch scheint mir von größter Wichtigkeit, wenn wir bei den Rhapsodien die Tempobezeichnungen durch M. Mäzel genau angeben. Was meinen Sie dazu? Ich glaube es wäre ratsam.⁷

V dopise z 8. dubna Dvořák dále navazoval na předchozí úvahu slovy:

Die Tempi in den Rhap[sodien] wechseln sich häufig ab, sodaß nicht wichtig ist, überall das Tempo anzuzeigen. Es genügt also wohl, wenn man bloß am Anfang eines jeden Stückes die Metro-Bezeichnung angibt und zwar für die I. Rhapsodie *Allegro con moto* MM: ♩ = 80, später $\frac{2}{4}$ *Tempo di marcia, l'istesso tempo*; für die zweite: G moll am Anfang MM: ♩ = 168, III. As dur am Anfang: $\frac{9}{8}$ ♩ = 80 — — — später $\frac{2}{4}$ *Allegro* ♩ = 140.⁸

Simrock tyto Dvořákovy požadavky z 8. dubna 1879 přijal a metronomické údaje nechal do tištěných partitur doplnit podle Dvořákova přání. V předchozím zmiňovaném dopise z 26. ledna 1879 však Dvořák vyslovil ještě jedno přání: „Auch könnte man vor der Harfenstimme der II. und III. Rhap[sodie]

⁷ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 155.

⁸ Srov. dtto, s. 170.

schreiben: »Womöglich zweifach besetzt«.⁹ Tentýž pokyn ostatně zapsal Dvořák už na první notovanou stranu autografní partitury třetí *Slovanské rapsodie* (ve znění „wo möglich zweifach besetzt“).¹⁰ A tak zatímco na prosbu z tohoto Dvořákova dopisu Simrock rezignoval, přípis z autografní partitury se v tisku třetí rapsodie (a rovněž na příslušném tištěném nástrojovém hlasu) objevil. Obsah Dvořákova dopisu však z našeho současného hlediska ztělesňuje cenný relevantní pramen a je tedy zcela na místě, aby v předkládané kritické edici bylo toto doporučení uvedeno v hlavním notovém textu i u druhé *Slovanské rapsodie* g moll.

⁹ Přesné znění originálu Dvořákova dopisu srov. v kapitole *Kritická zpráva* v této práci, s. 115. V kritické edici Dvořákovy korespondence srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 155.

¹⁰ Srov. jeden z výše uvedených obrázků.

Slovanské rapsodie op. 45 B 86

Provozování a recepce díla

Z hlediska editora a jeho práce jsou pro přípravu kritické edice hudebního díla nejcennější premiéry a ta provedení, při nichž dílo skladatel sám provedl (v našem případě dirigoval orchestr nebo v něm spoluúčinkoval), anebo při nichž byl alespoň osobně přítomen. I tato provedení jsou ovšem významná v takových případech, kdy je pramenně doloženo nebo kdy lze předpokládat, že skladatel poté nějakým způsobem zasahoval do notového materiálu.

Na tomto místě jsme se pokusili zmapovat provozovací praxi Dvořákových *Slovanských rapsodií* op. 45 s co možná největším přehledem, neboť tím získáváme možnost uvažovat nad skladatelovými díly v dalších důležitých souvislostech. Frekvence provádění Dvořákova op. 45 např. vysvětluje jeho pozdější opakovaná vydávání.

Pokud jde o reakce kritiků, chceme se zde soustředit především na premiéry *Slovanských rapsodií*, případně na ta provedení, kdy je poprvé dirigoval sám Dvořák. Při těchto příležitostech recenzenti nahlíželi na díla jako na novinky a jejich posouzení tudíž vydávala i určité svědectví o dobovém vnímání Dvořákovy hudby (kritikové pozdějších provedení se naproti tomu zaměřovali spíše na způsob interpretace). Záměrně zde neuvádíme kritiky na všechna dobově významná provedení Dvořákových rapsodií – za všechny jmenujme např. recenzi Eduarda Hanslicka z *Neue freie Presse* na první vídeňské provedení třetí *Slovanské rapsodie* *As dur* –, neboť jim byla již věnována pozornost jinde a

pro práci na předkládané kritické edici by nepřinášely žádné zásadně nové poznatky.¹

První provedení *Slovanských rapsodií* D dur a g moll, k němuž došlo „dne 17. listopadu 1878 v sále Žofinském“, vyvolalo poměrně bohatou odezvu pražských kritiků. Obě rapsodie tehdy provedl za řízení skladatele *Orchestr královského zemského českého divadla*.² Jednalo se o nedělní koncert, pořádaný v tehdy obvyklou denní dobu, tj. v pravé poledne.

Reakce na tento první Dvořákův koncert, sestavený pouze z jeho děl, máme zjištěny celkem čtyři. První z nich se objevila 20. listopadu 1878 v *Národních listech*, o dva dny později, 22. listopadu 1878, pak vyšly recenze na Dvořákův koncert v novinách *Pokrok* a v časopisu *Světovozor* a deset dní po konání koncertu zveřejnil kritiku na tento koncert také německý list *Politik*.

Recenzent v *Národních listech*, kterým byl velmi pravděpodobně Otakar Hostinský, hodnotil pod šifrou -ý. Dvořákovy rapsodie těmito slovy:

Největší pozornost na se obracely dvě slovanské rapsodie pro velký orchestr, z nichž prvá koncert zahájila, druhá pak jej zakončila. Přednost dávána této poslední pro její hloubku, přesnost výrazu hudebního a formu nad obyčej jednotnou, celistvou. Též první obsahuje mnohý krásný detail, jest mohutně

¹ Recenze na koncert, který se konal 16. listopadu 1879, vyšla 23. listopadu 1879. V originále byla přetištěna in: HANSLICK, E., *Concerte, Componisten und Virtuosen der letzten fünfzehn Jahre 1870-1885*, Berlin 1886, s. 245–250, v českém překladu pak in: LUDVOVÁ, J., *Dokonalý antiwagnerián Eduard Hanslick, paměti, fejetony, kritiky*, Praha 1992, s. 263–266. Intenzivněji se na vídeňská provedení zaměřil David Brodbeck ve své studii *Dvořák's Reception in Liberal Vienna: Language Ordinances, National Property, and the Rhetoric of Deutschtum*, *Journal of the American Musicological Society*, Nr. 1, Spring 2007, s. 71–131.

² Jednalo se o Prozatímní divadlo. Jak uvedl pod šifrou -r. autor zprávy, která avizovala Dvořákův chystaný koncert v časopise *Hudební a divadelní věstník* 10. října 1878 na s. 132, „Orkestr filharmonický bude zesílen množstvím ochotníků hudebních a ponejvíce přátel a ctitelů vynikajícího tohoto umělce českého.“ Srov. kapitolu *Antonín Dvořák a rok 1878* v této práci, s. 40.

založena i náležitě stupňována, však ku konci mohutný ten proud hudební ztrácí se jaksi v písku beze všeho hlubšího dojmu. Ráz hudby československé je vesměs zdařile podán. Celkem jsou příbuzné slovanským tancům téhož skladatele; z té sféry patrně bérnou svůj původ, tak že je směle nazvati můžeme idealisovanými tanci. Co do formy vynikají nad Lisztovy práce téhož druhu jednotnějším, ryze symfonickým spracováním.³

Recenzent v deníku *Pokrok* posuzoval Dvořákovy rapsodie obdobně:

„Slovanské rhapsodie“ jsou skladby architektonicky krásné, zvláště druhá; tu již zřejmo jest mistrovské ovládnání formy. Půvabná rozmanitost a jemná práce detailní nejsou tu na závadu jednotnosti celku, naopak při vší péči a rozčlánkování jejich zbudoval Dvořák skladby vnitřní spojitostí, účinným stupňováním a mohutností celku imponující. Co do mocné dojímavosti klademe druhou nad první.⁴

Nejrozsáhleji a také z více úhlů pohledu byly rapsodie hodnoceny v časopisu *Světobzor*. Autorem zde publikované recenze byl s největší pravděpodobností hudební spisovatel a kritik Václav Vladimír Zelený,⁵ který se k *Slovanským rapsodiím* se vyjádřil takto:

Rhapsodie Dvořákovy mají ovšem jistou měrou za vzor Liszta, jenž zvolil rhapsodie za formu skladeb slohu národního. Rhapsodie jeho jsou tak rozervané jako všechna uherská či cikánská hudba, kterou jimi ilustruje a napodobuje. Dvořák ujal se formy podobné teprve tehdy, když byl šťastně prošel klassickou

³ Srov. kritiku publikovanou pod šifrou „-ý“ v rubrice *Literatura a umění* in: *Národní listy*, 20. listopadu 1878, č. 280, s. 3.

⁴ Srov. kritiku se šifrou „-f-“ v rubrice *Divadlo, literatura, věda a umění* in: *Pokrok*, 22. listopadu 1878, č. 284, s. 4.

⁵ Byl to pravděpodobně též autor, který pod šifrou V. V. Zý. na předchozích stranách téhož čísla *Světobzoru* popsal Dvořákův dosavadní skladatelský vývoj; v recenzi uvedeného koncertu totiž poukázal i na umělcův tvůrčí růst. Srov. *Světobzor*, 22. listopadu 1878, č. 47, roč. XII, s. 583–585.

školou dokonale vytríbené formy, neb mistr formu rozrušiti může moudrou rukou a kdy vhod'. Rhapsodie svědčí, že Dvořákův duch tvůrčí, třeba se zdržoval na půdě klassické, jest uvnitř ryze moderní a že též ovládá všechno, k čemu dospěla nová hudba, tím však se liše od většiny moderních skladatelů, že nepřibírá si, snad ani nesnáší výkladů slovních, nýbrž přestává na pouhé poesii hudební jako Beethoven. Každý hledej si výkladu ve svém nitru. Myslíme, že nejlepším dokladem toho jsou jeho Rhapsodie.

Jsou to ovšem právě „Rhapsodie“ potud, že se nesrovnávají s žádnou přesnou formou klassickou a že myšlenky v nich setkávají se mnohdy způsobem neočekávaným a překvapujícím, avšak v takových místech cítíme u Dvořáka kouzelné působení protiv, jimiž se dojem krásy zdvojuje. Protivy v instrumentaci nikdy nejsou příkré, zvláště však zeslabování nejsilnějšího tutti k pouhému smyčcovému kvartetu působí neodolatelně uhlazeností svou i v největší rychlosti, ve dvou, třech taktech. Instrumentace věru nemůže býti modernější – a dociluje dojmů velikolepých a básnických, jichž nelze vylíčiti.

Se stránky harmonické jsou rhapsodie nejmělejší: s železnou energií (která skoro Bacha připomíná) Dvořák vede témata samostatně vedle sebe, nelekaje se okamžitých sporů mezi nimi: jak působí potom rozvedené v očekávanou konsonanci, ukazuje závěrek dechových nástrojů v první a vzletné pobočné thema v unisonu cellovém na začátku druhé rhapsodie. Nejvelikolepější dojem činí polyfonické místo v první rhapsodii, kde v mohutném tutti spojeny jsou oba hlavní motivy.

Od té doby, kdy Dvořák začal psáti ve formách klassických, neslyšeli jsme od něho veliké orchestrální skladby moderní. Rhapsodie jsou proto zjevem zcela překvapujícím; slovanský – místy k českému, místy k moravskému, jindy zase k východnímu se klonící – jejich ráz souvisí úzce s jeho individualitou a předce tázali jsme se téměř, poslouchajíce rhapsodie, to-li jest týž Dvořák, s nímž se tak dobře známe v jeho kvartetech, triích, serenádách nebo v jeho opeře?! Co můžeme ještě očekávati od mladého

umělce, jenž s rovným zdarem pracuje v nejrůznějších formách a směrech!⁶

Recenzent ve *Světozoru* se – na rozdíl od autora kritiky v *Pokroku* – zjevně nenechal ovlivnit názorem Otakara Hostinského (?), publikovaným o dva dny dříve v *Národních listech*. Za nejpůsobivější označil úsek první rapsodie, v němž dochází k souznění prvního a druhého tématu (úsek začíná v taktu 368; druhé téma uvedené původně v dvoučtvrtovém taktu, je zde rytmicky přizpůsobeno šestičtvrtovému taktu prvního tématu tak, že je augmentováno a notováno v taktu *alla breve*).

Deset dnů po konání koncertu byla pod šifrou „Alter.“ zveřejněna také kritika v deníku *Politik* v rubrice *Theater, Literatur, Kunst und Wissenschaft*:

[...] Es wurde eingeleitet durch die „Slawische Rhapsodie“ Nr. 1 für großes Orchester, welche durch den durchaus nationalen echt slawischen Charakter der lieblichen in üppiger Fülle einherströmenden Melodien ihrem Namen alle Ehre macht. Dasselbe läßt sich und vielleicht mit noch größerem Rechte von der „Slawischen Rhapsodie“ Nr. 2 sagen, welche den Abschluß der Produktion bildete und ihre ältere Namenschwester an Originalität und gründlicher Durcharbeitung der musikalischen Gedanken wo möglich noch übertrifft.⁷

Opět zde čteme hodnocení, v němž kritik upřednostňuje druhou rapsodii g moll oproti první rapsodii D dur, podobně jako tomu bylo v předchozích recenzích zveřejněných v *Národních listech* a v *Pokroku*. Zároveň je zde zřejmé vnímání

⁶ Srov. kritiku pod šifrou „Z.“ v rubrice *Rozmanitosti, Hudba*. in: *Světozor*, 22. listopadu 1878, č. 47, s. 586.

⁷ Srov. *Politik*, 27. listopadu 1878, č. 326, s. 5, kritika v rubrice *Theater, Literatur, Kunst und Wissenschaft*.

Dvořákových rapsodií jako hudby, kterou údajně skladatel cíleně komponoval jako hudbu „slovanskou“.

K této dobové recepci je třeba znovu připomenout, že se ve *Slovanských rapsodiích* op. 45, č. 1 a 2 (a platí to i o rapsodii třetí) kromě užitého dvoudobého tanečního rytmu (polka ?) a třídobého rytmu (valčík ?) z kompozičního hlediska nenalézají žádné výrazné a uchopitelné prvky, jimiž by bylo možné argumentovat ve prospěch nacionálního charakteru této hudby. V této souvislosti bychom zde rádi připomněli první poznámku třetí kapitoly této práce, v níž upozorňujeme na dodatečně připsané označení *Slovanská* v názvu skladby, uvedeném na náčrtu první *Slovanské rapsodii* D dur.⁸

O něco méně nápadný, avšak přesto poměrně zřetelný je původní název na titulním listu první rapsodie D dur, na kterém původně uprostřed osnov rovněž stálo nadepsáno pouze slovo *Rhapsodie*, a před toto slovo bylo zřejmě až později dopsáno označení *Slovanská*. Jelikož se skladatel nejspíš dostal do podobné situace jako u náčrtu, kde adjektivum *Slovanská* téměř zasahovalo do slova *Rhapsodie*, rozhodl se původní vrstvu na titulním listu vyškrabat a nahradit ji kaligraficky zaznamenaným definitivním názvem.

název díla zaznamenaný na titulním listu – fol. 1^v – autografní partitury op. 45,1
uložené v *Pnm-MAD* pod inv. č. S 76/1523/1

Tímto zjištěním nechceme nikterak zpochybňovat Dvořákovu národní a vlastenecké smýšlení, ale chceme spíše

⁸ Srov. kapitolu *Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 45.

upozornit na to, že zpočátku skladatel zjevně komponoval „pouze“ rapsodii.

Slovanská rapsodie As dur op. 45,3 byla poprvé provedena na „královském symfonickém soirée“ v Berlíně za řízení kapelníka dvorního divadla Wilhelma Tauberta. Skladatel tehdy na koncertě nebyl přítomen. Kritika Hermanna Krigara publikovaná v časopisu *Gegenwart* mu však jistě mohla přinést pocit uspokojení:

Daß eins unserer gerühmten Musikinstitute, die Königl. Symphonie-Soirée, bei ihrem ersten diesjährigen Lebenszeichen eine größere Orchestercomposition Dvořáks ins Treffen führte, ist bei dem stark in den Vordergrund tretenden conservativen Sinne dieser Versammlungen anzuerkennen. Herr Oberkapellmeister Taubert hat aus den drei erschienenen slavischen Rhapsodien für großes Orchester Op. 45 die dritte, in As-dur, ausgewählt. Er hat Recht getahn, diese Wahl getroffen zu haben, denn sie ist es von den dreien, die der dankbaren Entgegennahme eines großen Auditoriums vermöge ihrer faßlicheren Melodik die wenigsten Hindernisse und gar keine Gefahr des Scheiterns in den Weg legt.

Die Composition ist mehrtheilig, aber einsätzig, erinnert weder an den Bau irgend eines Symphoniesatzes, noch an die Ouverturenform. Sie ist ein freies Gebilde der Kunstlaune und könnte eine „Phantasie“ genannt werden, wenn sie nicht doch einer organischen Ordnung unterworfen wäre. Aus den langsam dahinschreitenden, feierlichen Accorden des Themas, das anfänglich die Harfe anstimmt, zu der sich bei der gleich darauf folgenden Wiederholung die Blasinstrumente und Violoncellis gesellen, entwickelt sich der schnelle Hauptsatz der Rhapsodie, der in neuer gedrängterer Gestalt durch veränderten Rhythmus fast als neues Hauptthema auftritt. Es zeugt diese Verschiedenheit musikalischer Gestaltung eines und desselben Gedankens, eine Klippe, die viele Scheitern macht, von der

durchgebildeten Gewandtheit und Erfindungskraft eines geborenen Musikers. Die kunstgerechte Verarbeitung dieses Themas in Verschmelzung mit dem Nebengedanken, der des Böhmen ganze Lust und ihm nur eigenthümliche Freudigkeit bekundet, verläßt den Componisten keinen Augenblick. Er bleibt siegreicher Herr seines Stoffes bis zum Schlusse. Die Instrumentation ist durchweg glänzend und trägt den ethnographischen Charakter, den der Titel der Composition bezeichnet. Daß die Harfe, deren Berechtigung innerhalb des symphonischen Stiles angezweifelt wird, hier eine hervorragende Stellung einnimmt, ist als Characteristicum slavischer Musik nicht nur ohne Bedenken hinzunehmen, sondern fast ein Erforderniß. – Ausgeführt wurde das Werk, das manche Schwierigkeiten darbietet, mit bewunderungswürdiger Verve; der Beifall war nach den Kräften der Abonnenten.⁹

⁹ Srov. *Die Gegenwart, Wochenschrift für Literatur, Kunst und öffentliches Leben*, 11. října 1879, č. 41, s. 238–239. Český překlad Krigarovy recenze byl zveřejněn v časopisu *Dalibor* 20. listopadu 1879 v následujícím znění: „[...] vrchní kapelník Taubert vyvolil ze tří tiskem vydaných slovanských rhapsodií č. 3. z as dur a učinil tím dobře; neboť ze všech tří klade tato vděčnému přijetí širšího posluchačstva za příčinou přístupnější melodiky překážky nejmenší a není ani žádného nebezpečství, že by se provedení nepodařilo. Skladba ta jest vícedílná, avšak jednovětá, neupomíná ani na stavbu nějaké věty symfonické, ani na formu ouvertury; onať jest zvláštní výtvar umělecké nálady a mohla by se právem nazvati fantazií, kdyby nebyla podrobena pořádku organickému. Z prvních akordův thematu volně a slavně krácejících, jež z počátku pouze harfě jsou přiděleny, k nížto pak při opakování dechové nástroje a violonceli přistoupí, vyvíjí se rychle hlavní věta rhapsodie, jež v novém tvaru změněným rytmem skoro co nové hlavní téma vystupuje. Značí se v této rozdílnosti hudebního tvoření tétéž myšlenky – úskalí mnohým tak nebezpečné – zvláštní obratnost a vynalézavost zrozeného hudebníka. Umělecké propracování tohoto thematu ve spojení s myšlenkou vedlejší, jež úplnou radost Čecha a pouze jemu vrozenou zvláštní rozkoš prozrazuje, neopouští skladatele ani na okamžik; on zůstává vítězným pánem látky své až ku konci. Instrumentace Dvořákova jest vesměs skvělá a má do sebe ráz národopisný, v nápisu skladby uvedený. Že harfa, o jejíž oprávněnosti ve stylu symfonickém často se pochybuje, zaujímá zde místo vynikající, nutno beze všech rozpaků považovati co známku charakteristickou hudby slovanské, již jest to skoro nutností. Provedení díla toho, v němž dosti těžkostí skrytých se nalézá, bylo bezvadné a dělo se s neobyčejnou a obdivuhodnou čilostí; potlesku bylo dle sil četného posluchačstva.“ Srov. *Dalibor*, 1879, č. 33, s. 264.

Krigar bystře posoudil formální stavbu třetí rapsodie *As dur*, neboť přestože je možné chápat tuto formu jako formu sonátovou, analytik se zde obtížně vyrovnává mj. s nástupem nového tématického subjektu v taktu 452 (= 116 taktů před samotným závěrem skladby). Odezva na berlínské provedení byla bohatší, recenzi na toto provedení zveřejnily např. také *Vossische Zeitung* (26. září 1879). Tuto kritiku zde nepředkládáme, z krátkých úryvků citovaných Klausem Dögem je však zřejmé, že reakce na toto provedení Dvořákovy třetí *Slovanské rapsodie As dur* byla vesměs velmi pozitivní.¹⁰

Věnujme dále pozornost české premiéře třetí *Slovanské rapsodie* op. 45, k níž došlo v Praze 29. března 1880. Antonín Dvořák tehdy uspořádal benefiční koncert ve prospěch výstavby Národního divadla, při němž také provedení své rapsodie dirigoval. Z předchozí skladatelovy korespondence vyplývá, že přesný program tohoto koncertu zpočátku zvažoval. Například v dopise ze 16. února 1880 psal Fritzi Simrockovi do Berlína toto:

Ich veranstalte nächstens ein Konzert zum wohltätigen Zweck. Bei dieser Gelegenheit möchte ich gern die Rhapsodien 1., 2., 3 [...] aufführen. Würden Sie so freundlich sein, mir das nötige Material zu leihen. Ich würde es Ihnen dann gleich mit Dank zurückschicken.¹¹

¹⁰ Recenzent ve *Vossische Zeitung* (podle Klause Dögeho by se mohlo jednat o Gustava Eduarda Engela) psal v souvislosti se třetí *Slovanskou rapsodií* o „přirozené svěžesti nápadů a citů, která je dnes řídkým jevem“ a zmínil též, že se v nich objevuje „místo hloubavých reflexí přirozená hudební intence“, srov. DÖGE, K., *Dvořák a Německo*, in: *Hudební věda*, č. 1, 1991, s. 53. V později vydané dvořákovské monografii Döge uvedl z této kritiky slova: „das Frische, Stimmungsvolle, Gefällige“, srov. DÖGE, K., *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, 2007, s. 187.

¹¹ Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 1, s. 200–201.

Díky tomu, že Dvořákova volba padla nakonec na třetí rapsodii *As dur*, byly všechny tři *Slovanské rapsodie* op. 45 poprvé provedeny v Praze za řízení jejich autora. Shodou okolností se také v obou případech jednalo o koncerty, na nichž zazněly pouze skladby Antonína Dvořáka. Recenzi na posledně zmíněný koncert přinesl časopis *Dalibor*:

[...] Od těch dob neustále víc a více se jasnilo v duši našeho skladatele, až dospěl k slunné výši nynějšího svého krásného tvoření, jehož úkazy nám podal v pondělí ve velkém svém koncertě pořádaném ve prospěch národního divadla na Žofíně. Koncert byl zahájen třetí slovanskou rapsodií pro orchestr, která společně se svými dvěma sestrami již tiskem vyšla v původní formě i v úpravě klavírní od známého berlínského nakladatele Dvořákova. Prvnější dvě rapsodie slyšeli jsme v minulé sésoně v samostatném koncertu Dvořákově, kdež přijaty byly s nadšením; třetí tato rapsodie zatím proběhla celým světem, než se jí u nás dostalo provedení; jest základním rázem podobna svým sestrám, září krásou, však přec nepřekonává nebezpečnější svou sokyni: druhou rapsodii, která se nám zdá býti nejznamenitějším projevem geniálního ducha Dvořákova.

Celkem můžeme říci o těchto rapsodiích slovanských, že jsou v mnohém ohledu podobným zjevem, jako mistra Smetany symfonické básně (*Má vlast*), jichž povaha jest vlastně též rhapsodická, a z nichž Dvořák patrně čerpal. Vliv básní Smetanových právě v této třetí rapsodii nejzřejměji se jeví jak v celém útvaru komposice, tak v způsobu práce thematické. Jako ve „Vyšehradě“ harfa solová přednese hlavní myšlenku, po ní pak ostatní nástroje přistupují, tutéž myšlenku přebírají a rozvádějí v dalším stupňování, tak i v této rapsodii na vlas stejně se děje, mimo to v dalším průběhu rhapsodie nápadně vyniká půvabné spojení dvou motivů rytmu polkového, známý to zjev ze zakončující věty čtvrté symfonické básně „Z českých hájů a luhů“. Jinak to nemůže ani býti: jeden od druhého se učí, mladší

na ramenou staršího vyrůstá a k výši se pozvedá. Příbuznost obou těchto genrů jest očividná, jen že Smetana přidržuje se moderního pojmenování volné té orchestrální formy a myšlenky, jimiž ku skládání byl veden, v programu slovním prozrazuje, kdežto Dvořák staršího názvu rhapsodie užívá a program obecenstvu zamlčuje, nechávaje působiti na posluchače pouze smyslnou hudební stránku, bez dalších vztahů k představám poetickým. Jest to v základě tatáž volná forma u obou, jen že má dvě rozličná jména. Provedení této rhapsodie ze všech čísel největší učinilo dojem na posluchačstvo.¹²

Autorem této recenze byl pravděpodobně tehdejší redaktor časopisu *Dalibor* Václav Juda Novotný. Ve vzájemném porovnání jednotlivých rapsodií se víceméně ztotožnil s dřívějším postojem Otakara Hostinského.¹³ Novotného recenze může být také chápána jako jeden z pramenných důkazů o tom, že Dvořákovy *Slovanské rapsodie* od svého počátku nebyly vnímány jako programní hudba v lisztovském slova smyslu.

Reakci na koncert zveřejnily také *Národní listy*. Její autor se ve svém hodnocení až nápadně shodoval s recenzentem z *Dalibora*. Soudě podle šifry uvedené v závěru textu se zřejmě jednalo opět o Otakara Hostinského.

V poslední době naší opanoval náš Dvořák koncertní podium pražské; v koncertu naší konservatoře, která pod novým vedením zatímního ředitele prof. Benevice počíná si všímati bedlivěji domácí literatury hudební, provedena byla proslaveného skladatele našeho druhá rhapsodie slovanská, a krátce na to ve velkém koncertu, jež Dvořák uspořádal co horlivý vlastenec

¹² Srov. *Dalibor*, 1. dubna 1880, roč. II, č. 10, s. 73–74; kritika je uvedena v části *Slovanské produkce* pod šifrou N.

¹³ Srov. výše citovanou kritiku na koncert konaný 17. listopadu 1878 in: *Národní listy*, 20. listopadu 1878, č. 280, s. 3.

ve prospěch Národního divadla, slyšeli jsme celou řadu skladeb z jeho pera.

Koncert zahájen byl třetí slovanskou rhapsodií, jež pro pražské obecnstvo byla novinkou, první a druhou rhapsodii slyšeli jsme v lonském [!] samostatném koncertu Dvořákově, třetí za tu dobu prolétla vítězně cizinou, kteréž imponovala originálním, novým svým typem ve formě i obsahu, mimo jiné vzbudil obdiv kritiky zahraniční hlavně způsob, jakým tu uvedl skladatel harfu v sdružení s ostatními nástroji moderního orchestru. Harfa sólová totiž přináší na počátku skladby hlavní myšlenku, po ní přistupují ostatní nástroje, tutéž myšlenku přebírají a v úchvatném stupňování ji dále rozvádějí.

Jest to případné znázorňování zjevu nadšeného rhapsoda staroslovanského, jenž při harfy průvodu zpívá dumu o osudech kmene svého; obraz ten byl ovšem cizinec novým, nám však znám jest původní jeho vzor z úvodní básně symfonické k cyklu „Má vlast“, z „Vyšehradu“ mistra Smetany. Rozumí se, že další provedení rhapsodie jest samostatné, dvořákovské, bohaté duchaplnou prací motivickou a oslňující nádhernou instrumentací [...].¹⁴

Pro představu, jak často se Dvořákovy *Slovanské rapsodie* op. 45 objevovaly na programech koncertů, zde uvádíme přehled provedení, která se nám podařilo evidovat.¹⁵ Nebyla do něj

¹⁴ Srov. *Národní listy*, 4. dubna 1880, č. 82, s. 2. Kritika otištěna v rubrice *Koncerty*, pod šifrou: -ý., pod níž v *Národních listech* publikoval Otakar Hostinský.

¹⁵ Při získávání uvedených údajích jsme na počátku shromažďování vycházeli z informací Burghauserova *Thematického katalogu* (srov. BURGHAUSER, J., *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, 1996, s. 172 a dtto, *Přehled života a díla Antonína Dvořáka*, s. 575–745). Tato data a údaje jsme dále srovnávali a korigovali, jednak na základě informací zjištěných prostřednictvím vlastní excerpce dobových periodik, jednak na základě informací dalších, zejména zahraničních badatelů. Srov. zejména CLAPHAM, J., *Dvořáks Aufstieg zum Komponisten von internationalem Rang, Einige neue Entdeckungen*, in: *Die Musikforschung*, seš. 1, Kassel 1977, s. 47–55, CLAPHAM, J., *Dvořák*, London 1979, s. 44–47, dále DÖGE, K., *Dvořák a Německo*, in: *Hudební věda*, č. 1, 1991, s. 46–56 a další.

zařazena taková provedení, kdy časopisecká nebo novinová zpráva zmiňovala pouze provedení „rapsodie“ bez konkrétní specifikace, o kterou ze tří *Slovanských rapsodií* op. 45 se jednalo. Ne vždy bylo možné dohledat veškeré údaje o orchestru či dirigentovi, soustředili jsme se proto především na data a místa konání koncertu. Tučně jsou v přehledech vyznačena ta provedení, při nichž dirigoval nebo byl přítomen skladatel, a to i v těch případech, kdy jeho přítomnost při provedení není zcela jistá.

Slovanská rapsodie op. 45/1 D dur

datum	místo, dirigent, příp. orchestr
17. 11. 1878	Praha, Žofín, dir. Antonín Dvořák, orch. Královského zemského českého divadla
ante 10. 9. 1879	Lugano, Karl Müller-Berghaus
8. 11. 1879	Münster, Julius Otto Grimm
13. 2. 1880	Wiesbaden
21. 2. 1880	Baltimore, Asger Hamerik
22. 2. 1880	Brusel, Joseph Dupont
4. 4. 1880	Riga, Julius Ruthardt
ante 14. 5. 1880	Brzeg
29. 8. 1880	Sondershausen
ante 5. 11. 1880	Münster, Julius Otto Grimm
18. 11. 1880	Manchester, Charles Hallé
7. 12. 1880	Wrocław, Bernhard Ernst Scholz
12. 12. 1880	Brno, Leoš Janáček
7. 1. 1881	Frankfurt am Main, Carl Müller
ante 13. 1. 1881	Brzeg
22. 2. 1881	Stuttgart, H. Wihan
20. 4. 1881	Koblenz
18. 5. 1881	London, Charles Hallé
17. 6. 1881	Pavlovsk, Vojtěch Ivanovič Hlaváč
6. 12. 1881	Hradec Králové, Franz Schubert
23. 12. 1881	Manchester, Charles Hallé
16. 4. 1882	Rychnov nad Kněžnou, Josef Sallač
22. 4. 1882	Chrudim

18. 5. 1882	London
29. 6. 1882	Pavlovsk, Vojtěch Ivanovič Hlaváč
9. 3. 1883	Oldenburg, F. von Milde
16. 5. 1884	Praha, Adolf Čech
26. 2. 1885	Praha, Rudolf Nováček, zkouška orch. 28. p. pl.
27. 2. 1885	Moskva
4. 3. 1885	Meiningen, Hans von Bülow
ante 18. 3. 1885	Krefeld, August Grüters
9. 8. 1885	Brno, Josef Opelt
6. 1. 1886	Tábor, František Mathy
11. 4. 1886	Praha, Rudolf Nováček
23. 12. 1886	Boston, Wilhelm Gericke
ante 10. 2. 1887	Brzeg, Börner
22. 2. 1887	New York, Theodore Thomas
ante 18. 3. 1887	Moskva, Šostakovskij
17. 10. 1887	Hamburg
5. 5. 1888	Praha, Žofin, Karel Knittl
13. 6. 1888	Praha, Měšťanská beseda, Josef Pičman
9. 12. 1888	Wien, Robert Paur
10. 1. 1889	Hamburg, Hans von Bülow
19. 4. 1889	Lvov, R. Schwarz
18. 6. 1889	Plzeň, Rudolf Piskáček
12. 10. 1889	Praha, Měšťanská beseda, Rudolf Nováček
25. 10. 1889	Frankfurt am Main, Carl Müller
30. 10. 1889	Berlín, Gustav Friedrich Kogel, Dvořák přítomen ?
8. 12. 1889	Praha, Rudolfinum, Mořic Anger
10. 2. 1890	Berlin, Hans von Bülow
10. 3. 1890	Praha
11. 3. 1890	Moskva, dir. Antonín Dvořák
10. 11. 1890	Praha
22. 4. 1890	Berlín, Gustav Friedrich Kogel
15. 7. 1890	Leipzig, Hermann Kretzschmar
21. 10. 1890	Wrocław, Rafał Maszkowski
30. 10. 1890	Amsterdam, Willem Kes
21. 1. 1891	Rostock, Albert Thierfelder
22. 3. 1891	Praha, Rudolfinum, Eduard Horný
19. 2. 1892	London, Charles Hallé
ante 27. 2. 1892	Leipzig, Hermann Kretzschmar
5. 3. 1892	Praha, Hlahol, orch. p. pl. 28

15. 1. 1893	Amsterdam
14. 3. 1894	Wrocław, Rafał Maszkowski
11. 1. 1895	Frankfurt am Main, Gustav Friedrich Kogel
8. 12. 1896	Elberfeld, Carl Hirsch
14. 1. 1897	Tábor
12. 3. 1898	Praha, Rudolfinum, dir. Antonín Dvořák, Česká filharmonie
1. 3. 1899	Praha, Adolf Piskáček, Akademický orchestr
18. 6. 1899	Praha, Adolf Piskáček, Akademický koncert

Slovanská rapsodie op. 45/2 g moll

datum	místo, dirigent
17. 11. 1878	Praha, Žofín, dir. Antonín Dvořák, orch. Královského zemského českého divadla
3. 9. 1879	Dresden, Bernhard Gottlöber
19. 11. 1879	Nice, Karl Müller-Berghaus
6. 1. 1880	Brno, dir. Antonín Dvořák
5. 2. 1880	Magdeburg, Schulz
12. 3. 1880	Kassel, Carl Weiss
13. 3. 1880	New York, Leopold Damrosch
20. 3. 1880	Praha, Žofín, Antonín Bennewitz
31. 3. 1880	Nice, Karl Müller-Berghaus
20. 5. 1880	London, August Manns
2. 6. 1880	Dresden, Bernhard Gottlöber
23. 10. 1880	Hannover, Ernst Frank
ante 21. 12. 1880	Wrocław, Bernhard Ernst Scholz
7. 1. 1881	Frankfurt am Main, Carl Müller
27. 11. 1881	Wien, Wilhelm Gericke
ante 31. 12. 1881	Schwerin
19. 3. 1882	Hradec Králové, Franz Schubert
11. 6. 1883	London, Hans Richter
28. 10. 1883	Manchester
20. 3. 1884	London, dir. Antonín Dvořák
29. 3. 1884	Kyjev, Josef Přibík
30. 5. 1884	Pavlovsk, Vojtěch Ivanovič Hlaváč
7. 2. 1885	Praha, Rudolfinum, Antonín Bennewitz
1. 3. 1885	Wien, Hans Richter
28. 3. 1885	Wien, Hans Richter
ante 31. 8. 1886	Antwerpen

10. 9. 1886	Praha, Adolf Čech
13. 3. 1889	Dresden, dir. Antonín Dvořák
28. 4. 1889	Klatovy, Robert Polák
14. 2. 1890	Wiesbaden, Louis Lüstner
8. 12. 1890	Hertogenbosch, Leonardus Carolus Bouman
25. 3. 1891	Praha, Umělecká beseda, Mořic Anger, Dvořák přítomen
8. 8. 1891	Praha, Výstaviště, Emil Kaiser, orch. p. pl. 35
22. 11. 1891	Paris, Charles Lamoureux
6. 12. 1891	Paris, Charles Lamoureux
6. 5. 1893	London, George Mount
28. 5. 1893	Uhlířské Janovice, Uhlíř
26. 6. 1893	London, Hans Richter
19. 10. 1893	Lausanne, Carl Munzinger
20. 10. 1893	Boston, Emil Paur, Boston Symphony Orchestra
21. 10. 1893	Boston, Emil Paur, Boston Symphony Orchestra
7. 11. 1893	Genève, Franz Karl Herfurth
8. 11. 1893	Lausanne, Franz Karl Herfurth
1. 2. 1894	Chicago, Theodore Thomas
17. 2. 1894	New York, Walter Damrosch, New York Symphony Society, Dvořák přítomen?
16. 5. 1899	Praha, Adolf Piskáček, Akademický orchestr
18. 6. 1899	Plzeň, Rudolf Piskáček

Slovanská rapsodie op. 45/3 As dur

datum	místo, dirigent, orchestr
9. 9. 1879	Wien, Hans Richter, zkouška Wiener Philharmoniker
24. 9. 1879	Berlin, Wilhelm Taubert
19. 10. 1879	Wiesbaden, Louis Lüstner
ante 30. 10. 1879	Wrocław, Trautmann
? 11. 1879	Nice, Karl Müller-Berghaus
8. 11. 1879	Karlsruhe
12. 11. 1879	Budapešť (Pest), Sándor Erkel
16. 11. 1879	Wien, Hans Richter, Dvořák přítomen
4. 2. 1880	Cincinnati, Theodore Thomas
13. 2. 1880	Frankfurt am Main, Carl Müller
22. 2. 1880	Brussel, Joseph Dupont
27. 2. 1880	Frankfurt am Main
12. 3. 1880	Kassel, Carl Weiss
16. 3. 1880	New York, Theodore Thomas

29. 3. 1880	Praha, Žofin, Antonín Dvořák
29. 3. 1880	Wien, Hans Richter
4. 4. 1880	Boston, A. P. Peck
27. 4. 1880	Königsberg, Emil Paur
30. 4. 1880	Nice, Karl Müller-Berghaus
21. 5. 1880	Cincinnati, Theodore Thomas
27. 5. 1880	London, Hans Richter
4. 11. 1880	New York, Theodore Thomas
20. 11. 1880	St. Petersburg, Eduard Nápravník
2. 12. 1880	München, Hermann Levi
3. 12. 1880	Baden-Baden, Arthur Könnemann
14. 12. 1880	Zürich, Friedrich Hegar
28. 12. 1880	Haag, Johannes Verhulst
7. 1. 1881	Frankfurt am Main, Carl Müller
15. 5. 1881	Praha, Adolf Čech
20. 11. 1881	Olomouc
27. 11. 1881	Olomouc
8. 1. 1882	Basel, Alfred Volkland
16. 3. 1882	Rotterdam, Friedrich Gernsheim
10. 11. 1882	Lausanne, Franz Karl Herfurth
10. 3. 1883	Bern, Carl Munzinger
2. 10. 1883	Berlin
13. 12. 1883	Manchester, Charles Hallé
2. 3. 1884	Birmingham, Charles Hallé
7. 3. 1884	Bradford, Charles Hallé
20. 12. 1886	Bern, Carl Munzinger
18. 3. 1888	Praha, Josef Pičman
21. 10. 1888	Basel, Alfred Volkland
28. 11. 1888	Berlin, Gustav Friedrich Kogel
2. 12. 1888	Berlin, Gustav Friedrich Kogel
5. 3. 1889	Bern, Carl Munzinger
ante 27. 2. 1889	Hamburg, Hans von Bülow
20. 4. 1890	Josefov, Josef Matys, orch. p. pl. 94
2. 4. 1892	Melbourne
9. 4. 1892	Mladá Boleslav, Gottfried Lössl, orch. p. pl. 36
25. 4. 1892	Louisville, Theodore Thomas
ante 28. 5. 1892	Hildburghausen
6. 1. 1893	Praha, Mořic Anger
1. 3. 1893	Amsterdam, Willem Kes
26. 6. 1893	London, Hans Richter
19. 10. 1893	Amsterdam, Willem Kes
4. 1. 1896	Praha, Rudolfinum, dir. Antonín Dvořák, Česká filharmonie
23. 10. 1896	Boston, Emil Paur

26. 6. 1896	London, Hans Richter
21. 3. 1897	Jindřichův Hradec, Jan Zeman, orch. p. pl. 75
30. 5. 1897	Stuttgart, Hans Richter
9. 7. 1897	Boston, Emil Paur
18. 12. 1897	Genève, Willy Rehberg
23. 6. 1898	Homburg, Schulz
6. 11. 1898	Jindřichův Hradec, Jan Zeman, orch. p. pl. 75

Z uvedeného přehledu vyplývá, že Dvořákovy *Slovanské rapsodie* op. 45 byly zařazovány na koncertní programy velmi často a staly se oblíbenými jak na evropském, tak také na americkém kontinentu. Kromě premiéry prvních dvou *Slovanských rapsodií* D dur a g moll, při níž ještě Dvořák dirigoval z autografních partitur a členové orchestru hráli z dnes nezvěstných rukopisných hlasů, byla všechna ostatní raná provedení realizována již za použití tištěných notových materiálů. Týkalo se to i všech následujících koncertů, na nichž řídil své rapsodie sám skladatel: op. 45,1 dne 11. března 1890 v Moskvě a 12. března 1898 v Praze, op. 45,2 dne 6. ledna 1880 v Brně, 20. března 1884 v Londýně a 13. března 1889 v Drážďanech, op. 45,3 dne 29. března 1880 v Praze a 4. ledna 1896 v Praze. Jak bylo již zmíněno v předchozí kapitole, autografní partitury zůstávaly tou dobou deponovány u nakladatele Simrocka v Berlíně. Jelikož nejsou dochovány žádné zprávy o tom, že by skladatel vyjádřil k tištěným partiturám *Slovanských rapsodií* op. 45 jakékoli výhrady, považujeme tato první tištěná vydání za autorizovaná. Toto je také jeden z důvodů, proč jsme se v předkládané kritické edici rozhodli zvolit za hlavní pramen právě první tisky.

Antonín Dvořák: *Slovanské rapsodie op. 45 B 86*

Kritická zpráva

Seznam zkratk a sigel

Prameny:

A	autograf partitury
A-exc	vyjmutý list z autografní partitury
Ak4	autograf čtyřručního klavírního výtahu
Ck4	rukopis čtyřručního klavírního výtahu
Cp	rukopisné hlasy
L	dopis
P	první tisk partitury
Pk4	první tisk čtyřručního klavírního výtahu
Pp	první tisk nástrojových hlasů
PC	korekturní obtah
SK	skica (náčrt)
{ }	zničený nebo nezvěstný pramen

Archivy a knihovny:

A Wgm	Gesellschaft der Musikfreunde, Wien
CZ Bu	Moravská zemská knihovna, hudební knihovna, Brno
CZ Pfa	Česká filharmonie, hudební archiv, Praha
CZ Pk	Státní konzervatoř, knihovna a archiv, Praha
CZ Pm	Městská knihovna, hudební oddělení, Praha
CZ Pnm	Národní muzeum – České muzeum hudby, Praha
CZ Pnm-MAD	Národní muzeum – České muzeum hudby – Muzeum Antonína Dvořáka, Praha
CZ Pu	Národní knihovna České republiky, hudební oddělení, Praha
CZ Puk	Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, Praha
D Lem	Städtische Bibliotheken, Musikbibliothek, Leipzig

Nástrojové zkratky:

Picc	Flauto piccolo
Fl	Flauto
Ob	Oboe
Cl	Clarinetto
Fg	Fagotto
Cor	Corno
Tr	Tromba
Trbn	Trombone
Timp	Timpani
Trgl	Triangolo
Pti	Piatti
Gr Cassa	Gran Cassa
Arpa	Arpa
Pfte	Pianoforte
VI	Violino
Va	Viola
Vc	Violoncello
Cb	Contrabbasso
↑	horní osnova harfové či klavírní akolády
↓	spodní osnova harfové či klavírní akolády
↕	horní + spodní osnova harfové či klavírní akolády

Chronologický přehled

13. února 1878	zahájena práce na náčrtu první <i>Slovanské rapsodie</i> D dur op. 45
19. února 1878	započata instrumentace
17. března 1878	dokončena partitura
březen – listopad (?) 1878	práce na čtyřruční klavírní úpravě
26. srpna 1878	započata instrumentace druhé <i>Slovanské rapsodie</i> g moll op. 45

18. září 1878 dokončena partitura
18. – 22. září 1878 započat náčrt třetí *Slovanské rapsodie* As dur op. 45
22. září 1878 dokončen náčrt a zahájena instrumentace
září – listopad (?) 1878 Josef Zubatý pracuje na čtyřruční klavírní úpravě druhé rapsodie
17. listopadu 1878 premiéra *Slovanských rapsodií* D dur a g moll v Praze na Žofině (orch. *Královského zemského českého divadla*, dir. Dvořák)
22. listopadu 1878 Dvořák podepisuje firmě N. Simrock cesi na tři *Slovanské rapsodie* op. 45 včetně čtyřručních klavírních úprav
3. prosince 1878 dokončena partitura *Slovanské rapsodie* As dur
6. prosince 1878 Simrock v dopise děkuje Dvořákovi za „famózní rapsodie“
7. prosince 1878 Dvořák dokončuje čtyřruční klavírní úpravu třetí rapsodie
28. prosince 1878 Simrock píše Dvořákovi, že mu chybějí hlasy ke třetí rapsodii
8. ledna 1879 za všechny tři *Slovanské rapsodie* posílá Simrock Dvořákovi 1000 marek
26. ledna 1879 Dvořák v dopise Simrockovi navrhuje dílčí doplňky do tištěného vydání (metronomické údaje ve všech rapsodiích, zdvojené obsazení harfy v druhé a třetí rapsodii) a dále prosí o opsání hlasu trianglu z první rapsodie
1. února – 27. března 1879 Dvořákova korespondence s nakladatelstvím N. Simrock a Karlem Bendlem ohledně dedikace *Slovanských rapsodií* baronu Paulu von Dervies
18. března 1878 Balduin Dörffel avizuje Dvořákovi brzké odeslání korekturních obtahů partitur
8. dubna 1879 Dvořák v dopise Simrockovi doplňuje a upřesňuje tempové a metronomické údaje
květen 1879 vydány tři *Slovanské rapsodie* op. 45

- (inzerováno v prvním květnovém čísle
Signale für die musikalische Welt)
24. září 1879 premiéra *Slovanské rapsodie* As dur v Berlíně (*Königliche Kapelle*, dir. Wilhelm Taubert)
16. listopadu 1879 *Slovanská rapsodie* As dur provedena ve Vídni (*Wiener Philharmoniker*, dir. Hans Richter, Dvořák přítomen)
6. ledna 1880 *Slovanská rapsodie* g moll provedena v Brně (orch. *Filharmonického spolku Beseda brněnská*, dir. Antonín Dvořák)
19. února 1880 Dvořák žádá Simrocka o zaslání tištěných orchestrálních hlasů k druhé a třetí rapsodii
29. března 1880 česká premiéra *Slovanské rapsodie* As dur v Praze na Žofíně na benefičním koncertu ve prospěch výstavby Národního divadla (orch. Prozatímního divadla, dir. Antonín Dvořák)
20. března 1884 provedení *Slovanské rapsodie* g moll v St. James's Hall v Londýně (*Philharmonic Society of London*, dir. Antonín Dvořák)
13. března 1889 provedení *Slovanské rapsodie* g moll v Drážďanech (*Gewerbehausorchester*, dir. Antonín Dvořák)
11. března 1890 provedení *Slovanské rapsodie* D dur v Moskvě (orch. *Imperatorskoje Russkoje Muzykal'noje Obščestvo*, dir. Antonín Dvořák)
4. ledna 1896 *Slovanská rapsodie* As dur provedena v pražském Rudolfinu na zahajovacím koncertu *České filharmonie* sestaveném výhradně z Dvořákových děl (dir. Antonín Dvořák)
12. března 1898 *Slovanské rapsodie* D dur provedena v pražském Rudolfinu (*Česká filharmonie*, dir. Antonín Dvořák)

***Slovanská rapsodie* D dur op. 45,1 B 86**

Popis pramenů

SK

souvislá skica

uložení: CZ Pu, signatura: R 59 2153/I,II

2 samostatné listy (4 popsané strany), formát na výšku 26,3 : 35,2 cm, 24 osnov, ruční rastrování. Notový text, který je na prvních 11 osnovách (fol. 1^r) psán černým inkoustem a dále (fol. 1^r–2^v) obyčejnou tužkou, obsahuje četné jedno- a vícetaktové škrty. Ve srovnání s definitivní verzí kompozice končí zápis skici cca 20 taktů před závěrem. Skica, zaznamenaná střídavě na jedné či dvou osnovách, obsahuje tonální plán a harmonický průběh, poznámky k instrumentaci a ojediněle i tempové údaje. Na fol. 1^r je uveden název a datum zahájení skici: *Slovanská Rhapsodie*. 18^{13/2} 78, tamtéž na třetí osnově zdola poznamenáno: *Polka*.

A

autograf partitury

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/1523/1

32 samostatných listů (64 popsaných stran), formát na šířku 36 : 24,5 cm, 20 osnov, ruční rastrování. Dřívější vazba byla odstraněna, jednotlivé listy jsou ořezány.

První vrstva paginace (neúplná), která je zaznamenaná černým inkoustem (pravděpodobně rukou Dvořákovou) na vnějších horních rozích fol. 2^r–9^v a 10^v–20^r,

započítává i nenotovanou titulní stranu, nezapočítává však škrtnuté strany (fol. 12^r, 22^v, 24^v, 27^r, 30^v). Pokračuje na fol. 25^r–32^v, kde je ale zanesena obyčejnou tužkou. Druhá paginace, zaznamenaná rovněž obyčejnou tužkou (cizí rukou) na vnějších horních rozích, je pozdějšího data. Nezahrnuje titulní stranu autografu, ale započítává všechny notované strany včetně pěti stran škrtnutých. Na fol. 13^r–20^r není tato paginace zanesena, resp. nelze vyloučit, že byla odstraněna při pozdějším ořezu původně rozměrnějších listů. Počínaje čtvrtou stranou (fol. 2^v) jsou zcela dole vyznačeny zlomy stran v P. Jedná se o vrstvu zanesenou obyčejnou tužkou nepochybně při přípravě P v nakladatelství.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, psaný cizí rukou: *Anton Dvořák op. 45 № I / Rhapsodie I Partitur. / – Manuscript – / 1879.* (Obálka byla k A přidána pravděpodobně v nakladatelství N. Simrock.) Titulní strana psaná Dvořákovou rukou obsahuje text: *SLOVANSKÁ RHAPSODIE / pro velký orchestr / složil / ANTONÍN DVOŘÁK / Opus 45. Číslo I.* Datace na první notované straně (fol. 1^v): *zač. 18^{19/2} 78.* Poslední notovaná strana (fol. 32^v): *Dokončeno / dne 17. března / 1878. / Ant. Dvořák.*

Autografní notový zápis byl proveden černým inkoustem; v průběhu nebo krátce po dokončení zápisu provedl Dvořák rovněž černým inkoustem revizi (viz níže). Další Dvořákova vrstva je zanesena obyčejnou tužkou a obsahuje dodatečné poznámky a změny: jednotlivé noty a pauzy, artikulační a dynamická znaménka, tempové údaje, poznámky typu *Solo*

(t. 162, fol. 12^v), *coll Pikolo* (t. 227–228, fol. 16^r), *Triangl platí* (t. 409, fol. 27^v) a škrty. Modrou pastelkou jsou zaznamenána (taktéž rukou Dvořákovou) orientační písmena: A (t. 47), B (t. 81), C (t. 124), D (t. 158), E (t. 199), F (t. 263), IG (t. 290), H (t. 315), IH (t. 344), K (t. 368), L (t. 403), M (t. 460). Další vrstva zanesená modrou pastelkou je psána s největší pravděpodobností rukou lektora Simrockova nakladatelství Roberta Kellera.¹ Lektor opravil a doplnil frázovací, legatové a ligaturové obloučky, artikulační a dynamické značky, posuvky, pauzy a trámce. Na první notované straně (fol. 1^v) přepsal Dvořákem psané italské názvy nástrojů na názvy německé. Dále zaznamenal ve spodní části této strany plotnové číslo: 8077. Na třetí straně (fol. 2^r) nahoře připsal kurentem: *Nb: Alle Doppelnoten von gleichem Werth zusammenzustechen* a před dvěma osnovami příčných fléten: *zusammen zwei Flöten*. Na čtvrté straně (fol. 2^v) se nachází přepis: *Nb ½ Pause mit Punkt überall wo ↓ vorkommt! Ganze Pause ohne Punkt!* Poslední vrstva v A je psána oranžovou pastelkou a zahrnuje otazníky (t. 223, t. 263) a čísla čtyř taktů (u t. 419–422) v nejasných místech. Zřejmě byla do A zanesena v nakladatelství při přípravě P.

Na první notované straně (fol. 1^v) Dvořák původně

¹ Pro srovnání Kellerova rukopisu byly použity kopie dopisů Roberta Kellera adresované A. Dvořákovi (dopis psaný 26. května 1879, uložený v CZ Pnm-MAD pod inv. č. S 76/779, dopis psaný 25. července 1879, uložený v CZ Pnm-MAD pod inv. č. S 76/780 a dopis z 13. září 1881, uložený pod inv. č. S 76/782) a faksimile Kellerových korektur skladeb J. Brahmsa in: BOZARTH, G. S., *The Brahms-Keller Correspondence*, University of Nebraska Press, London 1996 (obrazové přílohy mezi s. 96–97).

předepsal černým inkoustem 6/4 takt a v závorce takt 2/4. Druhé taktové označení později vyškrabal a nahradil značkou pro alla breve, kterou do A zapsal obyčejnou tužkou. Mezi osnovy pro Gran Cassa + Piatti a pro Trgl doplnil černým inkoustem přípis: *auf zwei Schläge Halbe wie Viertel*, do něhož poté obyčejnou tužkou připsal ještě půlovou notu s tečkou (mezi slova *Schläge* a *Halbe*). Tento přípis Dvořák zaznamenal také dole pod systémem v podobě \downarrow = *wie Viertel*, a to rovněž obyčejnou tužkou. Oba přípisy jsou dodatečně škrtnuty modrou pastelkou (Keller ?).

Ještě před odesláním do nakladatelství podrobil Dvořák A revizi, při níž pozměnil rytmickou podobu druhého tématu. Úpravu provedl celkem na patnácti místech (v t. 162 ad., 168 ad., 174 ad., 180 ad., 199 ad., 212 ad., 218 ad., 263 ad., 269 ad., 303 ad., 309 ad., 368 ad., 374 ad., 378 ad. a 403 ad). Při vyškrabání původního notového zápisu přitom na některých místech opomenul zrušit původní dynamická a artikulační znaménka, patřící k předchozí vrstvě zápisu. Tam, kde k ponechanému dynamickému nebo artikulačnímu znaménku nebyla dopsána nová nota, nezpůsobila tato nedůslednost problém (např. t. 169 a 170: Ob I–II, fol. 13^r). Na jiných místech, kde byla původní osminová nota nahrazena notou čtvrtovou a kde přitom z původní vrstvy zůstala zachována původní artikulace (např. t. 168: Ob I–II, fol. 13^r nebo t. 199: Ob I, fol. 14^v), došlo ke kontaminaci dvou různých vrstev autografního zápisu.²

² Srov. KIBICOVÁ, T., *Zur Editionsproblematik der Slawischen Rhapsodien op. 45. Dvořáks Autorenrevison in der Slawischen Rhapsodie D-Dur op. 45,1* in: *The*

A obsahuje poměrně rozsáhlé autorské škrty provedené obyčejnou tužkou nebo modrou pastelkou, v některých případech jsou primární tužkové škrty modrou pastelkou ještě dodatečně zvýrazněny (Keller?). Kromě jednotlivých škrtnutých taktů (mezi t. 14–15, fol. 2^v, mezi t. 351–352, fol. 23^v, mezi t. 367–368, fol. 25^r) se jedná také o celkem 5 přeškrtnutých stran (fol. 12^r, 22^v, 24^v, 27^r a 30^v). Některé menší škrty týkající se konkrétního partu provedl Dvořák černým inkoustem (např. t. 218–220: VI II a t. 220–228: VI I, fol. 15^v a 16^r nebo t. 505: Cor I–II, fol. 32^v).

A neobsahuje žádné metronomické údaje, celkový počet taktů je 557, z nichž 47 taktů je škrtnutých. Definitivní počet taktů je 510. V A jsou zaneseny tři typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE, Muzeum české hudby NM.*

Ak4

autograf čtyřruční klavírní úpravy

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/1524/1

18 samostatných listů (35 popsaných stran), formát na výšku 25 : 32,5 cm, 12 osnov, ruční rastrování. Notový text, zaznamenaný černým inkoustem, obsahuje několik škrtnutí, a to většinou v rozsahu jednoho až dvou taktů (mezi t. 88–89, fol. 4^v, mezi t. 203–204, fol. 8^r, mezi t. 328–329, fol. 12^r a mezi t. 432–433,

Work of Antonín Dvořák (1841 – 1904). Aspects of Composition – Problems of Editing – Reception, Proceedings of the International Musicological Conference, Prague, 8. – 11. září, 2004, GABRIELOVÁ, J. (ed.) – KACHLÍK, J. (ed.), Prague 2007, s. 284–289.

fol. 15^v). Obyčejnou tužkou je na začátku skladby (fol. 1^v) doplněna v závorce značka pro *alla breve* a v t. 339–340 (fol. 22^r) *crescendo*. Další drobné doplňky, jako posuvky, frázovací obloučky a křížky v místech, která v tištěném vydání připadají na zlomy jednotlivých stran, jsou zaznamenány červeným inkoustem. Jedná se o vrstvu zanesenou nepochybně při přípravě Pk4. Černým inkoustem (zřejmě rukou Dvořákovou) je zanesena paginace, a to na vnějších horních rozích jednotlivých stran.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, psaný cizí rukou: *Anton Dvořák / op. 45. Rhapsodie I / Vierhändiger Clavierauszug. / Manuscript / 1879.* (Obálka byla k Ak4 přiložena pravděpodobně v nakladatelství N. Simrock.) Titulní strana (psaná rukou Dvořákovou): *Slavische / "Rhapsodie" Opus 45. Nro 1. / für grosses Orchester / componirt / von / Anton Dvořák / 4-händiger Clavierauszug vom Componisten.* První notovaná strana neobsahuje žádnou dataci, pouze tempový předpis: *Allegro con moto*. Poslední notovaná strana rovněž neobsahuje dataci, za posledním taktom je pouze přípis: *Fine*.

Nad první notovou osnovou (fol. 1^v) v Ak4 Dvořák zaznamenal černým inkoustem přípis: *auf zwei Schläge Halbe wie Viertel* mezi slovy *Schläge* a *Halbe* doplnil obyčejnou tužkou \downarrow a k taktovému označení v t. 1 (fol. 1^v) připsal značku pro *alla breve*. Černým inkoustem dále doplnil v t. 369 (fol. 13^v): *auf zwei Halbe* a v t. 79–80 (fol. 4^r), v t. 128 (fol. 6^r) a v t. 416–417 (fol. 15^r): *2mal*.

Skladatel provedl v Ak4 (stejně jako v A) rytmickou úpravu druhého tématu, a to v t. 162 ad., t. 168 ad., t. 174 ad. a

t. 180 ad.³ Při dalších uvedeních je druhé téma v Ak4 již zaznamenáno ve své definitivní rytmické podobě.

Ak4 neobsahuje žádné metronomické údaje, celkový počet taktů je na rozdíl od A 511, protože skladatel omylem zapsal dvakrát takt 252 (fol. 9^v).

Do Ak4 byla zaneseny dva typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE.*

L

Dvořákův dopis F. Simrockovi z 8. dubna 1879
uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/278
publikováno in: AD-CorrespDoc, sv. 1, s. 170

Bifolio (4 popsané strany), záznam proveden černým inkoustem. Na první straně: *Prag, 18 8/4 79.*

Citace z dopisu: „Die Tempi in den Rhap: wechseln häufig ab, so daß ist nicht wichtig überall das Tempo anzuzeigen. Es genügt also wohl, wenn man bloß am Anfang eines jeden Stückes die Metro: Bezeichnung angibt und zwar für die I. Rhapsodie Allegro con moto M. M. [půlová nota s tečkou] = 80 später 2/4 Tempo di Marcia, l'istesso Tempo [...]“

P

první tisk partitury (hlavní pramen předkládané edice)
uložení: CZ Pm, signatura: CZ Pfa No 52

³ Srov. pozn. č. 2.

další evidované exempláře: CZ Pnm-MAD S 226/981, 1 Vp 13050,
CZ Pk 4 D 150, CZ Pu 59 A 465/I, CZ Pm-MAD S 226/981,
D Lem PM 914/56a 1545

První tisk partitury vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8077, počet notových stran 63, formát na výšku 26 : 32 cm.

Titulní list: *Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von / ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / No. 1. Pr. Mk. 15_n. No. 2. Pr. Mk. 15_n. No. 3. Pr. Mk. 15_n. / Ent^d Stat. Hall. / Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK IN BERLIN. / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.* Na první notované straně je uveden název: *RHAPSODIE*. V P je obsažen jeden metronomický údaj: M. M. ♩ = 80 (t. 1). Celkový počet taktů 510.

U sledovaných exemplářů tištěné partitury jsou evidovány čtyři různé typy titulního listu (kompozice vyšla v nakladatelství N. Simrock nejméně ve třech dotiscích). Mladší výtisky pocházejí z doby po smrti F. Simrocka (20. 8. 1901), kdy nakladatelství začalo fungovat jako společnost s ručením omezeným.⁴ Vyjma titulní a první notované strany, na nichž byl doplněn nový název nakladatelství,⁵ nebyly do pozdějších dotisků zaneseny žádné změny, ani v nich nebyly opraveny tiskové chyby.

⁴ Srov. kapitolu *Slovanské rapsodie op. 45. Geneze díla a stav pramenné základny* v této práci, s. 63.

⁵ Na titulních stranách pozdějších dotisků je uvedeno: „N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN.“ Srov. v této práci Přílohy č. 9, II–IV, s. 173–175.

Jejich notový text je tedy zcela identický s notovým textem originálního vydání z roku 1879.

Pp

první tisk hlasů

uložení: *CZ Pfa*, signatura: No 52

další evidované exempláře: *CZ Pk 4 D 150*

První tisk hlasů vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8078, formát na výšku 26,5 : 33 cm. Hlasy obsahují název: *RHAPSODIE*. Jednotlivé hlasy: Picc, Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II (in A), Fg I–II, Cor I–II (in D), Cor III–IV (E), Tr I–II (in D), Trbn I–III, Timp, Pti, Gr Cassa, Trgl, Vl I–II, Va, Vc, Cb.

Pk4

první tisk čtyřruční klavírní úpravy

uložení: *CZ Pnm-MAD*, inventární číslo: S 226/982

další evidované exempláře: *CZ Pu 59 A 523*, *CZ Pk 3 D 4408/1*,
CZ Pk 3 D 11274, *CZ Bu Mus. 4-348.802/1*

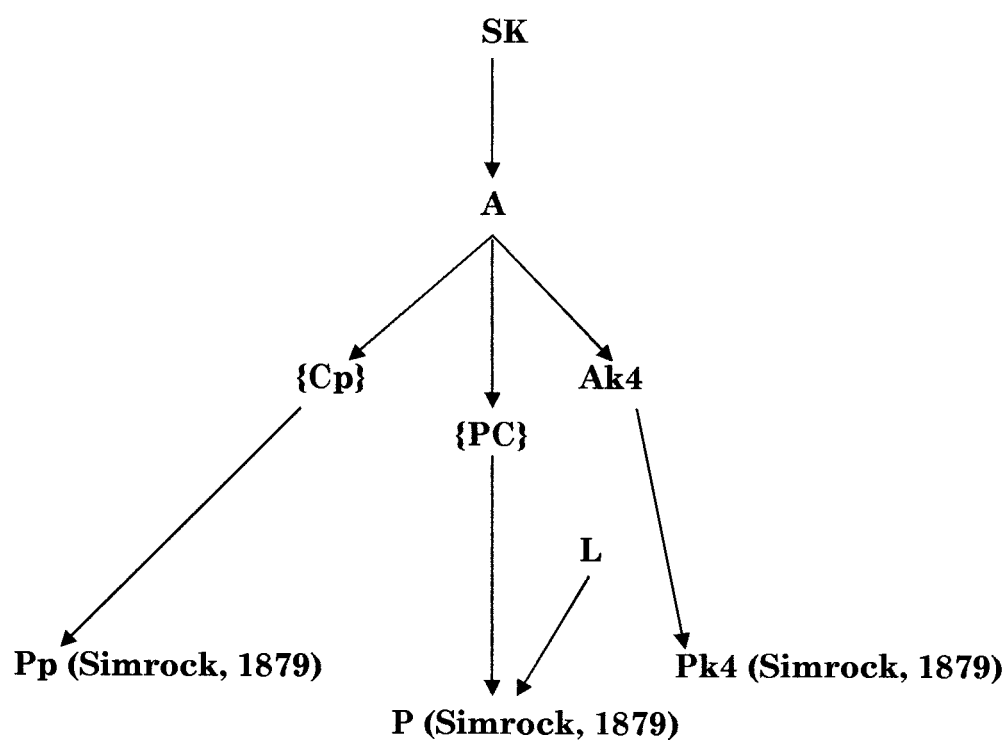
První tisk čtyřruční klavírní úpravy vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8079, počet notových stran 26, formát na výšku 26 : 32 cm.

Titulní list: *Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von / ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für Pianoforte zu vier Händen. / №. 1. Pr. Mk 4,50 №. 2. Pr. Mk 4,50*

*N°. 3. Pr. Mk 4,50 / Ent^d Stat. Hall. / Verlag und Eigenthum / von
/ N. SIMROCK IN BERLIN / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder,
Leipzig.*

V **Pk4** je obsažen jeden metronomický údaj: M. M. $\text{♩} = 80$ (t. 1). Celkový počet taktů 511 (srov. **Ak4**).

Stemma

Posouzení pramenů

Za hlavní pramen předkládaného kritického vydání byl zvolen první tisk partitury (**P**). Z dochované korespondence mezi Dvořákem a nakladatelstvím N. Simrock vyplývá, že

skladatel před vydáním díla obdržel korekturní obtah partitury, který měl u sebe po dobu nejméně dvou týdnů.⁶ Později dílo z tištěné partitury vícekrát veřejně dirigoval a není doloženo, že by vyjádřil k tištěné partituře výhrady. Díky pečlivé lektorské úpravě a autorské korektuře představuje P pramen vysoké kvality. Vyskytuje se v něm jen malé množství tiskových chyb (např. Va: t. 28, Cb: t. 40, Cor IV: t. 132, Cor I–II: t. 371, Picc: t. 385, Ob II: t. 423, Va: t. 508).

Autografní partitura (A) slouží jako pramen referenční, o nějž se předkládané vydání opírá především při řešení nedůsledností v oblasti dynamiky. Rovněž jsou podle A opraveny chyby týkající se notových délek a doplněny dynamické a přednesové, resp. tempové předpisy, které v P chybí z důvodu opomenutí či nedostatku místa.

Dalším referenčním pramenem je první tisk nástrojových hlasů (Pp), ve srovnání s A však představuje pramen menší závažnosti. Tištěné nástrojové hlasy byly v nakladatelství pravděpodobně připravovány ze samostatné tiskové předlohy, tj. z dnes nedochovaných rukopisných hlasů, z nichž byla *Slovanská rapsodie* D dur poprvé provedena. Z kolace Pp, A a P vyplývá, že

⁶ Zaslání korekturního obtahu partitury avizoval Dvořákovi zaměstnanec Simrockovy firmy Balduin Dörffel v dopise z 18. března 1879 slovy: „*in Kürze übersende ich Ihnen die Revision der Partituren zu der Serie 3 der Rhapsodien, ich darf wohl schon heute um alsdann baldige Rücksendung ersuchen*“. Srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokumenty*, sv. 5, s. 160. Dvořák odeslal tyto korekturní obtahy zpět do Berlína 7. dubna 1879, o čemž svědčí jeho dopis Simrockovi z následujícího dne; srov. KUNA, M. (ed.), *Antonín Dvořák. Korespondence a dokument*, sv. 1, s. 170 a dále srov. kapitolu *Analýza autografů* v této práci, s. 72.

Pp stojí blíže k P nežli k A. Na rozdíl od P však tištěné nástrojové hlasy podle dostupných zpráv neprošly autorskou korekturou.

Významným pomocným pramenem je Dvořákův dopis (L), potvrzující skutečnost, že metronomické údaje v P pocházejí od autora.

Souvislá skica (SK), autograf čtyřruční klavírní úpravy (Ak4) a její tisk (Pk4) představují prameny okrajové, k nimž předkládané kritické vydání nepřihlíží.

Slovanská rapsodie g moll op. 45,2 B 86

Popis pramenů

A

autograf partitury

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/1523/2

28 samostatných listů (56 popsaných stran), fol. 27 a 28 představují původně čtyři listy, které jsou slepeny k sobě. Formát na šířku 36 : 24,5 cm, 20 osnov, ruční rastrování. Dřívější vazba byla odstraněna a jednotlivé listy ořezány. A obsahuje paginaci psanou černým inkoustem (pravděpodobně rukou skladatele), a to vždy ve vnějších horních rozích jednotlivých stran. Paginovány jsou všechny strany, kromě strany poslední (fol. 28^v). Počínaje třetí stranou (fol. 2^r) jsou na dolních okrajích stránek vyznačovány zlomy stran podle P. Jedná se o vrstvu zanesenou obyčejnou tužkou nepochybně během přípravy P.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, nadepsaný cizí rukou: *Anton Dvořák op. 45 № II / Rhapsodie II*

Partitur / Manuscript / 1879. (Obálka byla k A přidána pravděpodobně v nakladatelství N. Simrock.) Autografní titulní stranu A neobsahuje. První notovaná strana (fol. 1^r): *Slovanská rhapsodie pro orchestr. Op: 45. Číslo 2. Ant. Dvořák 18^{26/8} 78.* Poslední notovaná strana (fol. 28^v): *V Praze dne 18. září 1878. / Fine.*

První vrstva Dvořákova notového zápisu, zaznamenaná černým inkoustem, obsahuje škrty a razury provedené během jejího zápisu nebo záhy po jeho dokončení. Na druhé straně (fol. 1^v) škrtnl Dvořák černým inkoustem poslední dva takty, k nimž bylo modrou pastelkou (zřejmě rukou lektora v Simrockově nakladatelství) připsáno: *Diese 2 Takte gelten!* Škrty a razury se nalézají v sekci smyčců mezi t. 328–335 (fol. 15^v) a jeden škrtnutý takt se nachází mezi t. 405–406 (fol. 18^v) před přelepem pěti taktů. Modrou pastelkou zanesl do A podle všech indicí sám skladatel orientační písmena: A (t. 29), B (t. 58), C (t. 105), D (t. 137), E (t. 182), F (t. 203), GĚ (t. 240), H (t. 292), I (t. 320), K (t. 360), L (t. 394), M (t. 422), N (t. 533), O (t. 582), P (t. 625), Q (t. 673). Rukou skladatele je v A dále zanesena vrstva psaná obyčejnou tužkou zahrnující především tempová označení (*ritard.* v t. 202, fol. 10^r, *Più mosso* v t. 291–292, fol. 13^v, *Tempo pmo* v t. 360–362, fol. 16^v, *Più mosso* v t. 394–395, fol. 18^r a *Meno mosso* v t. 533–536, fol. 23^r; poslední dva přípisy jsou poté škrtnuty modrou pastelkou). Další vrstva psaná modrou pastelkou patří s největší pravděpodobností lektorovi Simrockova nakladatelství Robertu Kellerovi. Ten opravil v notovém zápisu chyby, doplnil

obloučky, akcenty a dynamické značky a připojil vysvětlující poznámky pro notorytce. Na čtyřicáté straně (fol. 20^v) např. připsal: *überall fo: sempre dimin.* Kromě doplňků R. Kellera obsahuje A ještě několik poznámek psaných červeným inkoustem, které byly do A velmi pravděpodobně zaneseny rovněž v nakladatelství (např. *das erste Mal bleibt f, bei der Wiederholung kommt dimin.* [decrescendová vidlice přeškrtnutá modrou pastelkou] *p* v t. 342–345, fol. 16^r). Červeným inkoustem byly dále upřesněny tónové výšky tam, kde čtení autografu není jednoznačné, byl doplněn pokyn *arco* u smyčců (t. 33, fol. 2^r) nebo rozepsána, resp. upřesněna znění opakovacích znamének (t. 161–168, fol. 7^v).

A neobsahuje žádné metronomické údaje, celkový počet taktů 706, z nichž jeden takt je zrušen. Definitivní počet taktů je 705. V A jsou zaneseny tři typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE, Muzeum české hudby NM.*

A-exc

vyjmutý list z autografní partitury

uložení: CZ Pu, signatura: 59 R 2153/III

1 list (2 popsané strany) paginovaný číslem 37, vyňatý z A druhé *Slovanské rapsodie* g moll. **A-exc** obsahuje 11 taktů (t. 411–421, fol. 1^r). Tyto takty Dvořák v A nahradil hudebně identickým úsekem v nově řešené instrumentaci (s menším obsazením). Jedenáct vyňatých taktů je na **A-exc** zaznamenáno

černým inkoustem. Druhá strana (fol. 1^v) obsahuje původní řazení jednotlivých částí klavírního cyklu *Silhouety* op. 8, B 98 (zapsáno rovněž skladatelem).

Ck4

autorizovaný rukopis čtyřruční klavírní úpravy

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/1715

Klavírní úpravu vypracoval a zapsal Josef Zubatý.

14 samostatných listů (28 popsaných stran), formát na výšku 25 : 32,5 cm, 18 osnov, ruční rastrování. Paginace je zpočátku zanesena černým inkoustem, na druhé straně (fol. 1^v) zcela chybí, od čtvrté strany (fol. 2^v) je pak zaznamenána obyčejnou tužkou vždy na vnějších horních rozích jednotlivých stran.

Notový zápis, zaznamenaný černým inkoustem, obsahuje četné škrty v rozsahu 1–7 taktů. Antonín Dvořák do Ck4 dodatečně připsal černým inkoustem název skladby. Není vyloučeno, že do rukopisu zanesl také některé dynamické předpisy a artikulační znaménka, psaná černým inkoustem nebo obyčejnou tužkou (obyčejnou tužkou jsou doplněny též některé noty). Tuto případnou Dvořákovu vrstvu lze však v Ck4 obtížně identifikovat. Několik drobných doplňků je zaznamenáno červeným inkoustem: změna taktu v t. 41 (fol. 1^v), chybějící posuvky v t. 150 a t. 153 (fol. 4^r), škrtnutá dvojitá čára mezi t. 532–533 (fol. 11^v) a křížky, které vyznačují zlomy stran v Pk4. Ty byly do Ck4 zaneseny nepochybně v nakladatelství při přípravě Pk4.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, psaný

cizí rukou: Anton Dvořák / op. 45. *Rhapsodie II. / Vierhändiger Clavierauszug. / Manuscript. / 1879.* (Obálka byla k Ck4 přidána pravděpodobně v nakladatelství N. Simrock). Titulní stranu Ck4 neobsahuje. První notovaná strana (1^r): *Slavische Rhapsodie Opus 45. Nro. 2.* (psáno rukou Dvořákovou) / *Allegro ma non troppo* (psáno rukou Josefa Zubatého). Poslední notovaná strana (fol. 14^v) je bez připsu.

Ck4 neobsahuje žádné metronomické údaje, celkový počet taktů 705. V Ck4 jsou zaneseny dva typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE.*

L1

Dvořákův dopis F. Simrockovi z 26. ledna 1879

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/278

publikováno in: AD-CorrespDoc, sv. 1, s. 154–155

1 bifolio (3 popsané strany), záznam proveden černým inkoustem. Na první straně: *Prag, 18 26/1 79.*

Citace z dopisu: „Auch könnte man vor der Harfenstimme der II. und III Rhap: schreiben: „Wo möglich zweifach besetzt["].

L2

Dvořákův dopis F. Simrockovi z 8. dubna 1879

L2 = L v souboru pramenů k op. 45,1

Citace z dopisu: „Die Tempi in den Rhap: wechseln häufig ab, so daß ist nicht wichtig überall das Tempo anzuzeigen.

Es genügt also wohl, wenn man bloß am Anfang eines jeden Stückes die Metro: Bezeichnung angibt und zwar [...] für die zweite: G moll am Anfang: M. M. ♩ = 168 [...]“

P

první tisk partitury (hlavní pramen předkládané edice)

uložení: *CZ Pfa*, signatura: No 53

další evidované exempláře: *CZ Pnm-MAD S 226/981*,

CZ Pu 59 A 465/II, *CZ Pk 4 D 144*, *CZ Pm 2 Vp 13050*,

Wgm XIII 26525, *D Lem PM 914/56a 1546*

První tisk partitury vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8080, počet notových stran 71, formát na výšku 26 : 32 cm.

Titulní list: *Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von / ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / №. 1. Pr. Mk. 15_n. №. 2. Pr. Mk. 15_n. №. 3. Pr. Mk. 15_n. / Ent^d Stat. Hall. / Verlag u. Eigenthum / von / N.SIMROCK IN BERLIN. / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig. Na první notované straně je uveden název: *RHAPSODIE*. V P je obsažen jeden metronomický údaj: ♩ = 168 (t. 1). Celkový počet taktů 705.*

U sledovaných exemplářů tištěné partitury jsou evidovány čtyři různé typy titulního listu (kompozice vyšla v nakladatelství N. Simrock nejméně ve třech dotiscích). Mladší výtisky pocházejí z doby po smrti F. Simrocka (20. 8. 1901), kdy nakladatelství začalo fungovat jako společnost s ručením

omezeným. Vyjma titulní strany a první notované strany, na nichž byl doplněn nový název nakladatelství, nebyly do pozdějších dotisků zaneseny žádné změny, ani v nich nebyly opraveny tiskové chyby. Jejich notový text je tedy zcela identický s notovým textem originálního vydání z roku 1879.

Pp

první tisk hlasů

uložení: *CZ Pfa*, signatura: No 53

další evidované exempláře: *CZ Pk* 4 D 144

První tisk hlasů vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8081, formát na výšku 26,5 : 33 cm. Hlasy obsahují název: *RHAPSODIE*. Jednotlivé hlasy: Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II (in B), Fg I–II, Cor I–IV (F), Tr I–II (F), Trbn I–III, Arpa, Timp, Pti, Gr Cassa, Trgl, Vl I–II, Va, Vc, Cb.

Pk4

první tisk čtyřruční klavírní úpravy

uložení: *CZ Pu*, signatura: 59 A 523

další evidované exempláře: *CZ Pk* 3 D 4408/2, *CZ Pk* 3 D 11274, *CZ Bu* Mus. 4-348.802/2

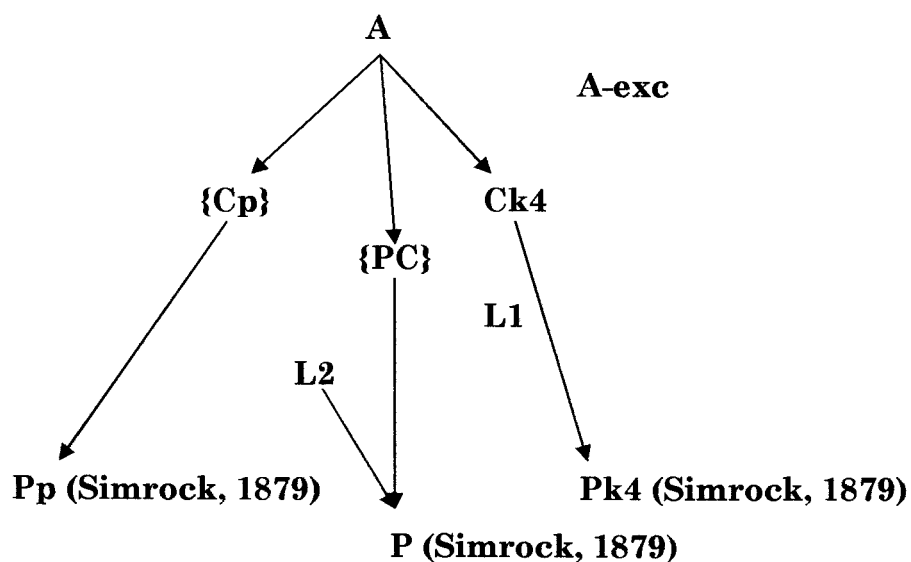
První tisk klavírního výtahu vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8082, počet notovaných stran je 26, formát na výšku 26 : 32 cm.

Titulní list: *Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses*

*Orchester / von / ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für
Pianoforte zu vier Händen. / №. 1. Pr. Mk. 4,50 №. 2. Pr. Mk. 4,50
№. 3. Pr. Mk. 4,50 / Ent^d Stat. Hall. / Verlag u. Eigenthum / von
/ N. SIMROCK IN BERLIN. / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder,
Leipzig.*

V Pk4 je obsažen jeden metronomický údaj: ♩ = 168
(t. 1). Celkový počet taktů 705.

Stemma

Posouzení pramenů

Za hlavní pramen předkládaného kritického vydání byl zvolen první tisk partitury (P). Z dochované korespondence mezi Dvořákem a nakladatelstvím N. Simrock vyplývá, že skladatel před vydáním obdržel korekturní obtah partitury, který

měl u sebe přibližně dva týdny. Dvořák skladbu později z tištěné partitury veřejně dirigoval a nejsou doloženy žádné zprávy o jeho výhradách k vydaným notám. **P** je pramenem vysoké kvality, v němž se nalézají jen velmi malé množství tiskových chyb (např. t. 229: VI, t. 255: Ob).

Autografní partitura (**A**) je pramenem referenčním, o nějž se předkládané vydání opírá především při řešení nejasností a nedůsledností v oblasti dynamiky a artikulace. Rovněž jsou podle **A** doplněny dynamické a přednesové, resp. tempové předpisy, které v **P** chybí z důvodu opomenutí či nedostatku místa.

Dalším referenčním pramenem jsou tištěné nástrojové hlasy (**Pp**), jejichž tiskovou předlohou byly pravděpodobně rukopisné hlasy, z nichž byla skladba premiérována. **Pp** obsahují pouze několik malých odchylek od **P** (např. Fl I–II: t. 53–57, Ob I: t. 334, Cl I: t. 402, Vl I: t. 457, Arpa: t. 603, Vl I: t. 682), avšak na rozdíl od **P** velmi pravděpodobně neprošly autorskou korekturou.

Významnými pomocnými prameny jsou dva Dvořákovy dopisy (**L1** a **L2**). Na základě Dvořákova vyjádření v **L1** byla do hlavního notového textu našeho vydání doplněna poznámka o obsazení harfy a v **L2** je potvrzena skutečnost, že metronomické údaje v **P** pocházejí od autora.

Rukopis čtyřruční klavírní úpravy (**Ck4**) a její první tisk (**Pk4**) představují prameny okrajové, k nimž předkládané kritické vydání nepřihlíží.

Slovanská rapsodie As dur op. 45,3 B 86

Popis pramenů

SK

souvislá skica

uložení: *CZ Pu*, signatura: 59 R 2153/IV

1 list (2 popsané strany), formát na výšku 25,8 : 36,4 cm, 20 osnov, ruční rastrování. Záznam, provedený černým inkoustem střídavě na jedné nebo dvou osnovách, obsahuje četné škrty (i celé přeškrtnuté řádky). V zápisu je zaznamenán harmonický (modulační) průběh, poznámky k instrumentaci a ojediněle též tempové údaje. Na první notované straně, kde je zaznamenáno: *pokrač. rapsodie 3.*, začíná notový zápis od 252. taktu skladby. Poslední notovaná strana: *Dokončeno 18^{22/9} 78. Antonín Dvořák.*

A

autograf partitury

uložení: *CZ Pnm-MAD*, inventární číslo: S 76/1523/3

28 samostatných listů (55 popsaných stran), formát na šířku 32 : 25,5 cm, 20 osnov, ruční rastrování. Dřívější vazba byla odstraněna, jednotlivé listy jsou ořezány. Paginace (psaná pravděpodobně rukou Dvořákovou) je zaznamenána černým inkoustem na vnějších horních rozích jednotlivých stran. Na některých stranách se příslušné číslo nenalézá, což bylo zřejmě způsobeno pozdějším oříznutím listů. První vrstva paginace nezapočítává titulní stranu (fol. 1^r). Druhá vrstva paginace,

zaznamenaná obyčejnou tužkou (cizí rukou) rovněž ve vnějších horních rozích, je pravděpodobně pozdějšího data. Ani tato čísla se nenalézají na všech stranách, pravděpodobně ze stejného důvodu, jako je tomu u první vrstvy paginace. Druhá paginace započítává i nenotovanou titulní stranu. Od osmé strany (fol. 4^v) jsou v A vyznačeny zlomy stran v P, avšak ne všechny z nich jsou zřetelné. Jedná se o vrstvu zanesenou obyčejnou tužkou nepochybně při přípravě P.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, psaný cizí rukou: *Anton Dvořák op. 45 N° 3 / Rhapsodie III Partitur / Manuscript / 1879*. (Obálka byla k A přidána pravděpodobně v nakladatelství N. Simrock.) Titulní list (psaný rukou Dvořákovou): "*Slavische Rhapsodie*" Opus 45. Nro 3. / für grosses Orchester / "*Slovanská Rhapsodie*" Číslo III Opus 45. / (As dur) / pro velký orchestr / von složil / Antonín Dvořák. První notovaná strana (fol. 1^v): zač. instrument: 18^{22/9} 78. Poslední notovaná strana (fol. 28^r): 18^{3/12} 78.

Autografní notový zápis, zaznamenaný černým inkoustem, obsahuje škrty a razury provedené v průběhu zápisu nebo těsně po jeho dokončení. Jedná se o dva škrtnuté takty mezi t. 151–152 (fol. 9^r) a mezi t. 556–557 (fol. 27^v a dále o několik drobných škrťů v partech jednotlivých nástrojů (např. Cor I–II: t. 395–396, fol. 20^r). Černým inkoustem Dvořák dále zanesl zčásti orientační písmena: A (t. 67) a B (t. 143). Ostatní orientační písmena zanesl Dvořák modrou pastelkou: C (t. 185), D (t. 254), E (t. 287), F (t. 315), I (t. 373), J (t. 400), H (t. 452), K (t. 492), L

(t. 515). Modrou pastelkou zanesl skladatel do A také některé další přípisy, jako tempová a přednesová označení či údaje týkající se nástrojového ladění. Obyčejnou tužkou Dvořák doplnil některá tempová a dynamická označení a vyznačil drobné škrty. Další vrstva, zaznamenaná modrou pastelkou, pochází velmi pravděpodobně od nakladatelského lektora Roberta Kellera, který v A opravil chyby a doplnil či upravil posuvky, obloučky, akcenty a dynamická znaménka. Červeným inkoustem bylo (cizí rukou) nepochybně také v nakladatelství doplněno několik dynamických znamének a škrtnuty některé nadbytečné přípisy (např. *Tutti* v t. 108 na fol. 7^r a nadbytečné posuvky).

A neobsahuje žádné metronomické údaje, celkový počet taktů je 570, z nichž 2 takty jsou škrtnuty. Definitivní počet taktů je 568. V A jsou zaneseny tři typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE, Muzeum české hudby NM.*

Ak4

autograf čtyřruční klavírní úpravy

uložení: CZ Pnm-MAD, inventární číslo: S 76/1524/2

17 samostatných listů (34 popsaných stran), formát na výšku 25 : 33 cm, 12 osnov, ruční rastrování. Paginace (psaná pravděpodobně Dvořákovou rukou) je zaznamenána černým inkoustem vždy ve vnějších horních rozích jednotlivých stran. Notový text, zaznamenaný černým inkoustem, obsahuje škrty a drobné razury provedené v průběhu zápisu. Škrty mají rozsah 1–4

taktů (mezi t. 337–338, fol. 10^r, mezi t. 454–455, fol. 14^r, mezi t. 530–531, fol. 17^r). Dále je např. v t. 213–218 (fol. 7^r) a v t. 260 (fol. 8^r) obyčejnou tužkou doplněn notový záznam a takty 537 a 538 (fol. 17^r) jsou opatřeny poznámkou: *wieder 6 mal gespielt*. Obyčejnou tužkou je rovněž škrtnut jeden takt (mezi t. 554–555, fol. 17^r). Modrou pastelkou jsou např. na fol. 15^r doplněny některé dynamické vidlice a nad t. 494 (fol. 15^v) je upřesněno čtení Pfte I ↑. Červeným inkoustem jsou v Ak4 vyznačeny křížky v místech zlomů stran podle Pk4. Tato vrstva byla do Ak4 evidentně doplněna v nakladatelství při přípravě Pk4.

Pramen obsahuje obálku, resp. jeden její list, psaný cizí rukou: *Anton Dvořák / op. 45. Rhapsodie III / Vierhändiger Clavierauszug / Manuscript / 1879*. (Obálka byla k Ak4 přiložena pravděpodobně v nakladatelství.) Autografní titulní stranu Ak4 neobsahuje. První notovaná strana: *Slavische Rhapsodie für grosses Orkestr Op. 45. Nro3. / 4-händig: Clavierauszug*. Poslední notovaná strana: *18 ⁷/₁₂ 78. Ant.: Dvořák*.

V Ak4 jsou obsaženy tři metronomické údaje: M. M. [?] = 60 (t. 1), M. M. ♩ = 140 (t. 41), M. M. ♩. = 60 (t. 371) (poslední uvedený údaj A ani P neobsahují). Celkový počet taktů je 566, protože mezi takty 60 a 61 (fol. 3^v) skladatel oproti A dva takty vynechal.

V Ak4 jsou zaneseny dva typy razítek: *Státní konzervatoř hudby v Praze, HUDEBNÍ ODD. NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE*.

L1

Dvořákův dopis F. Simrockovi z 26. ledna 1879

Srov. L1 v souboru pramenů k op. 45,2

Citace z dopisu: „Auch könnte man vor der Harfenstimme der II. und III Rhap: schreiben: „Wo möglich zweifach besetzt["].

L2

Dvořákův dopis F. Simrockovi z 8. dubna 1879

L2 = L v souboru pramenů k op. 45,1

Citace z dopisu: „Die Tempi in den Rhap: wechseln häufig ab, so daß ist nicht wichtig überall das Tempo anzuzeigen. Es genügt also wohl, wenn man bloß am Anfang eines jeden Stückes die Metro: Bezeichnung angibt und zwar [...] III As dur am Anfang: 9/8 = ♩. 80 = später 2/4 Allegro ♩ : 140.“

P

první tisk partitury (hlavní pramen předkládaného vydání)

uložení: CZ Pfa, signatura: No 54

další evidované exempláře: CZ Pnm-MAD S 226/981,

CZ Pk 4 D 777, CZ Pu 59 A 465/III, CZ Pm 3 Vp 13050,

D Lem PM 914/56a 1547

První tisk partitury vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8083, počet notovaných stran 63, formát na výšku 26 : 32 cm. Titulní list: *Dem Baron / HERRN*

PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von / ANTON DVORŽÁK. / OP. 45. / PARTITUR. / №. 1. Pr. Mk. 15_n. №. 2. Pr. Mk. 15_n. №. 3. Pr. Mk. 15_n. / Ent^d Stat. Hall. / Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK IN BERLIN. / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig. Na první notované straně je uveden název: RHAPSODIE. V P jsou obsaženy dva metronomické údaje: M. M. ♩ = 80 (t. 1), M. M. ♩ = 140 (t. 41). Celkový počet taktů 568.

U sledovaných exemplářů tištěné partitury jsou evidovány čtyři různé typy titulního listu (kompozice vyšla v nakladatelství N. Simrock nejméně ve třech dotiscích). Mladší výtisky pocházejí z doby po smrti F. Simrocka (20. 8. 1901), kdy nakladatelství začalo fungovat jako společnost s ručením omezeným. Vyjma titulní strany a první notované strany, na nichž byl doplněn nový název nakladatelství, nebyly do pozdějších dotisků zaneseny žádné změny, ani v nich nebyly opraveny tiskové chyby. Jejich notový text je tedy zcela identický s notovým textem originálního vydání z roku 1879.

Pp

první tisk hlasů

uložení: CZ Pfa, signatura: No 54

další evidované exempláře: CZ Pk 4 D 777 (chybí part Fl I)

První tisk hlasů vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8084, formát na výšku 26,5 : 33 cm. Hlasy obsahují název: *RHAPSODIE*. Jednotlivé hlasy:

F1 I–II, Ob I–II, Cl I–II (in B), Fg I–II, Cor I–II (F), Cor III–VI (in Es), Tr I–II (F), Trbn I–III, Arpa, Timp, Pti, Gr Cassa, Trgl, Vl I–II, Va, Vc, Cb.

Pk4

první tisk čtyřruční klavírní úpravy

uložení: CZ Pk, signatura: 3 D 13015

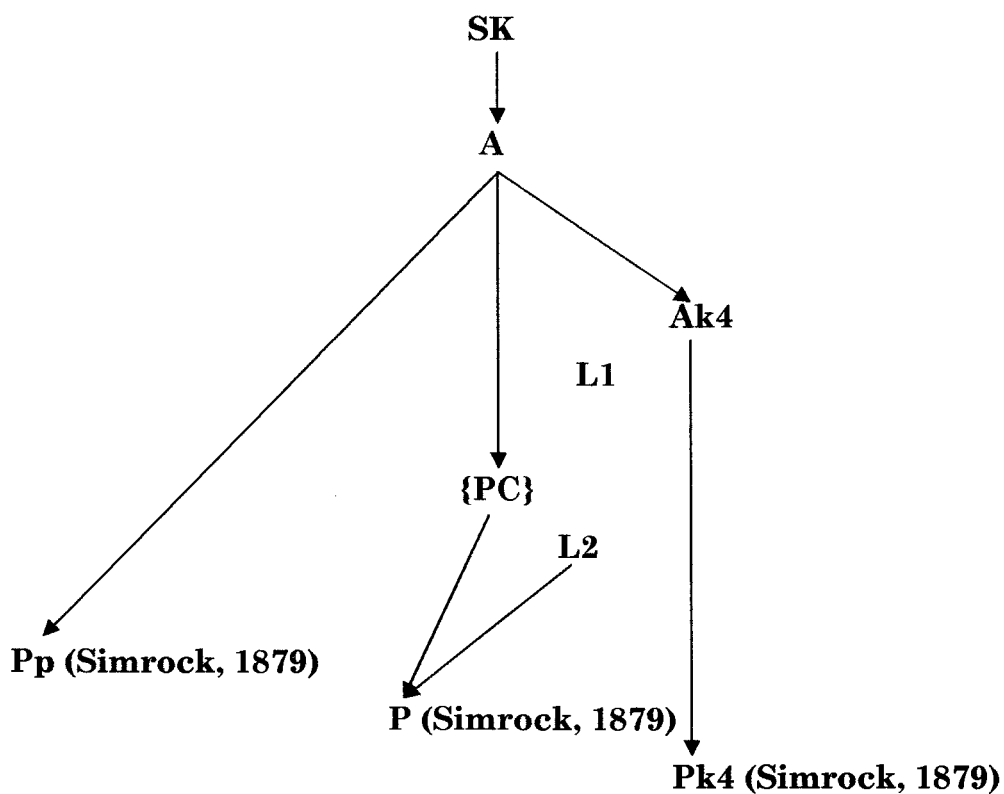
další evidované exempláře: CZ Pk 3 D 25043, CZ Pk 3 D 4408/3, CZ Pk 3 D 11274, CZ Pu 59 A 523, CZ Bu Mus. 4-348.802/3

První tisk čtyřruční klavírní úpravy vyšel v nakladatelství N. Simrock v Berlíně v květnu 1879, číslo ploten 8085, počet notovaných stran 26, formát na výšku 26 : 32 cm.

Titulní list: *Dem Baron / HERRN PAUL VON DERVIES / zugeeignet. / Slavische / Rhapsodien / für / grosses Orchester / von / ANTON DVOŘÁK. / OP. 45. / Clavierauszug für Pianoforte zu vier Händen. / №. 1. Pr. Mk.4,50 №. 2. Pr. Mk.4,50 №. 3. Pr. Mk.4,50 / Ent^d Stat. Hall. / Verlag u. Eigenthum / von / N. SIMROCK IN BERLIN. / 1879. / Lith. Anst. v. C. G. Röder, Leipzig.*

V Pk4 jsou obsaženy tři metronomické údaje: M. M. ♩ = 80 (t. 1), M. M. ♩ = 140 (t. 41), M. M. ♩ = 60 (t. 371, tento údaj A ani P neobsahují). Počet taktů 566 (srov. Ak4).

Stemma

Posouzení pramenů

Za hlavní pramen předkládaného kritického vydání byl zvolen první tisk partitury (P). Z korespondence mezi Dvořákem a nakladatelstvím N. Simrock vyplývá, že skladatel před vydáním díla obdržel korekturní obtah partitury, který u sebe měl asi dva týdny. Později z tohoto tisku Dvořák skladbu vícekrát veřejně dirigoval a není známo, že by vyjádřil s tištěnou partiturou nespokojenost. P je pramenem vysoké kvality; v němž se nalézají jen relativně malé množství tiskových chyb (např. Arpa: t. 5, 31, 34, Fl II: t. 40, 41, VI I: t. 173, Va: t. 247, 378, 476, Ob II: t. 308, 523,

Fl I–II: t. 315, Fg I–II: t. 388, Cb: t. 495).

Jako pramen referenční byla použita autografní partitura (A), která sloužila v nakladatelství N. Simrock jako tisková předloha. V předkládaném kritickém vydání se k A přihlíželo zejména při řešení problémů s chybějícími či nevhodně umístěnými dynamickými a artikulačními znaménky, ev. slovními pokyny. Dále byly podle A opraveny některé chybné notové výšky a délky.

Jako referenční pramen sloužily tištěné nástrojové hlasy (Pp), které byly pravděpodobně pořízeny podle stejné tiskové předlohy jako P (tzn. podle A). Pp vykazují drobné odchylky od A i od P, jež se týkají zejména umístění dynamických znamének. Pp (na rozdíl od P) velmi pravděpodobně neprošly autorskou korekturou.

Významnými pomocnými prameny jsou Dvořákovy dopisy (L1 a L2). Potvrzují skutečnost, že poznámka o obsazení harfy a metronomické údaje v P pocházejí od autora.

Souvislá skica (SK), autografní čtyřruční klavírní úprava (Ak4) a první tisk čtyřruční klavírní úpravy (Pk4) představují prameny okrajové, k nimž předkládané kritické vydání nepřihlíží.

Revizní zpráva

Obecné poznámky

Hlavní notový text předkládané edice se řídí přednostně čtením hlavního pramene, tj. originálního Simrockova tisku partitur *Slovanských rapsodií* op. 45 (P). Všechny případy, v nichž hudební text předkládané edice (Ed) přejímá čtení referenčních pramenů, tzn. autografních partitur (A) a/nebo tištěných nástrojových hlasů (Pp), jsou zaznamenány v revizní zprávě. Editorские zásahy a doplňky jsou v hlavním notovém textu Ed vyznačeny buď v hranatých závorkách nebo přerušovanými čarami. Zjevné chyby a omyly jako chybné notové výšky, chybějící klíče, posuvky a tečky za notami, jsou korigovány bez vyznačení a jsou zmíněny v revizní zprávě. Bez vyznačení v notovém textu a bez komentáře v revizní zprávě jsou v Ed doplněny a/nebo korigovány artikulační značky u druhého ze dvou nástrojů zaznamenaných na společné osnově, hrají-li oba nástroje v daném místě unisono.

Horní číselný index v sloupci „takt“ revizní zprávy udává lokaci not v rámci taktu. Přitom nezapočítáváme pauzy a ozdobné noty, pokud nejsou komentovanými znaky. Při komentování jednoho ze dvou nástrojů zaznamenaných na společné osnově jsou při lokaci započítávány notové znaky obou nástrojů. Revizní zpráva zmiňuje kromě komentářů ke změnám v P také výrazné odchylky A od P, jelikož A stojí v hierarchii referenčních pramenů výše než tištěné nástrojové hlasy. Pokud není uvedeno jinak, jsou komentované znaky v A zapsány černým inkoustem.

Z důvodu jednoznačného vyjádření jsou v poznámkách revizní zprávy graficky zobrazeny pouze vodorovné (>) a ostré akcenty neboli tzv. stříšky (^) a posuvky, tj. odrážky (h), béčka (b) a křížky (#). Ostatní artikulační a dynamická znaménka (např. obloučky, stacc. tečky, tenutové a kolmé čárky a dynamické vidlice) a další znaky (např. rytmická hodnota noty) jsou vypisovány slovně. V poznámkách použité znaménko plus (+) vyjadřuje, že dva znaky se v pramenu nalézají vertikálně pod sebou. V poznámkách použitá krátká pomlčka (–) vyjadřuje, že znaky v pramenu po sobě následují.

Jednotlivé poznámky

Slovanská rapsodie op. 45,1

takt	hlas	pramen	poznámka
10 ² –11 ⁴	Fl II, Ob II	P	bez legatového obloučku
	Fl II	A	10 ¹ –11 ⁴ legatový oblouček
12 ¹ –13 ²	Cl II	P, A	bez legatového obloučku
14 ¹	Cor III–IV	A	p + ^
16 ^{1–2}	Fg I	P, Pp	legatový oblouček; Ed se řídí zněním Fg I 9 ² –10 ¹
16 ² –17 ⁴	Fl II, Ob II	P, A	bez legatového obloučku
18 ¹ –19 ¹	Cl I–II	A	18 ¹ –19 ² legatový oblouček (modrou pastelkou)
20 ^{1–2}	Fg I–II	P, Pp	19 ³ –20 ² decrescendová vidlice
22 ^{1–2}	Fg I–II	A	bez decrescendové vidlice
23 ^{3–4}	Cl II	P, A	bez legatového obloučku
24 ¹	Va	A	fp + ^
27 ^{2–3}	Cl I	A	bez legatového obloučku
28 ¹	Cor III–IV	A	pp
	Va, Vc	A	bez p
28 ²	Va	P	nota čtvrtová
30 ^{4–5}	Ob I–II	A	30 ³ –31 ¹ crescendová vidlice
33 ¹	Fl I–II	A	bez p
	Va	P	bez p
		A	pp (modrou pastelkou)
33 ^{2,3,4}	Fg II, Va	A	tenutové čárky
33 ² –34 ²	Va	A	bez legatového obloučku
34 ^{2,3,4}	Fg II, Va	A	tenutové čárky
35 ¹	Ob I–II, Cl I–II,		
	Fg I–II	A	bez pp
38 ^{1–2}	Cl I–II	A	crescendová vidlice
41 ¹	Cl I–II	A	pp
	Cor IV	A	>, bez pp
43 ⁷	VI I	A, Pp	pp

47 ¹	Cl I–II	A	<i>mp</i> (modrou pastelkou)
47 ^{2,3,4}	Cl I–II	A	bez tenutových čárek
48 ^{1–4}	Cl I–II	A	48 ^{1–2} crescendová vidlice
48 ^{2–49⁴}	Cl II	P, A	bez legatového obloučku
49 ^{1–4}	Cl I–II	A	decrescendová vidlice 48 ^{3–4}
49 ^{1,2}	Vc	A	nota půlová
50 ¹	Vc, Cb	A	nota půlová
50 ^{1–51¹}	Cl I–II	A	pod 50 ² crescendová vidlice (modrou pastelkou)
51 ¹	Vc, Cb	A	nota půlová
52 ¹	Vc, Cb	A	nota půlová
53 ^{2,3,4}	Cl I–II	A	bez tenutových čárek
54 ^{1–4}	Cor II	A	bez crescendové vidlice
55 ^{1–4}	Cor II	A	bez decrescendové vidlice
57 ¹	Fl I	A	bez <i>p</i>
57 ^{1–2}	Fg I–II	A	bez legatového obloučku
59 ^{1–3}	Ob II, Cl I–II	A	bez crescendové vidlice
59 ^{4–5}	Ob II, Cl I–II	A	bez decrescendové vidlice
59 ¹	Cor I–II	P, Pp	bez <i>p</i>
60 ^{1–2}	Cl II	P, A	bez legatového obloučku
61 ^{2–3}	Ob II, Fg I–II, Cor III–IV	A	bez crescendové vidlice
62 ^{1–2}	Ob II, Fg I–II, Cor III–IV, Vl II	A	bez decrescendové vidlice
63 ^{1–5}	Cl I–II	A	bez legatového obloučku
64 ^{1–2}	Fg I–II	A	bez legatového obloučku
65 ^{2–3}	Cl II, Fg I	A	bez legatových obloučků
67 ^{2–5}	Cl I	A	crescendová vidlice
68 ^{1–3}	Cl I	A	decrescendová vidlice
69 ^{4–5}	Fl I, Cor II	A	bez <i>dim.</i>
71 ¹	Ob II	A	bez <i>pp</i>
	Cl I–II	P, A	bez <i>pp</i>
73 ¹	Fl II	A	<i>p</i> (modrou pastelkou)
73 ^{1–74¹}	Ob I–II	A	bez ligaturových obloučků

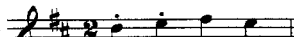
75 ¹	Trgl	A	bez <i>dim.</i>
77 ⁴	Ob I	A	pp
77 ²	Fg I	P, A	bez #
77 ²	Fg I–II, Vc	A	pp
79 ³	Ob I	A	pp
79 ¹	Va, Vc	A	bez <i>dim.</i>
79 ¹ –80 ²	Vc	A	decrescendová vidlice
81 ¹	Cb	A	bez p
84 ¹ –85 ¹	Fl I–II, Ob I–II, Fg I–II	A	crescendová vidlice
89 ¹	Pti, Gr Cassa	A	ff
89 ^{2,3,4}	Picc, Ob I, Cor I	A	bez >
	Tr I	A	^
90 ^{1,2}	Trbn II	P, A	bez >
90 ²	Vc, Cb	A	bez >
92 ^{2,3,4}	Fg I–II	A	> (modrou pastelkou)
	Cor III–IV	A	bez ^
92 ^{1,2}	Tr I–II, VI II, Va	A	bez >
93 ^{1,2}	Picc, Fl I–II, Ob I–II, Cor I–II, Tr I–II, VI I–II, Va	A	bez >
92 ¹	VI I	A	bez >
93 ^{2,3,4}	Fg I	A	> (modrou pastelkou)
95 ^{2,3,4}	Picc, Ob I, Cor I	A	bez >
	Tr I	A	^
96 ^{1,2}	Trbn I–III	A	^
96 ¹	Vc, Cb	A	^
97 ^{1,2}	Tr I–II	A	>
97 ^{2,3,4}	Vc, Cb	A	^
98 ¹	Tr I–II	A	>
98 ^{1–2}	Vc, Cb	A	bez ligaturových obloučků
99 ^{2,3,4}	Cor III–IV	A	^ (modrou pastelkou)
100 ^{2,3,4}	Cor I–II	A	^
101 ^{2,3,4}	Cor I–IV	A	^

102 ¹⁻²	Vc, Cb	A	bez legatových obloučků
103 ¹	Picc, Fl I	A	ff
104 ^{2,3,4}	Fg I–II, Trbn I–III	A	bez ^
107 ²⁻⁴	Vc, Cb	A	crescendová vidlice
111 ^{1,2}	Trbn III	A	^
111 ^{2,3,4}	Vc	A	stacc. tečky
114 ²⁻³	Ob II	A	bez legatového obloučku
116 ¹	Ob I–II	A	p
118 ¹	Cor I–II, Gr Cassa	A	bez pp
132 ¹	Cor IV	P, A, Pp	bez <i>b</i>
138 ¹	Fg I, Cor I–II	A	bez <i>espressivo</i>
	Vc	P, A	bez p
138 ²⁻⁵	Fg I, Cor I–II	A	crescendová vidlice
138 ⁴⁻⁵	Vc	A	<i>cresc.</i>
139 ² –140 ²	Fg I, Cor I–II	A	bez crescendové vidlice
143 ¹ –148 ⁴	VI I	A	stacc. tečky
144 ⁴ –145 ¹	Cor I–IV	A	bez decrescendové vidlice
145 ² –146 ¹	Ob I–II, Cl I–II	A	bez decrescendové vidlice
146 ²	Cl I	A	p
147 ⁴	Cor IV	P	bez pp
150 ²	Cl I–II	A	pp
150 ⁷	VI I	A	pp
150 ¹	Vc	A	<i>dim.</i>
151 ² –153 ⁶	Tr I–II	A	<i>dim.</i> + decrescendová vidlice
158 ¹	Cor III–IV	A	pp
163 ⁴	Cl I	A	>
164 ³ –165 ¹	Cl I–II, Cor III–IV	A	crescendová vidlice
165 ⁴	Cl I–II, Cor III–IV	A	decrescendová vidlice
166 ^{4,5}	Cl I–II	A	kolmé čárky
169 ¹ –170 ³	nad Ob I–II	A	crescendová vidlice (obyčejnou tužkou)
171 ¹ –172 ¹	nad Ob I–II	A	decrescendová vidlice (obyčejnou tužkou)
172 ¹⁻⁴	Ob I–II	A	<i>dim.</i>

174 ¹⁻²	Vc	A	crescendová vidlice
176 ¹⁻¹⁷⁷ ¹	Cor I	A	bez ligaturového obloučku
177 ¹⁻²	Cor I	A	bez legatového obloučku
177 ^{1,2,3,4}	VI II	A	kolmé čárky
178 ¹⁻²	Cor I	A	bez legatového obloučku
180 ¹	Ob I-II	A	<i>f</i>
	Trbn I-II	A	<i>ff</i>
	Timp, Pti,		
	Gr Cassa	A	bez <i>f</i>
182 ¹⁻¹⁸³ ¹	Vc	A	bez ligaturového obloučku
188 ^{2,3}	Fg I-II	P, A	bez stacc. teček
190 ²	Fl I-II, Ob I-II,		
	Fg I-II, Cor I-II	A	bez <i>p</i>
197 ²⁻¹⁹⁸ ²	Fg I-II	A	crescendová vidlice
198 ^{3,4}	Ob I-II	A	bez stacc. teček
198 ¹	Cor I-II	A	bez <i>pp</i>
198 ²⁻³	Vc	A	<i>pp</i>
199 ²	Fg I	A	bez >
200 ²	Fg I	A	bez >
203 ³ , 205 ³ , 207 ³	Ob I	A	>
203 ³	VI I, Va	A	>
204 ¹	Cl I-II	A	>, bez <i>p</i>
205 ³	Va	A	>
206 ³⁻²⁰⁷ ³	Ob I	A	crescendová vidlice
206 ¹	Cor III-IV	A	>
207 ⁴⁻²⁰⁸ ²	Ob I, Fg I-II	A	crescendová vidlice
207 ³ , 208 ³	Vc	A	>
209 ¹	Cor I-II	A	bez ^
211 ⁴⁻⁹	Fl II	A	crescendová vidlice
212 ³ , 213 ⁵ , 214 ^{4,5} ,			
215 ^{1,2,3,4} , 218 ³ ,			
219 ⁵ , 220 ⁵	Timp	A	nota <i>F</i>
220 ³	Tr I	P, A	bez <i>fz</i>
229 ¹	VI I	A	<i>fp</i>

	VI II, Va, Vc, Cb	A	<i>p</i>
232 ¹	VI I–II, Va	A	<i>p</i>
233 ¹	VI I, Va, Vc, Cb	A	<i>dim.</i> , bez <i>p</i>
246 ¹	Ob I	A	<i>pp</i>
263 ¹	Fg I	A	bez <i>espressivo</i>
265 ²	Cor I–II	A	<i>cresc.</i>
266 ^{1–4}	Fg I	A	bez crescendové vidlice
266 ¹ –267 ¹	Cor I	A	bez legatového obloučku
267 ^{2–8}	Fg I, Cor I–II, VI I–II, Va, Vc	A	bez decrescendová vidlice
268 ^{3–4}	Cl I	A	crescendová vidlice
271 ^{1–5}	Fl I–II		
	Cl I–II	P, Pp	bez crescendové vidlice
271 ^{1–4}	Ob I–II	P, Pp	bez crescendové vidlice
271 ¹ –272 ¹	Cor I	P	bez crescendové vidlice
272 ^{5–8}	Cl I–II	P	bez decrescendové vidlice
273 ^{1–2}	Cor I	P	bez decrescendové vidlice
274 ^{1–2}	Fl I, Ob I	A	bez legatového obloučku
285 ²	Archi	A	<i>cresc.</i>
286 ² –287 ⁴	Fg I–II, Cor I–II	A	bez crescendové vidlice
288 ¹	legni, ottoni	A	bez <i>f</i>
287 ⁴ –288 ¹	Fl II, Ob II	P	bez legatového obloučku
288 ² –289 ⁴	Ob I–II, Fg I–II, Vc, Cb	A	bez crescendové vidlice
290 ^{1,2,3}	Fl I–II	P	bez ^
		Pp	>
		A	<i>coll VI I</i>
293 ^{1,2}	Ob II	Pp	>
293 ^{1–4}	VI II	P	bez legatového obloučku
298 ^{3–4}	Fl II	A	legatový oblouček
		Pp	298 ^{2–3} legatový oblouček
298 ^{2,3}	Cl II	P	bez stacc. teček
299 ^{2–3}	Tr I–II	A	bez legatového obloučku
300 ^{2,3}	Fl II, Cl II, Tr II	P	bez tenutových čárek

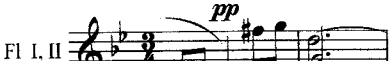
301 ²⁻³	Fl II Tr I-II	P A	bez legatového obloučku tenutové čárky, bez legatového obloučku
304 ¹⁻³	VI I	P A	304 ²⁻³ crescendová vidlice bez crescendové vidlice
304 ³⁻⁴	VI I	P A	304 ³ decrescendová vidlice bez decrescendové vidlice
305 ¹⁻³	VI I	P A	304 ²⁻³ crescendová vidlice bez crescendové vidlice
305 ³⁻⁴	VI I	P A	304 ³ decrescendové vidlice bez decrescendové vidlice
304 ¹⁻³⁰⁵ ²	Va	A	legatový oblouček
306 ¹⁻⁴	Vc	A	bez legatového obloučku
307 ¹⁻⁵	Vc	A	307 ²⁻⁵ legatový oblouček
313 ¹	Cor I, Vc	A	pp (generální pokyn)
313 ¹⁻³¹⁴ ²	VI I	A	decrescendová vidlice, bez legatového obloučku
319 ¹	Cl I-II Fg I-II VI I-II, Va, Vc, Cb	A P A	fz fz p
321 ¹⁻³²² ³	Cl I-II	P, A	bez crescendové vidlice
321 ¹⁻³²² ⁴	Fg I-II	A	legatový oblouček
334 ¹	Vc, Cb	A	bez p
335 ²⁻⁴	Fg I-II	A	crescendová vidlice
336 ¹⁻⁴	Fg I-II	P A	bez crescendové vidlice 336 ²⁻³ crescendová vidlice
337 ^{2,3,4}	Fg I-II	A	>
338 ^{2,3,4} , 339 ^{2,3,4} ,			
340 ^{2,3,4}	Fg I-II	A	bez tenutových čárek
339 ¹	Fg I-II	A	bez >
340 ¹	Fg I-II	A	bez f , bez >
340 ^{2,3,4}	Trbn I-III	A	bez tenutových čárek
340 ²⁻³⁴¹ ⁴	Fg I-II	A	bez crescendové vidlice
342 ²⁻³⁴³ ³	Fg I-II	A	bez crescendové vidlice

344 ¹	Picc	A	bez <i>fp</i>
	Fl II	A	<i>p</i>
	Cl I–II, Vc	A	<i>fp</i>
	Trbn I–II	A	bez <i>f</i>
345 ^{6,7}	Picc	P	bez stacc. teček
346 ^{3–5}	Picc, Fl II, Ob I–II	P	bez legatových obloučků
347 ^{3–5}	Fg I–II	P	bez legatového obloučku
350 ^{3–5}	Picc, Fl II, Cl I–II	P	bez legatových obloučků
351 ^{3–5}	Fg I–II	P	bez legatového obloučku
353 ³ –355 ⁵	Tutti	P, Pp	bez <i>stringendo</i>
356 ¹	Pti, Gr Cassa, Trgl	A	bez <i>cresc.</i>
358 ^{1,2,3,4} , 359 ^{1,2,3,4}	Cl I–II	A	bez >
360 ¹	Timp	A	bez <i>ff</i>
362 ¹	Vc, Cb	A	<i>ff</i>
368 ^{1–6}	Va, Vc, Cb	P	370 ⁴ –371 ³ <i>rinforzando sempre</i>
368 ¹ –369 ²	Cb	A	<i>rinforzando</i>
371 ^{1,2,3,4}	Cor III, Trbn I	A	^
371 ^{1,2}	Tr I–II	A	^
	VI I–II	A	bez >
372 ^{1,2,3,4,5}	Cor III, Trbn I	A	bez >
372 ¹	VI I–II	P, A	bez ^
374 ^{1,2,3}	Trbn I	A	bez >
380 ^{1–3}	Tr I–II	A	bez <i>marcato</i>
382 ^{3,4,5}	Picc, Fl I–II	A	kolmé čárky
	Ob I–II, Cl I–II	A	bez stacc. teček
383 ^{2–3}	Ob I–II	A	crescendová vidlice
385 ¹	Tr I–II	A	<i>ff</i>
389 ¹	Cor I–IV	A	bez ^
394 ^{7,8,9,10,11,12}	Va	P	bez >
401 ¹	Trbn I–II	P	bez ^
405 ^{1–3}	Ob I–II, VI I	P	bez crescendové vidlice
		A	405 ^{2–3} crescendová vidlice
405 ^{1,2,3,4}	VI II	A	VI II

407 ¹⁻³	Ob I-II, VI I	P	bez crescendové vidlice
413 ¹⁻²	Fl I-II, Ob I-II, Cl I-II, VI I-II	P	bez crescendové vidlice
414 ¹⁻²	Fl I-II, Ob I-II, Cl I-II, VI I-II	P	bez crescendové vidlice
418 ⁴	Tutti	A	<i>ff</i>
422 ¹	Picc	P	♮ místo <i>b</i>
422 ^{1,2,3,4}	Cl I-II, Fg I-II Cor III-IV, Tr I-II, Trbn III, Archi	A	> (namísto stacc. teček)
423 ^{1,2,3,4}	Cb	A	kolmé čárky
426 ^{1,2,3,4}	Cb	A	kolmé čárky
429 ¹	legni, Cor I-II	A	<i>ff</i>
431 ⁴ , 432 ^{1,2,3,4}	VI I	A	>
439 ² -441 ¹	legni, Cor I-IV, Archi	A	<i>diminuendo</i>
442 ¹	Ob I-II, Cl I-II	A	<i>ppp</i>
448 ² -449 ¹	Fl I-II, Ob I-II, Cl I-II, Fg I-II	A	crescendová vidlice
449 ¹	Cor I-IV	P	<i>f</i>
449 ² -450 ¹	Cor I-IV	A	crescendová vidlice
451 ² -452 ²	Fl I-II, Fg I-II, Cor I-IV	A	crescendová vidlice
457 ¹	Va	A	<i>ff</i> (generální pokyn)
460 ^{2,3,4}	Cl I-II	A	kolmé čárky (namísto tenutových čárek)
463 ¹ -464 ¹	Ob II, Fg I-II	A	crescendová vidlice
465 ¹⁻⁵	Fg I-II	A	decrescendová vidlice
466 ¹	Fl I-II	A	<i>pp</i>
468 ¹⁻⁴	Cl II	P, A	bez legatového obloučku
469 ¹ -470 ²	Ob II	P, A	bez legatového obloučku
471 ¹ -478 ¹	VI II	A	legatový oblouček
480 ¹ -481 ¹	Cl II	A	bez ligaturového obloučku

489 ¹⁻³	Timp	A	bez <i>cresc.</i>
489 ¹	Cb	A	bez <i>pp</i>
494 ²	Fg I-II	A	495 ² <i>dim.</i>
497 ²	Picc, Fl I, Ob I, Cl I	A	<i>pp</i> + <i>dim.</i> 495 ¹

Slovanská rapsodie op. 45,2

takt	hlas	pramen	poznámka
1 ²⁻² ³	Ob I-II, Fg I-II, Va, Vc, Cb	A	crescendová vidlice 2 ¹⁻³
3 ¹	Cb	P, A	bez >
8 ¹⁻⁹ ¹	Va	A	ligaturový oblouček
9 ¹	Va	A	bez #
16 ³	Fl I-II	A	> (modrou pastelkou)
25 ³⁻²⁶ ¹	Fg II	P	bez legatového obloučku
27 ¹	Cb	A	bez <i>pp</i>
31 ²	Vc	A	bez >
31 ⁴⁻³² ¹	Vc	A	decrescendová vidlice 32 ²⁻³
32 ²	Vc	A	bez >
35 ⁶	Fg II	P	decrescendová vidlice (namísto >)
36 ²⁻³	Fg II	P A	decrescendová vidlice + <i>dim.</i> <i>dim.</i>
40 ³⁻⁴¹ ¹	Vc, Cb	A	bez legatového obloučku
41 ²⁻⁴² ³	Va Vc	A A	legatový oblouček 41 ²⁻⁴³ ² legatový oblouček 41 ²⁻⁴² ¹ (modrou pastelkou)
42 ¹	Cl I	P, A	bez <i>p</i>
42 ⁴	Ob II	P, A	bez <i>p</i>
43 ¹⁻⁴⁴ ¹	Cl I	P	bez crescendové vidlice
44 ³	Ob I	A	>
53 ¹⁻⁵⁴ ¹	Fl I-II	P	

54 ¹	Ob I	P	<i>dim.</i>
	Fg I	A	bez <i>dim.</i>
55	Fg I	A	bez decrescendové vidlice
56 ¹	Ob I	P	<i>pp</i>
	Fg I	A	bez <i>pp</i>
60 ¹	Fl I–II, Ob I–II	A	bez stacc. teček
61 ² –62 ¹	Fg II	P	bez legatového obloučku
62 ²	Ob I–II, Cl I–II	A	> + <i>fp</i>
62 ² –63 ¹	Fg II	P	bez legatového obloučku
63 ^{5–6}	Fg I–II	P	<i>dim.</i> + decrescendová vidlice
65 ¹	Cl I	A	>
66 ^{za taktovou čárou}	Trbn I–II	A	<i>attacca</i> (generální pokyn)
72 ^{2,3}	Fl I	P, A	v A omylem nota čtvrtřová a nota osminová, v P nota čtvrtřová s tečkou a nota osminová, Ed se řídí čtením VI I v P a A
74 ¹	Fg I–II	P, A	bez <i>dim.</i>
76 ¹	Fg I–II	P	bez <i>f</i>
76 ²	Fg I–II	P	<i>dim.</i>
76 ³	VI II	A	bez <i>p</i>
	Va	A	bez <i>dim.</i>
76 ^{3–4}	Vc	A	<i>dim.</i> (modrou pastelkou)
77 ^{1–3}	VI II, Vc, Cb	A	bez decrescendové vidlice
80 ¹ –88 ²	nad vrchní akoládou	A	<i>mf</i> : <i>poco a poco crescendo</i> crescendová vidlice (generální pokyn)
80 ¹	Fg I–II, Cor III–IV	A	bez <i>p</i>
80 ² –83 ³	nad osnovou VI I	P	<i>poco a poco crescendo</i> 81 ¹ –83 ³ (generální pokyn)
80 ³	VI I–II	A	bez stacc. teček
81 ¹	Va	A	bez <i>mf</i>

81 ² –82 ²	Va	A	bez crescendové vidlice
81 ² –84 ²	Vc, Cb	A	crescendová vidlice
88 ¹	VI I	P, A	bez >
90 ³	VI I	P	bez >
92 ³	Fg II	A	nota <i>F</i>
95 ¹ –96 ¹	nad osnovou Fl I, nad osnovou VI I	A	bez <i>un poco rit.</i>
95 ² –99 ³	mezi osnovami Cor I–II a Trbni, mezi osnovami Gr Cassa e Pti a Arpa	A	<i>molto diminuendo</i> – decrescendová vidlice – <i>pp</i> (generální pokyn)
98 ¹ –100 ¹	Fg II	P A	bez legatového obloučku legatový oblouček 99 ^{1–3}
105–106	nad osnovou Fl I–II, nad osnovou VI I	A	bez <i>in tempo</i>
105 ^{2,3}	Fg I	A	bez stacc. teček
109 ¹ –110 ¹	Arpa †	A	<i>crescendo</i>
110 ^{1–2}	Vc	P A	<i>cresc.</i> 109 ^{2–3} , <i>cresc.</i> 109 ² –110 ¹ (modrou pastelkou)
		Pp	<i>cresc.</i> 109 ³ –110 ¹ ; Ed se řídí zněním P, Fg I–II
111 ¹ –112 ¹	Fg II	A	crescendová vidlice
117 ¹	Cl I–II, Fg I–II Vc, Cb	A A	bez <i>pp</i> <i>p</i>
118 ²	Fg I	P, Pp	>
118 ⁵	VI I	A	tenutové čárky
119 ¹ –120 ²	Vc	A	<i>sempre pizzicato</i>
120 ⁵	VI I–II	A	tenutové čárky
122 ¹ –127 ⁴	mezi osnovami		

	Tr I–II a Trbn I–II	A	crescendová vidlice – <i>f</i> – <i>dim.</i> + decrescendová vidlice – <i>pia</i> (generální pokyn); podobné pokyny pod akoládami harfy a smyčců škrtnuty modrou pastelkou
125 ¹	Cb	P	bez <i>dim.</i>
128 ⁵	VI II	P	bez tenutových čárek
130 ^{2,3}	Fl II	A	kolmé čárky
		Pp	^
133 ¹	Vc	A	nota <i>F</i>
134 ¹	Fl II, Ob II	P	>; Ed se řídí zněním P v taktu 130
136 ^{1,2,3}	Fl II	A	tenutové čárky
137 ¹	Arpa ↑	A	mp (písmeno <i>m</i> psáno modrou pastelkou)
139 ¹	VI I	P	bez <i>p</i>
	VI II	A	p
147 ¹	Archi	A	bez <i>f</i>
159 ³	VI II	P	bez >
160 ¹	VI II, Va	P	bez >
161 ⁴	Cl I	P	bez mf
162 ¹ –164 ⁶	nad Fl I, nad Trgl	A	<i>crescendo molto</i> (generální pokyn)
162 ⁴ –167 ²	mezi osnovami Cor I–II a Cor III–IV	A	<i>crescendo</i> – crescendová vidlice (generální pokyn)
163 ²⁻³	Cb	A	crescendová vidlice
168 ¹	Archi	A	bez <i>f</i>
168 ²⁻⁶	VI I	A	bez crescendové vidlice
173 ² –174 ¹	Trbn III	A	bez ligaturového obloučku

178 ¹⁻⁶	Vc	A, Pp	
184 ²⁻⁵	Cor III–IV	P	decrescendová vidlice
186 ²	Cor III–IV	A	<i>p</i>
187 ¹⁻³	Fl I, Ob I	A	bez <i>dolce</i>
189 ^{13-190⁹}	Arpa ↓	A	crescendová vidlice
189 ^{1-190⁶}	Vc	A	<i>crescendo</i> + crescendová vidlice
191 ³⁻⁵	Vc II	P, A	bez legatového obloučku
192 ¹⁻⁸	Vc I	P, A	legatový oblouček 192 ¹⁻³
193 ³⁻⁴	VI I	A	<i>espressivo</i> 195 ¹⁻²
195 ²	VI I	A	crescendová vidlice 195 ^{1-196²}
196 ¹⁻¹³	Arpa	A	bez <i>f</i> – crescendová vidlice – <i>ff</i>
196 ²	VI I	A	<i>f</i>
196 ¹³	Arpa ↑	A	<i>f</i>
199 ¹⁻³	Vc	P	bez crescendové vidlice
202 ^{1-203¹}	Vc	A	bez legatového obloučku
204 ²⁻³	Vc	P	<i>cresc.</i> 204 ¹⁻²
206 ²	Fg II, Vc	A	bez <i>f</i>
207 ¹	Fg II, Vc	A	<i>f</i>
213 ¹⁻²	Timp	P	bez <i>Solo</i>
213 ²	Va	P	bez <i>secco</i>
213 ¹	Timp	P, A	bez <i>stacc.</i> teček
214 ^{1,2,3}	Timp	A	<i>stacc.</i> tečky
217 ³⁻⁵	Va, Vc, Cb	P	<i>cresc.</i> 217 ²⁻⁴
229 ¹	VI II	P	nota <i>es''</i>
		A	nota <i>es''</i> opravena na notu <i>d''</i> (modrou pastelkou)
		Pp	<i>d''</i>
236 ¹⁻²	Archi	A	<i>dim.</i> 236 ^{2-237³}
248 ²⁻³	Fl II	A	bez <i>dolce</i>
248 ¹	Timp	P	bez <i>Solo</i>
		A	<i>Tympani Solo</i>
248 ¹ , 250 ¹ , 251 ¹ ,			

252 ¹ , 253 ¹	Arpa ↓	A	arpeggio
262 ¹	Pti	A	pp
267 ¹	Ob I–II	A	nota osminová
270 ⁴	Vc	A	stacc. tečka
272 ⁴	Vc	A	stacc. tečka
274 ¹ –275 ³	Ob II	P, A	bez legatového obloučku
276 ²⁻³	Fg I–II, Vc	A	bez crescendové vidlice
277 ¹⁻³	Fg I–II, Vc	A	bez decrescendové vidlice
280 ²⁻³	Fg I–II, Vc	A	bez crescendové vidlice
281 ¹⁻²	Fg I–II	A	bez decrescendové vidlice
281 ¹⁻³	Vc	A	bez decrescendové vidlice
288 ¹	Arpa	A	bez pp
296 ¹⁻²	Fg I–II	A	bez <i>cresc.</i>
296 ³ –305 ⁶	nad Arpa ↑	A	<i>cres-cen-do – dimi-nu-en-do</i> (generální pokyn)
297 ¹	VI II	A	bez stacc. teček
312 ¹	Cor III–IV	A	bez p
320 ¹⁻³	Vc I	A	bez p – <i>molto espressivo</i>
320 ¹	Vc II	A	bez pp
323 ¹	Cl I–II	P	bez stacc. teček
334 ¹	Ob I–II	A	nota čtvrtěová
334 ²	VI I	A	bez p
335 ²	Fl I, VI I	A	stacc. tečky
337 ²	Fl I, VI I	A	stacc. tečky
338 ¹ –339 ³	Fl I	A	<i>poco crescendo</i>
339 ¹⁻⁶	Va	P, A	bez crescendové vidlice
339 ³	Cb	A	
340 ¹ –341 ³	Cl I	P	bez crescendové vidlice
342 ¹ –345 ¹	Fg II	A	bez legatového obloučku
346 ¹	Cl I	P	bez <i>dim.</i>
346 ¹ –349 ¹	Fg II	A	bez legatového obloučku
348 ¹	Cl I	P, A	bez p

352 ¹	nad Fl I, Cor I–II	A	<i>mfp</i> (písmeno <i>m</i> psáno modrou pastelkou)
	Cl I, Fg I–II	A	<i>fp</i>
354 ¹ –355 ²	nad Fl I	A	<i>sempre dim.</i>
354 ¹ –355 ²	Cor I–IV	A	<i>p</i> – <i>sempre dim.</i> (modrou pastelkou)
354 ¹	Vc I–II, Cb	A	<i>diminuendo</i>
354 ¹ –355 ²	Arpa ↓	A	<i>dimin. sempre</i> (modrou pastelkou)
358 ¹ –359 ¹	Fg I	A	bez legatového obloučku
360 ¹ –361 ²	nad osnovami Fl I a Trbn I–II	A	<i>Tempo p^{mo}</i> (generální pokyn psaný obyčejnou tužkou)
360 ¹ –362 ¹	na osnovách Arpa, Timp a Trgl	A	<i>Meno mosso</i> (přeškrtnuto modrou pastelkou)
361 ¹ –362 ³	Arpa	A	<i>Tempo p^{mo}</i> (generální pokyn psaný obyčejnou tužkou)
362 ¹ –363 ²	Fg II	A, P	bez legatového obloučku
369 ¹⁻³	Fg I–II	A	bez <i>marc.</i>
370 ²	Fg I–II, Trbn III, Vc, Cb	A	bez <i>fz</i>
390 ¹ –391 ²	nad Fl I a nad systémem Archi	A	<i>poco a poco ritardando</i> 389 ¹ – 391 ³ (generální pokyn)
402 ¹	Cl I–II	A	nota čtvrtíová
	Vc, Cb	A	>
402 ²	Cb	P	bez >
406 ¹	Va, Vc, Cb	A	<i>f</i>
455 ¹ –461 ³	mezi Arpa ↓		

	a Trgl	A	<i>überall fo: sempre dimin.</i> – decrescendová vidlice – pp (modrou pastelkou)
457 ¹	VI I	P, A	bez \natural
469 ¹	VI II	P, A	>
475 ² –478 ¹	Cb	A	crescendová vidlice
477 ¹ , 478 ¹	Tr I	P, A	> + fz
482 ¹⁻³	VI II	A	bez crescendové vidlice
484 ^{2,3}	VI II	A	bez stacc. teček
491 ¹⁻²	Cor III–IV	P	bez <i>cresc.</i>
492 ¹⁻³	Tr I–II	P	<i>cresc.</i> – crescendová vidlice
519 ^{1,2}	Cor III–IV	P	bez >
533 ¹⁻³	nad Timp	A	<i>Poco meno</i> (škrtnuto modrou pastelkou)
533 ¹ –536 ¹	nad Fl I	A	<i>Poco meno quasi Tempo Imo</i> (škrtnuto modrou pastelkou)
561 ¹ –566 ²	nad Fl I, Cor I–II, a VI I	A	<i>poco a poco crescendo</i> – crescendová vidlice (generální pokyn)
569 ¹ –574	pod Cb	A	<i>molto crescendo</i> – crescendová vidlice
573 ²	Trbn I	P	bez f
569 ¹ –576 ¹	nad Fl I, Arpa \uparrow	A	f – <i>cre-scen-do</i> – ff – crescendová vidlice – fff (generální pokyn)
576 ¹	Fl II, Archi	A	ff
580 ¹	VI II	P, A	arpeggio
590 ¹	Arpa	A	f
595 ¹⁻³	Cor III–IV	A	decrescendová vidlice – <i>dim.</i>
602 ¹ –603 ¹	Arpa	P	<i>morendo</i> 602 ² –603 ¹
657 ⁶ –658 ¹	Ob II	A	bez <i>espress.</i>
657 ²	Cl I–II	P	bez >
	Va	A	bez <i>espress.</i>

663 ¹ –665 ⁶	nad Fl I	A	<i>crescendo</i> (generální pokyn)
663 ¹ –664 ¹	Ob II, Cl I–II, Cor I–IV, Va, Vc	P	bez <i>poco a poco crescendo</i>
663 ¹ –666 ⁴	mezi osnovami Trbn I–II a Trbn III, pod Cb	A	<i>poco a poco crescendo</i> (generální pokyn)
664 ^{1–2}	Ob II, Cl I–II	P	<i>cresc.</i>
668 ³	Ob I	A	nota <i>h'</i>
669 ² –670 ⁴	nad Fl I, pod Trbn III	A	<i>crescendo</i> (generální pokyn)
677 ¹	Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II	A	bez ^
678 ²	Cl I–II	P	bez >
682 ¹	VI I	Pp	noty <i>d' + d'' + d'''</i>
687 ^{1–2}	Cb	P	bez <i>cresc.</i>
688 ³	VI II	P, A	bez >

Slovanská rapsodie op. 45, 3

takt	hlas	pramen	poznámka
11 ¹	Arpa †	A, Pp	pp
12 ^{4,5,6}	Fl I–II, Cl I–II	A, Pp	tenutové čárky
14 ^{4,5,6}	Fl I–II, Cl I–II	A, Pp	tenutové čárky
16 ^{2–5}	Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II	A	bez legatových obloučků
18 ³ –19 ¹	Fg I–II	A	<i>dim.</i>
19 ⁵ –20 ¹	Cl I–II	A	crescendová vidlice
20 ²	Va	A	bez >
20 ³	Vc	A	bez >
20 ^{4–5}	Va	P Pp	bez div. divisi 20 ^{3–5}
22 ⁴ –23 ³	Ob I–II	A	crescendová vidlice
25 ³	Ob I, Fg I–II, Cor III–IV	A	pp

26 ²⁻⁴	Ob I, Fg I-II, Cor III-IV	P, A	<i>cresc.</i>
26 ¹⁻²⁷ ¹	Cor III-IV	A	crescendová vidlice
26-27 ²	Vc	A	crescendová vidlice
27 ¹⁻²⁸ ²	Fg I-II	A	bez crescendová vidlice – <i>mf</i> – decrescendová vidlice
30 ²	Cor III-IV, Vc	A	bez <i>mf</i>
30 ²⁻³¹ ¹	Vc	A	crescendová vidlice – <i>mf</i>
31 ¹⁻³⁸ ³	Arpa ↓	A	bez dynamických značek
		Pp	bez dynamických značek 31 ¹⁻³⁶ ⁴
33 ¹	Vc	A	<i>p</i> (namísto <i>dim.</i>)
33 ⁴	Vc	A	bez <i>p</i> , bez crescendové vidlice
34 ¹⁻⁶	Vc	A	crescendová vidlice
36 ⁴	Vc	A	<i>fz</i> + >
37 ¹⁻³	Ob I-II, Cl I-II, Cor I-II	P, A	decrescendová vidlice 37 ²⁻³
	Vc	A	<i>dim.</i>
37 ⁴	Vc	A	<i>fz</i> + >
38 ⁴	Ob I	A	>
39 ⁴⁻⁴⁰ ²	Fl II	A	legatový oblouček
40 ¹	Fl I, Ob I	P	nota půlová bez tečky
41 ¹	Archi	A	bez <i>p</i>
44 ¹⁻⁴⁵ ¹	Vc	P	decrescendová vidlice 44 ¹⁻⁴
46 ¹	Ob I	A	stacc. tečka
	Cor I-II	A	<i>fz</i> + >
46 ²	Cl I-II	A	<i>fz</i> + >
51 ² , 53 ² , 55 ² ,			
57 ² , 59 ²	Fg II	A	bez <i>fz</i>
59 ²	Fl I-II, Ob I-II	A, Pp	> (namísto <i>fz</i>)
65 ¹	VI I	A	>
65 ²⁻⁶⁶ ⁸	Ob I-II	P	bez crescendové vidlice
		A	<i>coll Fl I-II</i> 62, crescendová vidlice 63 ²⁻⁶⁶ ¹
70 ^{1,2}	VI I	P	bez ^

74 ¹	VI I–II, Va	A	<i>f</i>
76 ¹⁻³	Fl I	P, A	decrescendová vidlice 76 ²⁻³
	Ob II	A	bez decrescendové vidlice
78 ¹⁻³	Ob II	P	decrescendová vidlice
80 ¹⁻⁸¹ ¹	Cl I	A	bez ligaturového obloučku
	Cl II, Cor III	A	bez legatových obloučků
81 ¹⁻²	Cl I–II, Cor III, VI II	A	bez crescendové vidlice
81 ¹⁻⁸³ ¹	Cl I	A	bez legatového obloučku
81 ²⁻⁸² ¹	Cl II, Cor III Cl I–II	A	bez legatových obloučků bez crescendové vidlice
82 ¹⁻²	Cl I–II, VI II	A	bez decrescendové vidlice
85 ¹⁻²	Cor III	A	85 ²⁻⁸⁶ ¹ crescendová vidlice
86 ¹⁻⁸⁷ ¹	Cl I–II	P, A	bez <i>sempre più p</i>
86 ¹⁻⁸⁷ ²	Cor III	A	<i>sempre dim.</i>
87 ²⁻⁸⁸ ¹	Cor III	A	decrescendová vidlice
98 ¹	Fg I–II	A	bez <i>p</i>
98 ²⁻³	Va	A	<i>leg.</i>
100 ^{1,2}	Ob I–II, VI I–II	A	bez tenutových čárek
100 ²	Cl I–II	A	bez tenutové čárky
100 ²⁻¹⁰¹ ²	VI I–II	A	crescendová vidlice 100 ¹⁻²
101 ¹⁻²	VI I–II	A	decrescendová vidlice
103 ²⁻³	Vc	A	<i>leg.</i>
105 ^{1,2}	Ob I–II	A	bez >
105 ²	Cl I–II	A	bez >
106 ^{1,2}	Fl I, Ob I–II, Cl I–II, VI I	A	bez >
107 ¹	Fl I, Ob I–II, Cl I–II, VI I	A	bez >
108 ²	Ob I, Fg II	A	bez <i>fz</i>
109 ²	Fg II	A	bez >
110 ²	Ob I, Fg II	A	bez <i>fz</i>
111 ²	Fg II	A	bez <i>fz</i>
112 ²	Ob I, Fg II	A	bez <i>fz</i>

113 ²	Fg II	A	bez >
114 ²	Ob I, Fg II	A	bez <i>fz</i>
115 ²	Fg I	A	bez <i>fz</i>
	VI I	A	bez >
115 ^{1,2}	Ob I	A	bez >
116 ²⁻⁴	Ob I–II, Cl I–II, Fg I–II, Pti, Gr Cassa	P	bez <i>crescendo</i>
117 ¹ –118 ²	VI I	A	crescendová vidlice
118 ¹ –119 ³	Fl I	A	crescendová vidlice
120 ²	Pti, Gr Cassa	P	<i>f</i> 120 ¹
127 ¹	VI I–II	A	>
	Vc, Cb	P, A	> + <i>fz</i>
131 ¹	VI I	P, A	> + <i>fz</i>
134 ¹ , 135 ¹ , 136 ¹	Va	A	nota čtvrtková
141 ¹	VI I	A	^
142 ¹	VI I	A	^ bez <i>fz</i> ,
		P	> bez <i>fz</i>
150 ^{3,4,5}	Cor III–IV	A	stacc. tečky
152 ¹	Cor III–IV	P	<i>pp</i> 153 ¹
152 ³ –154 ⁶	VI I	A	crescendová vidlice + <i>crescendo</i>
159 ¹	Cb	P	bez <i>f</i>
161 ¹	VI I	A	>
	Va, Vc	P, A	bez div.
162 ¹	VI I–II	A	>
167 ¹	Cl I–II	P	bez >
175 ⁴	Fl I	P	stacc. tečka
177 ⁴ –178 ⁴	Fl I	A	decrescendová vidlice
190 ¹ , 192 ¹	VI II	A	bez >
194 ¹ –195 ²	Timp	A	crescendová vidlice
195 ¹ –196 ¹	Ob I–II, Cl I–II	A	crescendová vidlice
195 ¹ –196 ¹	Fg I–II	P, A	crescendová vidlice
206 ¹	Fg II	A	<i>p</i>

209 ¹	Cl II	A	bez <i>pp</i>
210 ¹	Ob II	A	bez <i>pp</i>
212 ¹	Fl I–II	A	bez <i>pp</i>
217 ²	VI I	A, Pp	<i>p</i>
221 ¹	Ob I–II, Cl I–II	A, Pp	stacc. tečky
224 ^{1–2}	Cor I–II	A	bez decrescendové vidlice
224 ¹ –225 ¹	Trbn I–III, Arpa ↑, Vc, Cb	A	bez decrescendové vidlice
224 ² –225 ¹	Vc	A	bez decrescendové vidlice
228 ¹	Arpa	P, A	bez <i>mf</i>
231 ¹	Trgl	A	bez <i>pp</i>
233 ¹ –236 ¹	mezi Trbn I–II a Timp	A	crescendová vidlice (generální pokyn)
240 ^{1–2}	Fg I–II	P	bez <i>dim.</i>
240 ² –241 ⁸	mezi Arpa ↓ a Timp, pod Cb	A	<i>diminuendo</i> (generální pokyn)
243 ¹ –244 ⁴	Cor III, Vc, Cb Ob I–II, Cor I–IV, Trgl, VI I–II	P A	bez <i>diminuendo</i> decrescendová vidlice + <i>diminuendo</i> (generální pokyn)
245 ¹	Cor III	P	bez <i>p</i>
245 ² –248 ¹	Arpa ↑, Archi	A	<i>sempre più piano</i> (generální pokyn)
247 ^{4,5,6}	Va	P, Pp	noty <i>es – d – es</i> (chybně)
254 ^{1,2}	Cor I–III	P Pp	<i>III. espressivo</i> <i>Solo espressivo</i>
260 ¹	Fl I–II	P	bez <i>pp</i>
271 ¹	Cor I–IV	A	bez <i>dim.</i>
277 ^{1–2}	Va	A	crescendová vidlice, bez decrescendové vidlice
280 ¹ –281 ⁵	Fl I	A	crescendová vidlice (obyčejnou tužkou)
287 ¹	Va	P, A	bez div.
287 ¹ –290 ⁴	Va II	P, A	bez stacc. teček
300 ¹	Ob I–II	P, A	bez stacc. teček
308 ¹	Ob II	P, A	půlová nota s tečkou

315 ¹	Fl I	A, Pp	<i>pp</i>
315 ¹ –316 ⁴	Va II	P, A	bez stacc. teček
323 ³ –326 ²	VI I, Va	A	crescendová vidlice
337 ^{3,4}	Trbn I–II	P	stacc. tečky
339 ¹	VI I–II	A	> (namísto <i>fz</i>)
339 ²	VI I–II	P, A	stacc. tečky
341 ¹	Fg I–II, Cor –IV, Tr I–II, VI II	A	bez >
343 ¹	Ob I–II, Cl I–II, Cor–IV, Tr I	A	bez >
352 ^{1,2}	Cl I–II, VI II, Va, Vc, Cb	A	bez >
355 ¹ –356 ²	Cl I–II	A	bez >
355 ² –356 ²	VI II	A	bez >
359 ¹ –360 ²	Cl I–II	A	bez >
360 ^{1,2}	Fg I–II	A	bez >
361 ^{1–3}	Ob I–II	P	bez crescendové vidlice
362 ^{1,2}	Fg I–II	A	bez >
365 ^{1,2,3}	Timp	P	bez ^
		A	>
368 ²	Fl I–II	P, A	bez >
373 začátek taktu	Tutti	A	orientační písmeno <i>I</i> (namísto <i>G</i>)
377 ¹	Trgl	A	<i>pp</i>
380 ⁴ –381 ²	Cl I	P	bez crescendové vidlice
381 ^{2–3}	Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II	A, Pp	crescendová vidlice
381 ²	Cl I–II	A	<i>leg.</i>
381 ² –382 ²	Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II	A	decrescendová vidlice 382 ^{1–2}
383 ^{1–3}	Fl I, Cl I–II	A	crescendová vidlice
383 ^{1–4}	Fl II, Ob I–II	A	crescendová vidlice
386 ³ –387 ¹	Cl I	P, Pp	bez ligaturového obloučku
386 ³ –387 ²	Cl I–II, Ob I–II	P	crescendová vidlice 386 ³ –387 ¹ ,

		A	crescendová vidlice 387 ¹⁻²
388 ²	Fg I–II	P	čtvrtová nota s tečkou
388 ¹	Cb	P, A	bez p
389 ³⁻³⁹⁰ ²	VI I	P	crescendová vidlice 389 ³⁻⁵
389 ¹⁻¹²	VI II	P, A	bez crescendové vidlice
389 ¹³⁻³⁹⁰ ⁶	VI II	P, A	bez decrescendové vidlice
389 ³⁻³⁹⁰ ²	Va	P	decrescendová vidlice 389 ³⁻⁵
390 ³	Ob I	P	bez <i>Solo</i>
		A	<i>pmo Solo</i>
391 ¹	Cor I	A	nota osminová
392 ¹⁻²	Fg I–II	P	<i>cresc.</i> 392 ²
400 ^{začátek taktu}	Tutti	A	orientační písmeno <i>J</i> (namísto <i>H</i>)
401 ¹⁻⁵	VI I	A	legatový oblouček 401 ¹⁻⁴⁰² ¹
402 ²⁻⁴⁰³ ²	VI I	A	legatový oblouček 402 ²⁻⁴⁰⁴ ¹
404 ²⁻⁴⁰⁵ ²	VI I	A	legatový oblouček 404 ²⁻⁴⁰⁶ ¹
407 ¹⁻⁴⁰⁸ ¹	Cor II	P	bez legatového obloučku
416 ¹	Cor IV, Vc, Cb	A	bez p
420 ²	Fg I	P	<i>cresc.</i> 421 ¹⁻³
424 ²⁻⁴²⁵ ¹	Fg I–II	A	bez <i>cresc.</i>
425 ^{3,4}	VI II	A	stacc. tečky
427 ^{3,4}	VI II	A, Pp	stacc. tečky
431 ¹ , 432 ¹ , 433 ¹ , 434 ¹ , 435 ¹ , 436 ¹	Fl I–II, Ob I–II, Cl I–II	A	>
433 ¹	VI II	P	bez >
437 ¹	Va	P, A	bez >
		A	bez <i>ff</i>
438 ¹	Vc	A	f
	Cb	A	fz (namísto <i>ff</i>)
448 ¹	Cor III–IV	P, A	bez >
449 ¹	Cor III	P, A	>
452 ^{začátek taktu}	Tutti	A	orientační písmeno <i>H</i> (namísto <i>I</i>)
452 ¹⁻²	Cl I	P	bez <i>Solo</i> ,
		A	<i>Solo pmo</i>

452 ¹ –457 ¹	Fl I	P	legatový oblouček jen do konce taktu 455
458 ¹⁻⁴	Vc I	P	bez <i>p</i> + <i>espressivo</i>
460 ³⁻⁴	Ob I–II	P	<i>cresc.</i> 460 ²⁻³
460 ² –461 ¹	Vc I	P	bez <i>cresc.</i>
464 ¹	Cor III	P	bez <i>f</i>
472 ²	Cor III	P	bez <i>dim.</i>
474 ¹	Cor III	P	bez <i>pp</i>
481 ² –482 ¹	VI I	P	bez crescendové vidlice
492 ¹⁻⁶	Cor IV	P	bez legatového obloučku
495 ^{2,3}	Cb	P	noty <i>Bé</i> – <i>c</i> (chybně)
496 ¹	Cl I	P, A	bez >
496 ¹ –497 ⁶	Vc, Cb	P	bez crescendové vidlice,
		A	crescendová vidlice 496 ¹ –497 ¹ a 497 ²⁻⁴
508 ² –509 ¹⁰	Fl I	A	crescendová vidlice (generální pokyn)
510 ²	Trgl	P	bez dynamické značky
		A	<i>ff</i>
	VI II	P, A	bez <i>div.</i>
523 ²⁻⁵	VI II	P, A	bez <i>non legato</i>
525 ²	Ob II	Pp	^
527 ² –528 ²	Trbn I–II	P	<i>cresc.</i> 527 ²
533 ² –534 ²	Ob II, Cor II	P	bez >
533 ¹ –534 ²	Trbn II	P	bez >
537 ¹ –538 ²	Trbn II	P	bez >
559 ³	Ob I–II	P	bez <i>f</i>
559 ³⁻⁵	Ob I–II	P	bez crescendové vidlice – bez decrescendové vidlice
	Ob I–II	P	bez legatového obloučku

Závěrečné shrnutí

Závěrem bychom se chtěli pokusit o zhodnocení výsledků předkládané disertace. Vlastní ediční práci předcházelo shromažďování veškeré dostupné literatury a pramenů k *Slovanským rapsodiím* op. 45. Prameny byly posléze posouzeny a byly z nich vyhodnoceny prameny relevantní pro přípravu předkládané kritické edice. Mezi těmito prameny byly dále zvoleny prameny hlavní, prameny referenční, prameny pomocné a prameny okrajové. Než k tomuto rozdělení mohlo dojít, bylo třeba podrobit všechny notové prameny tzv. kolaci, jejíž výsledky odkryly odchylky mezi jednotlivými prameny a poukázaly mj. jiné i na některé nedůslednosti, které nastaly při jejich vzniku.¹ Jednalo se především o nepřesnosti v autografních partiturách, na druhé straně se však ukázalo, že byly např. i v prvních tiscích partitur některé pokyny z těchto autografů (= notoryteckých předloh) opomenuty či přehlédnuty. Proto bylo třeba všechna sporná místa vždy důkladně zvážit a rozhodnout, které z nabízených editorských řešení se jeví jako nejsprávnější. V podobných případech bylo často převzato řešení z tištěných nástrojových hlasů.

Po provedení všech nutných editorských kroků jsme za hlavní prameny zvolili první tisky partitur *Slovanských rapsodií* op. 45, neboť se prokázalo, že se jedná o tisky vykazující vysokou kvalitu, a také se navíc z dochované korespondence potvrdilo to, že tyto tisky vznikaly za skladatelovy spolupráce.² Za prameny referenční byly zvoleny autografní partitury a tištěné nástrojové

¹ Tímto způsobem se např. podařilo odhalit odlišný počet taktů u Dvořákových klavírních úprav k první a třetí *Slovanské rapsodii* op. 45.

² Potvrzuje to mj. dopis Balduina Dörffela psaný A. Dvořákovi 18. března 1879, v němž Dörffel avizoval Dvořákovi brzké zaslání korekturních obtahů, tzv. revizí partitur *Slovanských rapsodií* op. 45. Srov. v této práci kapitulu *Analýza autografů*, s. 75 a kapitulu *Kritická zpráva*, s. 110.

hlasy. O tyto prameny jsme se opírali při doplňování chybějících znamének (zejména dynamických a artikulačních) do hlavních pramenů.

Při této editorské práci se rovněž ukázalo, jak důležité jsou pro přípravu kritické edice nenotové prameny; v našem případě se jednalo především o dochovanou Dvořákovu korespondenci. Pro účely přípravy předkládané kritické edice byly dokonce dva dopisy Antonína Dvořáka zvoleny jako tzv. pomocné prameny.³ Dochoval se v nich totiž jednak skladatelův návrh na doplnění interpretačního pokynu ohledně obsazení harfy v druhé *Slovanské rapsodii* (v nakladatelství N. Simrock tento pokyn nebyl akceptován), jednak jejich obsah potvrdil, že metronomické údaje uvedené v prvních tiscích pocházely od skladatele.

Dochované průběžné náčrty k první a k třetí *Slovanské rapsodii* op. 45, autografy a manuskript klavírních úprav pro čtyři ruce a první tištěná vydání těchto klavírních úprav byly v hierarchii pramenné základny pro přípravu kritické edice vyhodnoceny jako prameny okrajové. Znamená to, že k nim nebylo přihlíženo při řešení nejasných míst. Nicméně provedení pečlivého popisu a jejich důkladného posouzení přispělo k některým dalším zjištěním mimo kritickou edici.

Podrobné reflektující sledování pramenů odhalilo totiž některé mylné nebo uměle přidávané výklady k *Slovanským rapsodiím* op. 45 Antonína Dvořáka, které byly interpretovány a poměrně dlouhou dobu přejímány v literatuře. Jedná se zejména o jejich nesprávné chápání jako děl programních a s tím související přidávané literární výklady k těmto dílům. Dále bylo zpochybněno časté interpretování Dvořákova opusu 45 jako díla s cíleným

³ Jedná se o Dvořákovy dopisy psané Fritzovi Simrockovi dne 26. ledna 1879 a dne 8. dubna roku 1879. Srov. v této práci kapitulu *Kritická zpráva*, s. 106, 115–116 a 124.

slovanským obsahem. Pečlivé čtení pramenů totiž ukázalo, že např. adjektivum *Slovanská* bylo do pramenů k první *Slovanské rapsodii* D dur skladatelem připsáno až dodatečně. Stejně tak ani kompoziční analýza neprokázala skutečnost, že by Dvořák použil při své práci na *Slovanských rapsodiích* jakékoli uchopitelné »slovanské« prvky, ať už rytmické, melodické či jiné.

V neposlední řadě přispělo k přesnějšimu pohledu na Dvořákovy *Slovanské rapsodie* op. 45 i sledování dobové recepce v kritikách na premiéry těchto děl a zmapování toho, jak často, v jakých lokalitách a kterými interprety se Dvořákovy *Slovanské rapsodie* op. 45 prováděly. Zjištění, že Antonín Dvořák během svého života řídil provedení všech tří *Slovanských rapsodií* op. 45 z tištěných partitur bez doložení toho, že by byl s notovými materiály nespokojen, navíc víceméně potvrdilo skladatelovu autorizaci těchto prvních tisků.

Příloha č. 2-I

59R.2153/I

Folio 1^r Dvořákova průběžného náčrtu k *Slovanské rapsodii* D dur op. 45,1, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky pod signaturou Pu 59 R 2153/I.

Příloha č. 2-II

Folio 1^v Dvořákova průběžného náčrtu k *Slovanské rapsodii* D dur op. 45,1, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky pod signaturou *Pu 59 R 2153/I*.

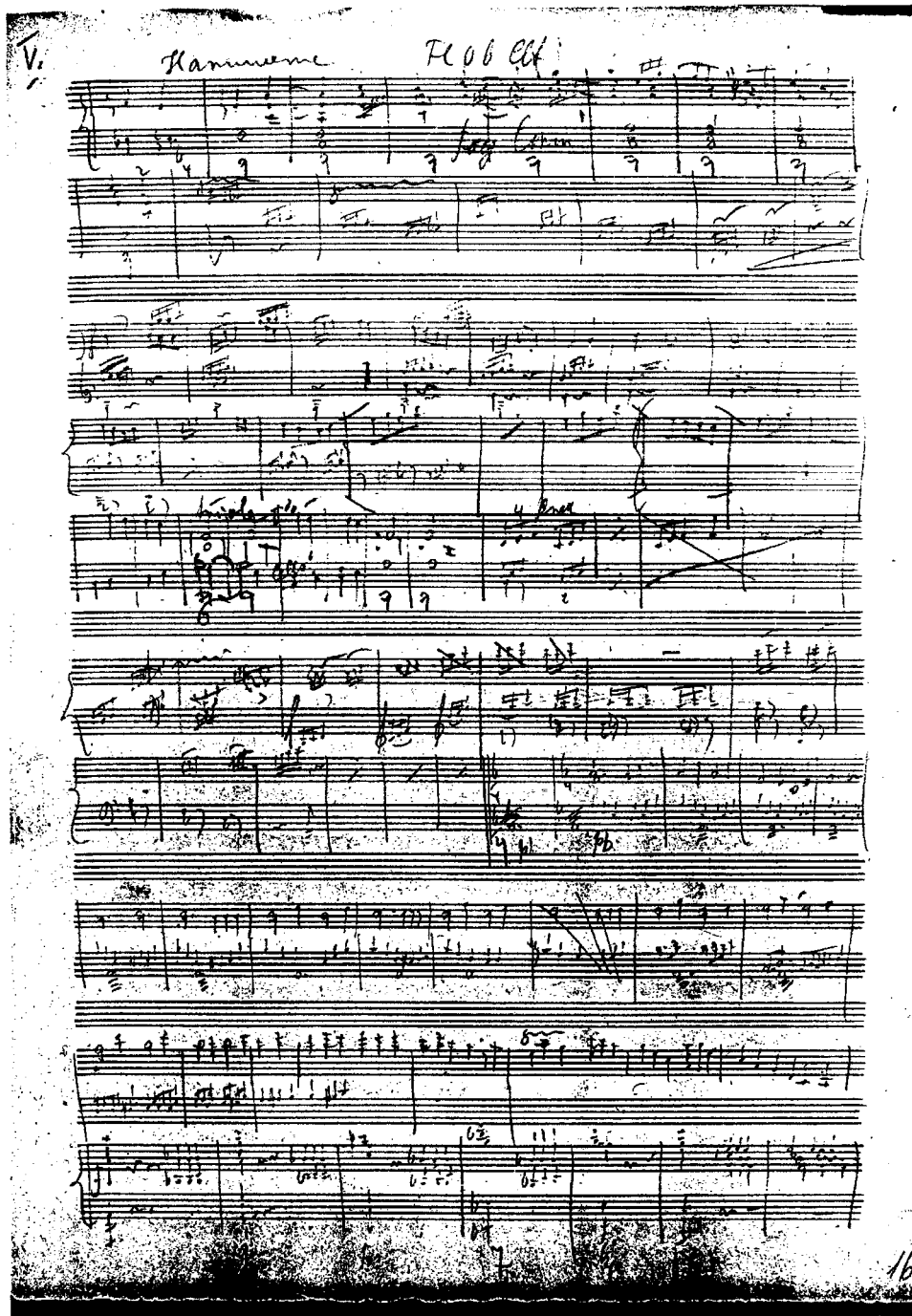
Přílohy č. 2-III

59K2153/II

The image shows a page of handwritten musical notation, likely a sketch for a piano piece. It consists of approximately 12 staves of music. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings. Some of the visible markings include 'molto', 'poco', 'f', and 'dim'. There are also some handwritten annotations and corrections throughout the score, such as 'adur' and '3 fret'. The paper shows signs of age and wear, with some dark smudges at the bottom.

Folio 2^r Dvořákova průběžného náčrtu k *Slovanské rapsodii* D dur op. 45,1, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky pod signaturou *Pu 59 R 2153/II*.

Přílohy č. 2-IV

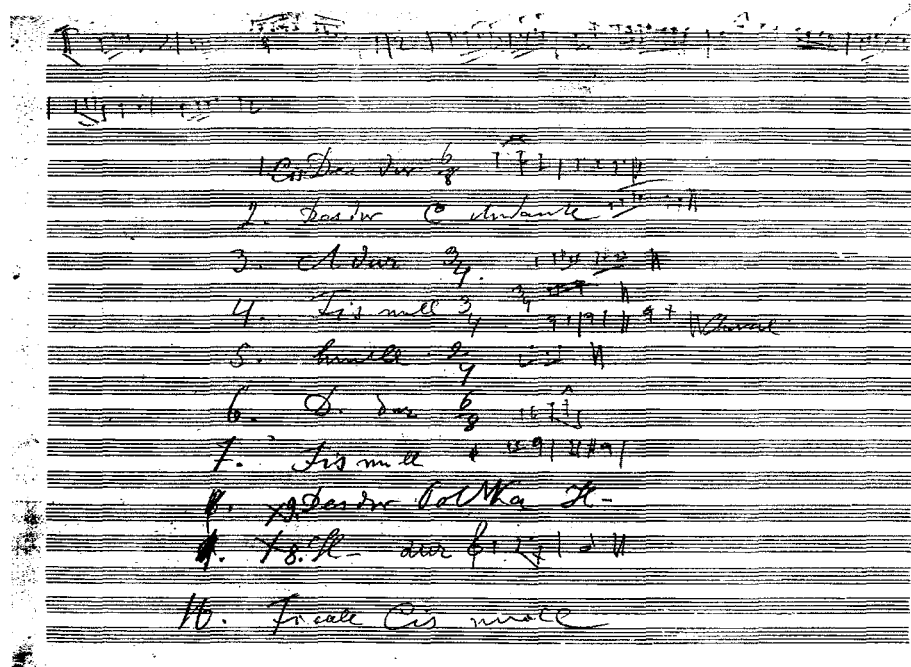
Folio 2^v Dvořákova průběžného náčrtu k *Slovanské rapsodii* D dur op. 45,1, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky pod signaturou *Pu 59 R 2153/II*.

Příloha č. 2-VI

Folio 1^v Dvořákova průběžného náčrtu k *Slovanské rapsodii* As dur op. 45,3, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny České republiky pod signaturou Pu 59 R 2153/IV.

Příloha č. 3

Vyjmutý list z partitury *Slovanské rapsodie g moll op. 45,2*, který je uložen v hudebním oddělení Národní knihovny v Praze pod signaturou 59 R 2153/III. Na foliu 1^r se nalézá původní znění strany 37 Dvořákovy partitury, na folio 1^v si Dvořák zaznamenal původní sled kusů z klavírního cyklu *Silhouetty op. 8*.

KONCERT,
jež uspořádá
dne 17. listopadu 1878 v sále Žofinském
o 12. hodině polední
SKLADATEL ANTONÍN DVOŘÁK
hudebním předním
pp. J. Lva, K. ze Slavkovských a členů orchestru kr. z. č. divadla.

POŘÁDEK:

1. Slovanská rhapsodie čís. 1. pro velký orchestr.
2. a) *Noroidy*, b) *Žalozpěv Pargy*, c) *Koljas*; balady pro baryton s průvodem orchestru. na slova novoreckých národních písní, přeložil V. Nebeský; přednese pan J. Lev.
3. *Serenada* pro dechové nástroje, violoncello a kontrabas;
a) *Tempo di marcia*, b) *menuetto*, c) *andante*, d) *finale*.
4. *Variant a) a b)* pro piano přednese p. Karel ze Slavkovských.
5. *Slovanská rhapsodie čís. 2.* pro velký orchestr.

Všichni žáci, jež složil a řídí Antonín Dvořák, provedou ji
se po prvě.

Ukázka z knihy: Antonín Dvořák, život a dílo, vydal M. Ryjáček v Praze, — Náš lidem věnováno.

Program Dvořákova koncertu konaného dne 17. listopadu 1878 v sále na Žofinském ostrově. Faksimile převzato z: HOŘEJŠ, A., *Antonín Dvořák. Sein Leben und Werk in Bildern*, Artia Prag 1955, nepaginováno [s. 116].

Příloha č. 5

Berlin, d. 20/11 78.

Sehr geehrter Herr!

Ich verzehe, dass ich vorhin, durch Ihre
gütlichen Briefe, welche mich die freundliche
Aufmerksamkeit Ihres Dankens bezeugen, bemerkt ist,
mich die Besorgung zu veranlassen, als möglich zu beabsichtigen,
ich.

Ich werde mich zur großen Ehre des
Herrn, von Ihrer gütlichen Aufmerksamkeit, die
Bewahrung zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen,
Ihre Dankens, die mich die Besorgung zu veranlassen,
ich.

Ich werde mich zur großen Ehre des
Herrn, von Ihrer gütlichen Aufmerksamkeit, die
Bewahrung zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen,
Ihre Dankens, die mich die Besorgung zu veranlassen,
ich.

Ich werde mich zur großen Ehre des
Herrn, von Ihrer gütlichen Aufmerksamkeit, die
Bewahrung zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen,
Ihre Dankens, die mich die Besorgung zu veranlassen,
ich.

Ich werde mich zur großen Ehre des
Herrn, von Ihrer gütlichen Aufmerksamkeit, die
Bewahrung zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen, zu veranlassen,
Ihre Dankens, die mich die Besorgung zu veranlassen,
ich.

Dopis Wilhelma Munelese psaný Antonínu Dvořákovi 20. listopadu 1878. Dopis je uložen v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/848.

Příloha č. 6

52

Verlagscession. 1.0003

Hierdurch bestehende ich das ausschließliche und
unbeschränkte Verlags-Vertriebs-Verwirklichungs-
und Ausführungsrecht nachgenannter Compositionen
Serenade für Blasinstrumente, Voll u. Bass
op. 44. (auch 4stünd. arrangement) drei slavische
Rhapsodien für Orchester, op. 45-47 bis 3. (auch
4stünd. arrangement) u. Bagatellen für das
Pianoforte op. 48 & Klavier
Herr N. Simrock, Musikverlag in Berlin für
Deutschland und alle übrigen Länder überlassen zu haben.

... am 22. Nov 1878.

Anton Dvořák

op. 44. 4000 uel
op. 45-47 3. 1000 uel
op. 48-50 300 uel

Dvořákova cese podepsaná Dvořákem firmě N. Simrock dne 22. listopadu 1878. Cese je uložena v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/15.

Příloha č. 7

Gefühle von dem I. & II. Kap. von
Triangelsteinen anzuheften.
Es sind mir paar Lekt in wollen den
für alle anderen Lektur.

Auf Wunsch so wie ein neue große
Kunstzeit, wenn man bei den
Rhap. der Tenuebezugung
Länge M. Mägel genau angibt.

Auch manne den Dage?

Gefühle ist einem zu helfen.

Auf Wunsch von dem Harpenstein
von II. und III. Kap. geschrieben.

„Die möglichste Zerstörung des...

Man muss man auch Lektur
hoffentlich haben im Tadel man
aufpassen die auf pflanzende Befolgen
erfolgt.

Druhá strana dopisu Antonína Dvořáka psaného Fritzi Simrockovi
26. ledna 1879. Dopis je uložen v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/278.

Prag 18⁸/₄ 79

Lieber Herr Simrock

Wenn Sie mich wissen, daß ich
immer zu Ihnen, so dem Herrn
Cassirer, wo ich mich befinden
den Professor der von Cäzarsch
pymen, fällt mir ein, daß ich
Ihnen den Notnamen bei meinem
den Phasorien anzuzeigen
gerne annehmen würde.

Die Terebinthe der Phas.
wappeln für mich, so daß ich
nicht müde, obwohl ich
den Namen anzuzeigen.

Ich würde sehr gern, wenn
ich den Namen der Phasorien
an den Herrn Doktor der Metro.

Langsam anzuzeigen, mit dem
Namen der I. Phasorien

Ulegro von moto M. N. J. = 80

Herrn 2. Tempore Marcis, Cassirer, Leipzig.

První strana dopisu Antonína Dvořáka psaného Fritzi Simrockovi 8. dubna 1879. Dopis je uložen v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/284.

Upravená zpráva: 9 roll
um. 1000000
Al. M. d = 168

III As der um 1000000
 $\frac{9}{8} \cdot 80 = \frac{1}{4} \text{ Al. M.}$

Al. M. d = 140.

Číslo 1000000
Kromě toho vstoupil
do společnosti
Fritzi Simrockovi
Anton Dvořák

209
Inv. č. 209

Druhá strana dopisu Antonína Dvořáka psaného Fritzi Simrockovi
8. dubna 1879. Uloženo v Pnm-MAD pod inv. č. S 76/284.

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeignet.

ARCHIV
ČESKÉ
FILHARMONIE
V
PRAZE

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
PARTITUR.

ČESKÁ JEDNOTA
ORCHESTRŮ
V PRAZE

№ 1. Pr. Mk 15,--n. № 2. Pr. Mk 15,--n. № 3. Pr. Mk 25,--n.

Verlag u. Eigenthum
N. N. SIMROCK IN BERLIN.
1879.
Lith. Anst. v. C. Häder, Leipzig

Slovanské rapsodie op. 45, titulní list originálního vydání. Tento list pochází z prvního tisku *Slovanské rapsodie* D dur, který je uložen v hudebním archivu *České filharmonie* pod signaturou Pfa No. 52. Titulní list je identický s titulními listy originálních vydání druhé a třetí *Slovanské rapsodie*.

Příloha č. 9-II

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeeignet.

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
PARTITUR.
Nº 1. Pr. Mk 15,-n. Nº 2. Pr. Mk 15,-n. Nº 3. Pr. Mk 15,-n.
Verlag u. Eigenthum
N. SIMROCK, G.m.b.H. in BERLIN.
Copyright für die British Empire by Alfred Longnick, London
1879.
LONDON, W.

Slovanské rapsodie op. 45, titulní list pozdějšího vydání z doby po roce 1901. Tento list pochází z tisku první *Slovanské rapsodie* D dur, který je uložen v hudebním oddělení Městské knihovny v Praze pod signaturami Pm 1 Vp 13050 b,c. Titulní list je identický s titulními listy pozdějšího vydání druhé a třetí *Slovanské rapsodie*.

Příloha č. 9-III

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeignet.

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
PARTITUR.
№ 1. Pr. Mk 15.- n.
Sh 207.- n.
№ 2. Pr. Mk 15.- c.
Sh 207.- n.
№ 3. Pr. Mk 15.- n.
Sh 207.- n.
Aufführungsberechtigt vorbehalten
Verlag u. Eigenthum
N. SIMROCK, G.m.b.H. in BERLIN.
Copyright for the British Empire by Alfred Simrock London
1879
Lith Anst. v. G. Roder, Leipzig

Slovanské rapsodie op. 45, titulní list pozdějšího vydání z doby po roce 1901. Tento list pochází z tisku třetí *Slovanské rapsodie* As dur, který je uložen v hudebním oddělení Městské knihovny v Praze pod signaturou Pm 3 Vp 13050 e. Titulní list je identický s titulními listy pozdějšího vydání první a druhé *Slovanské rapsodie*.

Slavische
Rhapsodien
für
Größes Orchester
von
ANTON DVOŘÁK.
Op 45
PARTITUR.

Nº 1. Pr. Mk.15,-n

Nº 2. Pr. Mk.15,-n.

Nº 3. Pr. Mk.15,-n.

(Die Orchesterstimmen zu jeder Nº kosten Mk.15,-)

Aufführungsrecht vorbehalten
Verlag u. Eigentum
N. SIMROCK G.m.b.H. in BERLIN
Copyright for the United States by Alfred Simrock, London.
1919

Slovanské rapsodie op. 45, titulní list pozdějšího vydání z doby po roce 1901. Tento list pochází z tisku druhé *Slovanské rapsodie* g moll, který je uložen v hudebním oddělení Městské knihovny v Praze pod signaturou Pm 2 Vp 13050. Evidujeme jej pouze u tisků druhé rapsodie g moll, nicméně podle jeho obsahu lze předpokládat, že je identický s titulními listy téhož pozdějšího vydání první a třetí *Slovanské rapsodie*.

Příloha č. 9-V

3 D 13015.

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeignet.

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
Clavierauszug für Pianoforte zu vier Händen.
Nº 1. Pr. Mk. 4, 50 Nº 2. Pr. Mk. 4, 50 Nº 3. Pr. Mk. 4, 50.
Enté Stat. Hall.
Verlag u. Eigenthum
N. SIMROCK IN BERLIN
1879.

Titulní list originálního vydání klavírní úpravy *Slovanských rapsodií* op. 45 pro čtyři ruce. Tento list pochází z tisku třetí *Slovanské rapsodie* As dur, který je uložen v hudebním archivu Pražské konzervatoře pod signaturou *Pk 3 D 13015*. Titulní list je identický s titulními listy téhož vydání klavírní úpravy první a druhé *Slovanské rapsodie*.

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeeignet.

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
Clavierauszug für Pianoforte zu vier Händen.
Nº 1. Pr. Mk 4.60 Nº 2. Pr. Mk 4.50 Nº 3. Pr. Mk 4.60
Einf. Stein-Hall
Verlag u. Eigenthum
von
N. SIMROCK, G. m. b. H. in BERLIN.
Copyright for the Brit sh Empire by ALFRED LENGNICK,
14 Berners Street
LONDON, W.
Lith. Anst. v. G. Heider, Leipzig.

Titulní list pozdějšího vydání klavírní úpravy *Slovanských rapsodií* op. 45 pro čtyři ruce. Tento list pochází z tisku třetí *Slovanské rapsodie* As dur, který je uložen v hudebním archivu Pražské konzervatoře pod signaturou *Pk 3 D 4408/2*. Titulní list je identický s titulními listy téhož vydání klavírní úpravy první a druhé *Slovanské rapsodie*.

Příloha č. 9-VII

Dem Baron
HERRN PAUL VON DERVIES
zugeeignet.

Slavische
Rhapsodien
für
grosses Orchester
von
ANTON DVORÁK.
OP. 45.
Clavierauszug für Pianoforte zu vier Händen.

№ 1. Pr. $\frac{12k. 4.20}{sh. 9/2}$	№ 2. Pr. $\frac{12k. 4.50}{sh. 9/2}$	№ 3. Pr. $\frac{12k. 4.50}{sh. 9/2}$
--------------------------------------	--------------------------------------	--------------------------------------

Entf. Steu. halt.
Verlag u. Eigenthum
N. SIMROCK, G.m.b.H. in BERLIN.
Copyright for the first of this op. by ALFRED LENGNICK,
58, Berners Street,
LONDON, W.

Titulní list pozdějšího vydání klavírní úpravy *Slovanských rapsodií* op. 45 pro čtyři ruce. Tento list pochází z tisku třetí *Slovanské rapsodie* As dur uložené v hudební knihovně Moravské zemské knihovny v Brně pod signaturou Bu Mus.4 – 348802. Titulní list je identický s titulními listy téhož vydání klavírní úpravy první a druhé *Slovanské rapsodie*.

Příloha č. 10-I

Antonín Dvořák: *Slovanská rapsodie op. 45,1* – formální průběh

Forma: sonátová

Integrovaný tanec: polka

takt	předznamenání tónina	přednesové označení, specifikace	téma	takt. metrum	formový díl
1	D dur	Allegro con moto	určující rytmus	6/4 (alla breve)	introdukce
9	D dur		první téma	6/4	expozice
47	D dur	figurativní doprovod Vno I	první téma	6/4	hlavní téma
89	D dur	Grandioso	první téma	6/4	
124	H dur		první téma modulující	6/4	spojovací oddíl
154	B dur	Poco meno mosso		6/4	příprava druhého tématu
158- 162	B dur	Tempo di marcia...	druhé téma (t. 162)	2/4	vedlejší téma
174	B dur	Più mosso	druhé téma	2/4	
186	c moll	Meno allegro, quasi Tempo I	druhé téma nesynkopované	2/4	
199	B dur	Tempo I	druhé téma	2/4	
212	B dur	Meno mosso, quasi Tempo I	druhé téma	2/4	
221	B dur	Presto	závěrečné téma	2/4	závěrečné téma
263	B dur	Poco meno mosso	druhé téma	2/4	provedení
290	c moll		druhé téma	2/4	
303	B dur	Moderato	druhé téma	2/4	
315	D dur A ⁷	Allegro (Tempo I)	první téma modulující	6/4	příprava reprízy
344	C dur	L'istesso Tempo	první téma	2/4	
368	D dur	Tempo I (Grandioso)	první téma, druhé téma	6/4 und alla breve	repríza první téma
403	D dur	Più mosso	druhé téma	2/4	druhé téma
419	Es dur	Presto	závěrečné téma	2/4	závěrečné téma
460	D dur	Allegro (Tempo I)	první téma	6/4	coda
471	D dur		určující rytmus	6/4	
483	D dur		t. 4–5 prvního tématu	6/4	
503	D dur		první téma	6/4	
510	D dur				

Příloha č. 10-II

Antonín Dvořák: *Slovanská rapsodie op. 45,2* – formální průběh

Forma: sonátová nebo sonátové rondo

Integrovaný tanec: valčík

takt	předznamení tónina	přednesové označení	téma	takt metrum	formový díl
1	g moll	Allegro, ma non troppo	první motiv	3/4	introdukce
29	g moll	Moderato	druhý motiv	C	
41	g moll	Allegro. Tempo I.	první motiv	3/4	
58	g moll	Moderato	druhý motiv	C	
67	g moll	Allegro	první motiv	3/4	
105	g moll	in Tempo		3/4	expoze
107	g moll		první téma	3/4	hlavní téma
129	g moll		rozvíjení prvního tématu	3/4	
161	g moll		první motiv modulující	3/4	spojovací oddíl
182	g moll	Moderato maestoso	druhé téma	C	vedlejší téma
203	g moll	Allegro	první téma	3/4	
240	g moll			3/4	
248	Es dur		třetí téma	3/4	provedení
292	B dur	Più mosso	čtvrté téma	3/4	
320	Ges dur		čtvrté téma	3/4	
328	es moll		čtvrté téma + první motiv	3/4	
360	Es dur	Poco meno mosso	třetí téma	3/4	
368	Es dur	Grandioso	třetí téma + první motiv	3/4	
394	g moll	Allegro feroce	první téma	3/4	
422	G dur	Presto	první téma variované, třetí téma	3/4	
473			druhý motiv augmentovaný + první téma variované	3/4	
533	g moll	Tempo I (Meno mosso)	první téma	3/4	Reprise
582	g moll				rezitativo
588				3/4	
609	G dur	in tempo	třetí téma	3/4	
625	G dur	Presto	první téma variované	3/4	
657	G dur	L'istesso Tempo	druhé téma	6/4+2/4	
673	G dur	Poco meno mosso		3/4	coda
705	G dur				

Příloha č. 10-III

Antonín Dvořák: *Slovanské rapsodie* op. 45,3 – formální průběh

Forma: sonátová

Integrovaný tanec: polka

takt	předznamenání, tónina	přednesové označení	téma	takt, metrum	formový díl
1	As dur	Andante maestoso	první téma	9/8	introdukce
41	As dur	Allegro assai	první téma	2/4	expozice
67	B dur		první téma	2/4	
98	As dur	in tempo	první téma	2/4	
124		modulace	první téma	2/4	
143				2/4	spojovací oddíl
161	As dur	Grandioso	druhé téma	2/4	
185	As dur		druhé téma	2/4	
221	As dur		první téma	2/4	provedení
254	As dur		první téma	2/4	
274	As dur	Meno Allegro	první téma	2/4	
287	A dur	Allegro assai, quasi Tempo I	druhé téma	2/4	
315	C dur, F dur		druhé téma	2/4	
327	C dur	Grandioso	druhé + třetí téma	2/4	
351	C dur		třetí téma	2/4	
373	As dur	Poco andante		9/8	repríza
400	H dur	Allegro assai	první téma	2/4	
416	As dur		první motiv, druhé téma	2/4	
452	As dur	Meno mosso	čtvrté téma	2/4	
476	As dur	Più mosso, quasi Tempo I.	čtvrté téma modifikované	2/4	
492	As dur	Poco andante	první motiv	C	
510	As dur	Grandioso	první téma	C	
515	As dur	Allegro	první téma	2/4	coda
557	As dur	Quasi Andante	čtvrté téma	2/4	
568	As dur				

Seznam pramenů a literatury
(literatura je řazena chronologicky podle dat vydání)

Slovníková hesla

STECKER, Karel: *Dvořák Antonín*, in: Ottův slovník naučný, osmý díl, J. Otto, Praha 1894, s. 267–269

SLÁDEK, Václav: *Rhapsodie*, in: Ottův slovník naučný, jedenáctý díl, J. Otto, Praha 1904, s. 648

HELPERT, Vladimír: *Dvořák, Antonín*, in: Pazdírkův hudební slovník naučný, II., Část osobní, sv. první, Ol. Pazdírek, Brno 1937, s. 218–223

NETTL, Paul: *Dvořák, Antonín* in: Die Musik in Geschichte und Gegenwart, sv. 3, Kassel ¹1954, sl. 1014–1023

BACHTÍK, Josef: *Dvořák Antonín*, in: Československý hudební slovník, sv. 1, Praha 1963, s. 276–285

KAHL, Willi.: *Rhapsodie*, in: Die Musik in Geschichte und Gegenwart, sv. 11, Kassel ¹1963, sl. 367–372

BROWN, M. J. E.: *Rhapsody*, in: The New Grove Dictionary of Music and Musicians, sv. 15, Macmillan, London ¹1980, s. 786–787

CLAPHAM, John: *Dvořák, Antonín* in: The New Grove Dictionary of Music and Musicians, sv. 5, Macmillan, London ¹1980, s. 765–792

BAJEROVÁ, Blanka, FUKAČ, Jiří: *rapsódie*, in: Slovník české hudební kultury, Editio Supraphon, Praha 1997, s. 760–761

SALMEN, Walter: *Rhapsodie*, in: Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Sachteil, sv. 8, Bärenreiter, Kassel ²1998, sl. 242–247

DÖGE, Klaus: *Dvořák, Antonín (Leopold)*, in: The New Grove Dictionary of Music and Musicians, sv. 7, Macmillan, London ²2001, s. 777–814

RINK, John: *Rhapsody*, in: The New Grove Dictionary of Music and Musicians, sv. 21, Macmillan, London ²2001, s. 254–255

DÖGE, Klaus: *Dvořák, Antonín (Leopold)*, in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Personenteil, sv. 5, Bärenreiter, Kassel 2001, sl. 1737–1785

BERGSAGEL, John: *Svendsen, Johan (Severin)*, in: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, sv. 24, Macmillan, London 2001, s. 747–750

WIDMAIER, Tobias: *Rhapsodie*, in: *Handwörterbuch der musikalischen Terminologie*, 35. Lieferung, Franz Steiner, Stuttgart 2003, s. 1–17

NIEFIND, Lothar: *N. Simrock* in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. 15, Kassel 2006, sl. 837

Tématické katalogy a soupisy

HOFMEISTER, Friedrich: *Handbuch der musikalischen Literatur oder Verzeichnis der im deutschen Reiche und in den angrenzenden Ländern erschienenen Musikalien auch musikalischen Schriften, Abbildungen und plastischen Darstellungen mit Anzeige der Verleger und Preise*, sv. 8, Leipzig 1881

ŠOUREK, Otakar: *Dvořák's Werke, Dvořákovy skladby*, Ein vollständiges Verzeichnis in chronologischer, thematischer und systematischer Anordnung, Úplný seznam chronologický, thematický a systematický, N. Simrock, Berlin 1917

BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, KLHU, Praha 1960

ČECHOVÁ, Olga, FOJTÍKOVÁ, Jana: *Antonín Dvořák (inventář fondu) S 76*, Praha 1981 (strojopis)

SLAVÍKOVÁ, Jitka, VANIŠOVÁ, Dagmar: *Antonín Dvořák (inventář fondu) S 226*, Praha 1986 (strojopis)

BURGHAUSER, Jarmil: *Antonín Dvořák, Thematický katalog*, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 1996

Prameny

Průběžný náčrt *Slovanské rapsodie* D dur op. 45, 1 Antonína Dvořáka, *Pu 59 R 2153/I,II*

Průběžný náčrt *Slovanské rapsodie* As dur op. 45,3 Antonína Dvořáka, *Pu* 59 R 2153/IV

Vyjmuté folio č. 37 z partitury *Slovanské rapsodie* g moll op. 45,2 Antonína Dvořáka, *Pu* 59 R 2153/III

Autograf *Rapsodie/Symfonické básně* a moll op. 14 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1486

Autograf partitury *Slovanské rapsodie* D dur op. 45,1 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1523/1

Autograf partitury *Slovanské rapsodie* g moll op. 45,2 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1523/2

Autograf partitury *Slovanské rapsodie* As dur op. 45,3 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1523/3

Autograf čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* D dur op. 45,1 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1524/1

Manuskript čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* g moll op. 45,2 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1715

Autograf čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* As dur op. 45,3 Antonína Dvořáka, *Pnm-MAD*, inv. č. S 76/1524/2

První tisk partitury *Slovanské rapsodie* D dur op. 45,1 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* No. 52, *Pm* 1 Vp 13050

První tisk partitury *Slovanské rapsodie* g moll op. 45,2 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* No. 53, *Pm* 2 Vp 13050

První tisk partitury *Slovanské rapsodie* As dur op. 45,3 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* No. 54, *Pm* 3 Vp 13050

První tisk nástrojových hlasů k *Slovanské rapsodii* D dur op. 45,1 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* 52, *Pk* 4 D 150

První tisk nástrojových hlasů k *Slovanské rapsodii* g moll op. 45,2 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* 53, *Pk* 4 D 144

První tisk nástrojových hlasů k *Slovanské rapsodii* As dur op. 45,3

Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pfa* 54, *Pk* 4 D 777

První tisk čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* D dur
op. 45,1 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pu* 59 A 523

První tisk čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* g moll
op. 45,2 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pu* 59 A 523

První tisk čtyřruční klavírní úpravy *Slovanské rapsodie* As dur
op. 45,3 Antonína Dvořáka, N. Simrock 1879, *Pk* 3 D 13015

Dopis Antonína Dvořáka psaný Fritzi Simrockovi 26. ledna 1879,
CZ Pnm-MAD, inv. č. S 76/278

Dopis Antonína Dvořáka psaný Fritzi Simrockovi 8. dubna 1879,
CZ Pnm-MAD, inv. č. S 76/278

Zprávy v dobových periodikách

Dalibor, Praha, č. 38, 19. září 1874, s. 303

Hudební a divadelní věstník, Časopis věnovaný zájmům církevní hudby, pěveckých a divadelních jednot českoslovanských, Praha, roč. II, č. 1, 1. května 1878, s. 4

Hudební a divadelní věstník, Časopis věnovaný zájmům církevní hudby, pěveckých a divadelních jednot českoslovanských, Praha, roč. II, č. 17, 10. října 1878, s. 131–132

Světobzor, Praha, roč. XII, č. 42, 18. října 1878, s. 527

Pokrok, Praha, č. 275, 12. listopadu 1878, s. 1–2

National-Zeitung, Berlin, 15. November 1878, s. 539

Národní listy, Praha, č. 278, 17. listopadu 1878, s. 3

Politik, Praha, č. 316, 17. listopadu 1878, s. 5–6

Národní listy, Praha, č. 280, 20. listopadu 1878, s. 3

Pokrok, Praha, č. 284, 22. listopadu 1878, s. 4

Světobzor, Praha, roč. XII, č. 47, 22. listopadu 1878, s. 577, s. 583–585, s. 586

Politik, Praha, č. 326, 27. listopadu 1878, s. 5

Dalibor, Praha, č. 1, 1. ledna 1879, s. 2–3

Signale für die Musikalische Welt, Leipzig, č. 32, Mai 1879, s. 512

Vossische Zeitung, Berlin, 26. September 1879

Dalibor, Praha, č. 28, 1. října 1879, s. 224

Dalibor, Praha, č. 33, 20. listopadu 1879, s. 264

Die Gegenwart, Wochenschrift für Literatur und öffentliches Leben, Berlin, č. 41, 11. Oktober 1879, s. 238–239

Dalibor, Praha, roč. II, č. 10, 1. dubna 1880, s. 73–74

Národní listy, Praha, č. 82, 4. dubna 1880, s. 2

Edice

ŠOUREK, Otakar (ed.): *Antonín Dvořák přátelům doma*, Melantrich, Praha 1941

SUŠIL, František (ed.): *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, Karel Winiker, Brno 1860

POKORNÝ, Antonín (ed.) – ŠOLC, Karel (ed.): *Antonín Dvořák, Rhapsodie op. 14*, Kritické vydání podle skladatelova rukopisu, KLHU, Praha 1959

BARTOŠ, František (ed.) – POKORNÝ, Antonín (ed.) – ŠOLC, Karel (ed.): *Antonín Dvořák, Rhapsodie op. 45*, Kritické vydání podle skladatelova rukopisu, KLHU, Praha 1959

STEPHENSON, Kurt: *Johannes Brahms und Fritz Simrock. Weg einer Freundschaft. Briefe des Verlegers an den Komponisten*, J. J. Augustin, Hamburg 1961

LINDEMAN, Ludwig Mathias (ed.): *Ældre og nyere Norske*

Fjeldmelodier Samlede og bearbejdede for Pianoforte, Wilhelm Hansen, Copenhagen ⁴1983

KUNA, Milan (ed.): *Antonín Dvořák, Korespondence a dokumenty*, sv. 1–10:

- sv. 1, Korespondence odeslaná 1871–1884, Editio Supraphon, Praha 1987
- sv. 2, Korespondence odeslaná 1885–1889, Editio Supraphon, Praha 1988
- sv. 3, Korespondence odeslaná 1890–1895, Editio Supraphon, Praha 1989
- sv. 4, Korespondence odeslaná 1896–1904, Bärenreiter Editio Supraphon, Praha 1995
- sv. 5, Korespondence přijatá 1877–1884, Editio Supraphon, Praha 1996
- sv. 6, Korespondence přijatá 1885–1892, Editio Supraphon, Praha 1997
- sv. 7, Korespondence přijatá 1893–1895, Editio Bärenreiter, Praha 1999
- sv. 8, Korespondence přijatá 1896–1904, Editio Bärenreiter, Praha 2000
- sv. 9, Dokumenty, kapitoly I–IX, Editio Bärenreiter, Praha 2004
- sv. 10, Dokumenty, kapitoly X–XVI, Editio Bärenreiter, Praha 2004

BOZARTH, S. George in collaboration with MARTIN, Wiltrud (ed.): *The Brahms-Keller Correspondence*, University of Nebraska Press (Lincoln), London 1996

KIBICOVÁ, Tereza (ed.): *Antonín Dvořák nejbližšímu příteli II. Dosud nepublikovaná korespondence Antonína Dvořáka adresovaná Aloši Göbloví* in: *Hudební věda*, 3–4/2007, s. 391–402

Monografie, sborníky a souborné práce

ZUBATÝ, Josef: *Anton Dvořák. Eine biografische Skizze*, Leipzig 1886

HANSLICK, Eduard: *Concerte, Componisten und Virtuosen der letzten fünfzehn Jahre 1870–1885*, Allgemeiner Verein für Deutsche Litteratur, Berlin ⁴1896

HOFFMEISTER, Karel: *Antonín Dvořák*, Jos. R. Vilímek, Praha 1924

ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, HMUB, Praha ¹1917

ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, HMUB, Praha ²1928

SIRP, Hermann, *Anton Dvorak*, Athenaion, Potsdam 1939

ŠOUREK, Otakar: *Antonín Dvořák a Hans Richter*, Melantrich, Praha 1942

ŠOUREK, Otakar: *Dvořákovy skladby orchestrální, sv. I., Charakteristika a rozbor*, HMUB, Praha 1944

ROBERTSON, Alec: *Antonín Dvořák, Leben und Werk*, Albert Müller Verlag, Rüschlikon–Zürich 1947

ŠOUREK, Otakar: *Z Dvořákovy cesty za slávou, Hrst proslouů a článků*, HMUB, Praha 1949

KUNA, Milan: *Dílo Antonína Dvořáka druhé poloviny sedmdesátých let (otázky slovanství, stylové problémy, furiant a dumka)*, dipl. práce (strojopis), Ústav hudební vědy FFUK, Praha 1954

HOŘEJŠ, Antonín: *Antonín Dvořák, Sein Leben und Werk in Bildern*, Artia, Prag 1955

ŠOUREK, Otakar: *Život a dílo Antonína Dvořáka*, část druhá, 1878–1890, KLHU, Praha ³1955

CLAPHAM, John: *Antonín Dvořák, Musician & Craftsman*, Faber and Faber, London 1966

SALMEN, Walter: *Geschichte der Rhapsodie*, Atlantis, Zürich 1966

ABRAHAM, Gerald: *Slavonic and Romantic Music, Essays and Studies*, St. Martin's Press, New York 1968

CLAPHAM, John: *Dvořák*, Newton Abbot, London 1979

KUNA, Milan: *Václav Talich*, Panton, Praha 1980

ZELINGR, Ivo: *Notografie, Učebnice notografického záznamu*, Editio

Supraphon, Praha 1985

PLEVKA, Bohumil: *Liszt a Praha*, Supraphon, Praha 1986

BUCHNER, Alexander: *Oskar Nedbal*, Panton, Praha 1986

DÖGE, Klaus: *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Schott, Mainz, Piper, München 1991

VINCI, Albert C.: *Die Notenschrift, Grundlagen der traditionellen Musiknotation*, Bärenreiter, Kassel ²1991

CHLAPIK, Herbert: *Die Praxis des Notengraphikers*, Ludwig Doblinger, Wien – München ²1991

LUDVOVÁ, Jitka: *Dokonalý antiwagnerián Eduard Hanslick, paměti, fejetony, kritiky*, Editio Supraphon, Praha 1992

HONOLKA, Kurt: *Dvořák*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg ⁹1994

DÖGE, Klaus: *Antonín Dvořák, Leben, Werke, Dokumente*, Atlantis, Zürich und Mainz ²1997

JANKELEVITCH, Vladimir: *Liszt, Rhapsodie et Improvisation*, Flammarion, Paris 1998

LOMNÄS, Bonnie und Erling – STRAUB, Dietmar: *Auf der Suche nach der poetischen Zeit. Der Prager Davidsbund. Ambros, Bach, Bayer, Hampel, Hanslick, Helfert, Heller, Hock, Ulm. Zu einem vergessenen Abschnitt der Musikgeschichte des 19. Jahrhunderts*, Band 1, Pfau-Verlag, Saarbrücken 1999

APPEL, Bernhard R. (ed.) – VEIT, Joachim (ed.): *Editionsrichtlinien Musik*, Bärenreiter, Kassel 2000

CARACI VELA, Maria (ed.): *Kritika hudebního textu*, Koniasch Latin Press, Praha 2001

HOJDA, Zdeněk (ed.) – OTTLOVÁ, Marta (ed.) – PRAHL, Roman (ed.): *Slovanství a česká kultura. „Slavme slavně slávu Slávou slavných“*, Sborník příspěvků z 25. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň, 24. – 26. února 2005, Praha 2006

KACHLÍK, Jan: *Antonín Dvořák – Moravské dvojzpěvy z hlediska hudebně filologického. Antonín Dvořák – Moravian Duets from the Viewpoint of the Musical Philology*, dis. práce (zatím nepublikováno), ÚHV FFUK, Praha 2007

BAJGAROVÁ, Jitka (ed.): *Vojenská hudba v kultuře a historii českých zemí*, EÚ AVČR v. v. i., Praha 2007

Studie

ALTMANN, Wilhelm: *Antonin Dvořák im Verkehr mit seinem Verleger Fritz Simrock*, in: *Die Musik*, roč. 10, seš. 23, Schuster und Loeffler, Berlin 1910/1911, s. 259–292 a seš. 24, s. 346–353

CHVÁLA, Emanuel: *Symfonické skladby Dvořákovy* in: *Antonín Dvořák. Sborník statí o jeho životě a díle*, SUB, Praha 1912, s. 129–159

DAHLHAUS, Carl: *Zur Problematik der Musikalischen Gattungen im 19. Jahrhundert*, in: *Gattungen der Musik in Einzeldarstellungen*, Gedenkschrift Leo Schrade, München 1973, s. 840–895

DAHLHAUS, Carl: *Die Idee des Nationalismus in der Musik*, in: *Zwischen Romantik und Moderne, Vier Studien zur Musikgeschichte des späteren 19. Jahrhunderts*, kap. IV., Emil Katzwichler, München 1974, s. 74–92

CLAPHAM, John: *Dvořáks Aufstieg zum Komponisten von internationalem Rang, Einige neue Entdeckungen*, in: *Die Musikforschung*, seš. 1, Bärenreiter, Kassel 1977, s. 47–55

DAHLHAUS, Carl: *Nationalismus und Universalität*, in: *Die Musik des 19. Jahrhunderts*, Neues Handbuch der Musikwissenschaft, sv. 6, Laaber, Wiesbaden 21989, s. 29–34

DAHLHAUS, Carl: *Symphonische Dichtung*, in: *Die Musik des 19. Jahrhunderts*, Neues Handbuch der Musikwissenschaft, sv. 6, Laaber, Wiesbaden 21989, s. 197–203

DAHLHAUS, Carl: *Das zweite Zeitalter der Symphonie*, in: *Die Musik des 19. Jahrhunderts*, Neues Handbuch der Musikwissenschaft, sv. 6, Laaber, Wiesbaden 21989, s. 220–229

DAHLHAUS, Carl: *Exotismus, Folklorismus, Archaismus*, in: *Die Musik des 19. Jahrhunderts*, Neues Handbuch der Musikwissenschaft, sv. 6, Laaber, Wiesbaden 21989, s. 252–261

DÖGE, Klaus: *Dvořák und die "freie Form". Bemerkungen zu den "Slawischen Rhapsodien" op. 45*, referát z konference *Dvořákova tektonika, Dvořák a Vídeň*, nepubl., Praha 8. – 9. 10. 1987

DAHLHAUS, Carl: *Liszt, Schönberg und die große Form. Das Prinzip der Mehrsätzigkeit in der Einsätzigkeit*, in: *Die Musikforschung*, 41, 1988, s. 202–213

DÖGE, Klaus: *Dvořák a Německo*, in: *Hudební věda*, č. 1, Praha 1991, s. 46–56

KUNA, Milan: *Umělecká stipendia Antonína Dvořáka*, in: *Hudební věda*, č. 4, 1992, s. 293–315

KIBICOVÁ, Tereza: *Rhapsodie a moll (Symfonická báseň) op. 14* in: *Antonín Dvořák a současníci*, Nadace Hudebního festivalu Antonína Dvořáka, Příbram 1998, s. 47–45, přílohy s. 104–107

GABRIELOVÁ, Jarmila: *Ediční zásady Nového souborného vydání děl Antonína Dvořáka, (třetí návrh)* in *Hudební věda*, 2–3/2003, s. 247–263 (k tomu dále aktualizované ediční zásady zveřejněné na www.antonindvorak.org)

GABRIELOVÁ, Jarmila: *Nové souborné vydání děl Antonína Dvořáka – nové čtení a nové posouzení dvořákovských pramenů* in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Studia minora facultatis philosophicae universitatis brunensis*, H 38–40, 2003–2005, s. 115–123

KIBICOVÁ, Tereza: *Slovanství v tvorbě Antonína Dvořáka z pohledu současnosti* in *Sociálně vědy a humanistika očami mladých*, Bratislava 2006, s. 274–280

BRODBECK, David: *Dvořák's Reception in Liberal Vienna: Language Ordinances, National Property, and the Rhetoric of Deutschtum*, *Journal of the American Musicological Society*, Vol. 60, Nr. 1, University of California, Spring 2007, s. 71–131

GABRIELOVÁ, Jarmila: *Antonín Dvořák from the Point of View of Contemporary Musicology and the new Complete Edition of his Works* in: *Czech Music*, 2/2007, s. 32–35

KIBICOVÁ, Tereza: *Zur Editionsproblematik der Slawischen Rhapsodien op. 45. Dvořáks Autorenrevision in der Slawischen Rhapsodie D–Dur op. 45,1* in: *The Work of Antonín Dvořák (1841 – 1904). Aspects of Composition – Problems of Editing – Reception*, Proceedings of the International Musicological Conference, Prague, September 8 – 11, 2004, GABRIELOVÁ, Jarmila (ed.) – KACHLÍK, Jan (ed.), Prague 2007, s. 284–289

KIBICOVÁ, Tereza: *Wann ist die Komposition beendet? Zum Entstehungsprozess von Dvořáks Slawischen Rhapsodien op. 45*, předneseno na mezinárodním symposiu *Das Schaffen Antonín Dvořáks aus der Perspektive der heutigen Musikphilologie – Werk, Aufführung, Überlieferung*, Mainz 27. 6. 2008, odevzdáno k publikaci

Resumé

Antonín Dvořák: *Slovanské rapsodie* op. 45 B 86
(návrh nové kritické edice)

V předkládané disertaci jsou zpracovány tři orchestrální skladby Antonína Dvořáka – *Slovanské rapsodie* op. 45 B 86, které vznikly v průběhu roku 1878. Vedle kapitol pojednávajících stav bádání, přehled hlavních událostí v uměleckém životě Antonína Dvořáka během roku 1878, analýzu pramenů a provozování a recepci sledovaných děl obsahuje tato práce především novou kritickou edici *Slovanských rapsodií* op. 45 vypracovanou na základě moderních edičních zásad. Tato kritická edice sestává z notové části a z tzv. kritické zprávy s revizní zprávou, v nichž je výsledná notová část kritické edice komentována.

Summary

Antonín Dvořák: *Slavonic rhapsodies* op. 45 B 86
(Proposal for the New Critical Edition)

In the presented thesis three orchestral works by Antonín Dvořák are treated – *Slavonic Rhapsodies* op. 45 B 86, created in 1878. The chapters describe the following subjects: the state of the musicological research, the overview of the main events in the Dvořák's artistic life in the year 1878, the analysis of the sources and the overview of the historical performances and the reviews of the premieres. The major part of thesis is the new critical edition of the *Slavonic Rhapsodies* op. 45 by Antonín Dvořák. This edition has been elaborated following the modern editorial principles and consists of the music score and of the critical report with the editorial notes, with included comments of the final music text of the critical edition.